

tv-15 naš TOVARIS

Št. 2
15. januarja 1987
Leto XXV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Petinštirideset let Dražgoške bitke

Kot že trideset let doslej je bila druga nedelja v januarju rezervirana za številne prireditve ob obletnici legendarne Dražgoške bitke, ki potekajo pod imenom Po stezah partizanske Jelovice.

Zaradi hudega sneženja je prišlo v Dražgoše precej manj udeležencev, kot jih je prišlo minula leta in kot so jih pričakovali organizatorji. Kljub slabim vremenskim razmeram so potekala tekmovanja patrolj JLA, TO in milice, štafet rezervnih vojaških starešin in zveze socialistične mladine in najmlajših v veleslalomu. Pohodne kolone so bile letos krajše, vendar so tudi vse prišle v Dražgoše do dvanajste ure. Med samo osrednjo proslavo so prišli k spomeniku tudi pohodniki, ki so vso noč hodili iz Pasje ravni v Dražgoše.

Osrednja proslava je bila pred veličastnim spomenikom, ki leži dober kilometer pod vasjo. Na njej so se zbrali najpomembnejši predstavniki našega družbenopolitičnega življenja. Poveljnik teritorialne obrambe Slovenije generalpodpolkovnik Edvard Pavčič je predsedniku organizacijskega odbora Janezu Lušini izročil malo plaketo TO za vse dosedaj uspešno pripravljene prireditve in za večletno uspešno sodelovanje.

Slavnostni govornik je bil predsednik predsedstva CK ZK Slovenije Milan Kučan.

Znana je herojska veličina in zgodovinski pomen bitke, ki jo je tukaj, na dražgoških strminah bil Cankarjev partizanski bataljon pred 45 leti. Množična ljudska vstaja, katere posledica in izraz je bila ta bitka, je pokazala in dokazala moč ljudstva, ki ve, kaj brani in zakaj se bori, v ta boj verjame in je prepričano v pravilnost svoje odločitve. Volja tega ljudstva je bila zapisana v programu OF. Dražgoška bitka je najbolj prepričljiv odgovor tistim, ki trdijo, da sta bili vstaja 1941. leta in NOB komunistična prevara. Komunisti niso dvignili svojega naroda v upor zgolj zato, da prežene tujce, lačne slovenske zemlje, ampak tudi zato, da si v tem boju zagotovijo drugačno, pravičnejše in svobodnejše življenje. Samo poziv na boj zoper fašistične okupatorje, ne da bi bil jasno izražen v njem tudi program boja za življenje, ki bo po socialnih in demokratičnih prvinah bistveno drugačno od življenja, kakršno je bilo pred vojno, ne bi zmoget tiste moči, s katero je slovensko ljudstvo tako do kraja odločno vztrajalo v tej, za njegovo usodo najzahtevnejši zgodovinski preizkušnji.

Dražgoška bitka ima toliko večjo vrednost, ker se je bila na ozemlju, ki ga je nemški okupator štel nepreklicno za svojega. Neuspeha v bitki proti partizanskim borcev, prežetih s trdno vero, da branijo pravično stvar, hitlerjanci niso pričakovali. Moralni poraz, ki so ga doživeli, je bil hujski od vojaških izgub. Raz-

bit je bil mit o nepremagljivosti nemškega vojaškega, dobro izurjenega stroja. Vojaški dril je zadel ob srce, prepričanje, zavest in visoko moralo ljudstva. Ni zdržal te sile. Izkazalo se je, tako kot kasneje tudi na Neretvi, Sutjeski in vse do bitke na Poljani, da ga bo bolj kot moč nasprotnikovega orožja razkrojila dvomljiva etična vrednost ciljev, ki jim je služil. Popustil je tu, na jugu Rajha v času, ko je svet strahoma in s skritim upanjem pričakoval izid bitke za Moskvo. Zato je Dražgoška bitka veliko več kot samo herojski boj pešice slovenskih partizanov. Je mogočen izraz pokončne drže našega naroda, njegove vere v zmagovit konec pravičnega boja svobodoljubnih sil sveta, ki ga sproletarizirane slovenske množice niso samo podpirale, samo simpatizirale z njim in bile njegov sopotnik, ampak so v njem

sodelovale aktivno in z visokim krvnim davkom.

Postali smo razvita, demokratična, svobodna in socialistična družba, ki more sprejeti razpravo o vsakem, za družbo pomembnem javnem vprašanju. Komunisti nimamo monopola nad resnico. Nimamo monopola nad odpiranjem družbenih problemov. Pobudo ima lahko vsakdo, ki je pripravljen spoštovati načela, na katerih je zgrajena naša samoupravna demokracija. Samo to nas lahko popelje iz krize in zagotovi hitrejši socialistični razvoj. Več kot razumljivo je zato pričakovanje, da si monopola nad resnico in pravico do razprave v družbi ne bo lastil tudi nihče drug. Za nikogaršnjo pobudo ni mogoče vnaprej in brez argumentov trditi, da je vseodredujoča ali da je nesporejmljiva, da je navzkriž s temeljnim aktom države, z etičnimi načeli družbe in z revolucionarnim izročilom naših narodov in narodnosti. Na tak način ni mogoča razprava o ničemer, ni mogoče prodrati z nobeno novo idejo, ne v zvezi komunistov, ne v družbi. Ni mogoče napredek! To ni razprava! So kvalifikacije in diskvalifikacije, v katerih odločata moč in ne razum. Apriorizmi niso bili nikoli znak napredka in posebno iskrivega uma, pa tudi ne trdnega prepričanja, kajti njihova prepričevalna moč je kratkotrajna in dvomljive vrednosti. Najmanj dopustno za demokratično razpravo pa je prirejanje stališč drugače mislečega, zato, da pravo mesto najdejo lastna stališča.

Iniciativa, ki jo je o možni ureditvi drugačnega služenja vojaškega roka v JLA tistih, ki jim versko prepričanje brani vzeti orožje v roke, sprejel kongres naše mladinske organizacije, doživlja podobno usodo. Del odgovornosti za nesporazume in konfrontacije, ki so sledile, imajo tudi posamezniki iz mladinskega vodstva, ki niso dovolj jasno, tehtno, argumentirano in pravočasno pojasnili, za kaj pravzaprav gre. To je toliko manj razumljivo, ker gre za družbenopolitično organizacijo, ki je legitimni nosilec družbenopolitičnih interesov mlade generacije in ki je odgovorna, da njeni interesi pridejo na mesta, na katerih se sprejemajo družbene odločitve. Toda svoj del odgovornosti imajo tudi tisti, ki niso pripravljeni sprejeti argumentirane in kvalificirane razprave o tem vprašanju v zato pristojnih družbenih in strokovnih organih. Šele ta razprava bi problem postavila na pravo mesto...

Neupravičeno je postavljen med tista vprašanja, ki razbijajo Jugoslavijo. Ta problem ni tak in takšnega mesta gotovo ne zasluži. Očitno pa je, da služi zdaj interesom, da se del družbene energije usmeri na ta in druge obrobne probleme, da bi tako vodilne družbene sile v takšnih neproduktivnih in izsiljenih razpravah zasle v slepo ulico, preusmerile svojo pozornost s pravih, bitvenih problemov, spodbudo pa prepustile drugim silam in zasnovam. Ti koncepti pa so, to je zdaj že popolnoma jasno,

saj se objavljajo čedalje bolj odkrito in pogosto brez našega odgovora, vsakršni, samo ne socialistični in komunistični. Problemi materialnega razvoja proizvodnje, njena humanizacija na socialističnih načelih so pravi problemi te družbe, ki je večnacionalna in zato federativno urejena, ki je suverena in zato neuvrščena. Kdo bo odločal o presežnem delu v vsakem narodu in za kaj bo to presežno delo uporabljeno, kakšne spremembe bo to izzvalo v kakovosti proizvodnih sredstev in v vsebini proizvodnih in medčloveških odnosov, kako bo to vplivalo na kakovost življenja, na kulturni in znanstveni razvoj, na krepitev materialnih temeljev družbe, ki so pogoj narodne enakopravnosti in na obrambno sposobnost družbe, so bistvena in usodna vprašanja. Odgovori nanje so dani v naših družbenih dokumentih in v stališčih Zveze komunistov. Velja se zavzeti za njihovo uveljavitev v družbeni praksi z vsem ustvarjalnim nemirom. Ne gre za dokumente, gre za našo odgovornost do idej, zaradi katerih je Dražgoško in mnoge druge bitke, ne misleč na svojo osebno usodo, bilo tisoče partizanskih borcev po vsej Jugoslaviji. Borili so se za tisto, kar nam je bilo skupno tedaj in kar nas povezuje še danes. Bilo bi skladno z razumevanjem našega časa, razmer, v katerih živimo, še posebej z našo odgovornostjo, da jih presežemo, če bi tudi danes, povsod in vsi ravnali natanko tako.

(Iz govora Milana Kučana)

Nedelja, 11. januarja 1987. Sneg neusmiljeno pada in iz ure v uro ga je več. Preživele priče dogodkov pred petinštiridesetimi leti pravijo, da je bilo v začetku januarja leta 1942 vreme ravno takšno. Kljub temu pa vedno bolj gosto padajoči sneg ni mogel zadrževati najbolj zagriženih, da ne bi prišli v Dražgoše in se tam poklonili spomenu junaškega boja Cankarjevega bataljona in žrtvam, ki jih je po boju umorila nacistična soldateska. Hkrati pa so obeležili tudi trideseto obletnico športnorekreativnih prireditev Po poteh partizanske Jelovice.

Kako se je porodila ideja o teh prireditvah, nam je pripovedoval

poskušali tudi uriti enote predvojaške vzgoje, kako naj bi se bojevale v zimskih pogojih. Ta napad je bil v bistvu samo del prireditve. Resnično tekmovanje Po poteh partizanske Jelovice pa je potekalo na sami Jelovici in je bilo izredno težko. Proga je bila izredno dolga in v noči pred tekmovanjem je zapadlo veliko snega. Okoli druge ure zjutraj sta moja brata France in Tone vzela baklje in jo pregazila. Tako so ob deveti uri lahko odšli na pot prvi tekmovalci. Sodelovali so najrazličnejši ljudje. Med njimi je bil tudi znani alpinist iz Jesenic Joža Čop, ki je prehodil celo progo, čeprav je bil star že več kot šestdeset let.

Janez Lušina-Mali

in Franc Lušina

Janez Lušina-Mali, domačin iz Dražgoš in predsednik organizacijskega odbora. »Dražgoška bitka je bil tako velik dogodek za okoliške prebivalce in širšo Gorenjsko, da se je že med vojno venomer poudarjalo in spraševalo: kaj pa Dražgoše, kaj pa Dražgoše... Po partizanskih enotah, ki so hodile skozi to vas in prenašale resnico o bitki, se je širila legenda in se vraščal v srca ljudi. Že leta 1953 je bila prva proslava te legendarne bitke. Vsi so nekako upali, da bo na podlagi tega velikega zgodovinskega dogodka nastalo nekaj večjega. Tako je Miloš Rutar, ki je bil takrat sicer v službi v Sarajevu pod legendarnim Ignjanom, kjer so že priredili skromno smučarsko tekmovanje v počastitev slavnega marša, predlagal, naj bi tudi v Dražgošah naredili nekaj takega. Tekmovanje pa naj bi potekalo pod imenom Po stezah partizanske Jelovice. Leta 1958 je bila prva prireditev pod tem imenom. In tudi prva prireditev Po stezah partizanske Jelovice je potekala pod podobnimi pogoji kot letošnja. Takrat smo tudi ponazorili samo bitko. Dražgoše so zasedli branilci, v dolini pa so se zbirale podobne enote, kot so se med vojno. Če se prav spominjam, je bila to precej verodostojna podoba dogodkov iz leta 1942. Tako so

Nekaj let smo iskali pravo obliko tekmovanja. Kazalo je že, da bo vse skupaj propadlo, saj je bila prireditev enolična. Težave smo imeli tudi s štarti, saj smo jih selili iz kraja v kraj. Potem pa se mi je porodila ideja, da bi raje šli iz smučarskotekaških prireditev v množične športne pohode, kakršne poznamo tudi danes. Pohodi se začnejo na različnih koncih, cilj vseh pa je v Dražgošah. Sedanja oblika je prireditev dobila približno leta 1965.

Prav gotovo pa prireditve po stezah partizanske Jelovice ne bi bile tako dobro organizirane, če ne bi pri pripravi sodelovali tudi vsi prebivalci Dražgoš. Eden najmarljivejših pa je prav gotovo petindvajsetletni Franci Lušina mlajši. »V naši vasi se začnemo pripravljati na prireditev že dobrih štirinajst dni prej. Postavljamo mlaje in napise. Pripravljamo tudi hrano in pijačo. Čeprav sodeluje v pripravih cela vas, pa so najbolj zagnani za delo mladinci in mladinke. Tudi sicer smo mladi v vasi tisti, ki vodimo vse stvari. Lahko rečem, da sem s svojimi petindvajsetimi leti med starejšimi mladinci. Za prihodnost vasi se ne bojim, saj imamo dokaj dobro cesto, telefon in vodo. Še več pa imamo volje do dela.

Tekst in foto: B. K.

Dohtarja Pavčka sedemdeset let

»Mladi? Svet bi pač radi spreminjali!«

V predsobi ambulante za pljučne bolezni v Žalcu, na videz kar privlačen delovni nered na mizi, tudi rastlinje je videti tu in tam, je doktor Ivan Kopač-Pavček vneto urejal dokumentacijo. Pacientov ni bilo, mir je visel v prostoru. Cigareta, večna cigareta v roki partizanskega dohtarja, je dogorevala.

Pavček, od kod pravzaprav to ime, ki ga poznajo partizani po vsej Stajerski, pa tudi Notranjski in Beli Krajini?

»Prišlo se me je v partizanih. Bil sem bolj srednje rasti, suhljat in nežen fant in ta vzdevek se me je kar hitro prijel. Tudi moja mati se je pisala tako... Pavček, nekaj malega.«

Da ne bova govorila o preteklosti, ki da je zapisana v knjigah, sva rekla in da je ustreznejše lotiti se razburkane časa, ki ga skušamo vsak po svoje loviti za rep in spreminjati, kar je predolgo ostalo nespremenjeno. Pogled v preteklost seveda ni odveč, človek vidi natančneje, primerjave marsikaj odkrivajo in nestrpnost preliva v razumevanje.

Doktor Ivan Kopač-Pavček je vselej iskal vzroke, tudi posledicam je vselej hotel priti do dna.

Zdravstvo dandanašnje pogosto doživlja kritike, te pa so velikokrat neupravičene in posledica nenehnega boja za denar.

»Če primerjamo današnjo raven zdravstva s preteklimi obdobji,« je z resno in preudarno mirnostjo, pospremljano z večnim, skorajda mladeniško nagajivim nasmeškom dejal doktor Kopač, »pa tudi z razmerami pri naših severnih sosedih in v Evropi nasploh, smo lahko kar zadovoljni. Sploh kar se tiče zakonodaje, dobro razpredene bolnišnične mreže, tudi kadrov in osnovnega zdravstva in ne nazadnje zdravstva v oddaljenih krajih, ki se iz leta v leto spreminja na bolje, ni kaj reči.

Res je, da še vedno obstaja problem tako imenovanega splošnega, ljudskega, družinskega zdravnika, odnosno prakтика, ki ga še najbolj potrebujejo oddaljene pokrajine, kot denimo, Brkini, Haloze, Kozjansko, odročni predeli Primorskega, Notranjskega, okoli Murske Sobote in drugje, kjer je bilo najpogostejše problem sploh dobiti človeka. Takšen zdravnik bi moral biti usposobljen za marsikaj: za manjšo kirurško posego, poznati bi moral ginekologijo in porodništvo, skratka, moral bi biti nekakšna deklica za vse, človek, ki pozna do obisti sokrajane, njihove psihične in fizične težave, okolje in razmere... Tak zdravnik je brez dvoma silno dragocen, je tudi dober preventivec, zna vzgajati ljudi, ti pa vanj zapajo, kar pri zdravljenju velikokrat že pomeni pol uspeha.«

»Zakaj kar naprej stokamo?«

Dober zdravnik je tisti, za pišem mimogrede misel, ki mu je zašla med pravkar ugaslo cigareto in novo prižgano, ki zna znatno racionalizirati svoje zdravstveno

varstvo, ki veliko postori sam in ne napiše za vsako najmanjšo zadevo napotnico za specialista. Seveda se tudi na tem področju znatno spreminja: na podeželju je vse več sodobno opremljenih zdravstvenih domov z osnovnimi standardnimi enotami.

Človek, ki je pomagal tolikim ranjenecem in videl nič-koliko trpljenja, je seveda najbolj poklican, da najbolje oceni stanje, ki mu danes popularno rečemo »kriza«, čeprav se za tem skriva marsikaj.

Na mizi leži Hiengova knjiga Obnebe metuljev, ki sem jo prinesel s seboj. Doktor Pavček jo z zanimanjem ogleduje. Naletiva na stavek, da je »življenje kot igra brez pravil...!«

»Rad berem in veliko berem,« pravi. »Knjige, časopise, revije. In se čudim našim sredstvom informiranja. Le prisluhnimo našim sestankom, od vrha navzdol... Eno samo stokanje. Če pomislim, kaj vse zmorejo ljudje narediti z nenehnim odrekam, pa vsega tega v časopisju in v radiu ter televiziji ni ne videti in ne slišati, potem se seveda vprašam: mar je res treba toliko pozornosti nameniti nadelu in oportunistu, pridne pa odpraviti v kot. Drug drugega, spet od vrha navzdol, pripravljamo, da tičimo v eni sami velikanski krizi, da ni nikjer videti svetlobe, da bo vse skupaj vzel hudič. Kar je še najbolj žalostno: pesimizma in kritiziranja je še največ pri razmeroma dobro situiranih ljudeh.

Če že na vsak način hočemo imeti krizo, potem ta tiči v strahotnem egoizmu. Pa tudi v tem, da so se ljudje naveličali, da namesto njih naprej odloča nekdo drug, ki jim hkrati tudi odmerja smer in ponuja (ne) vizije. Kriza je tudi vse večja agresija kakršnihkoli barv, različni pritiski, več in več gospodarskega kriminala in kriminala nasploh, pomanjkanje odgovornosti, spekulacije, manifestacije z ljudmi, ki danes niso več tako neuki...«

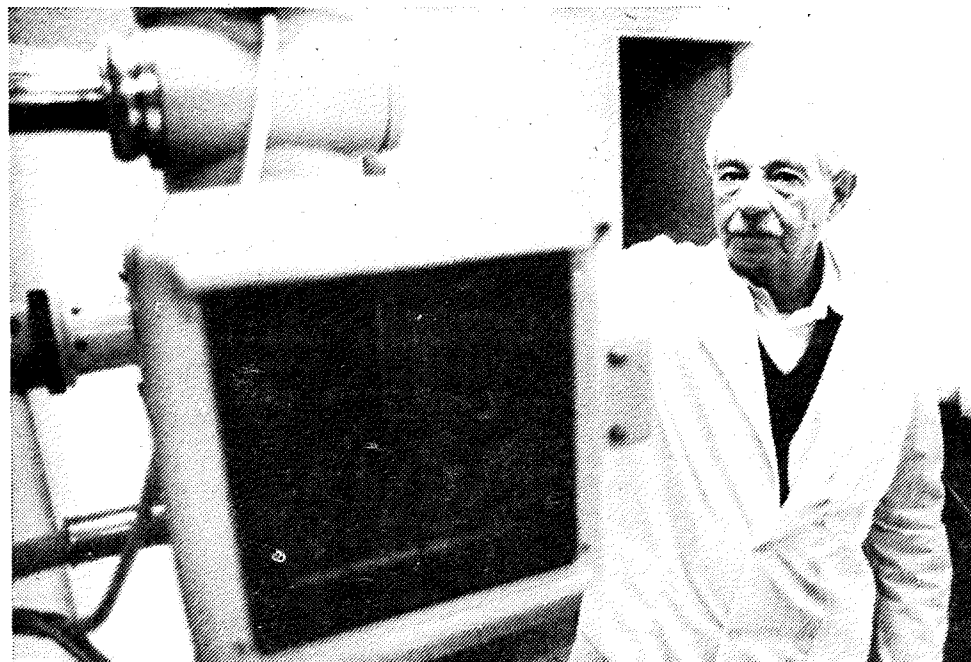
(Ne)kultura javne besede

Preobremenjeni smo sami s seboj, razmišlja dr. Pavček. Vse manj je pogleda v skupnost. Kaj bi bilo, se vprašuje, če bi med vojno komandant je in komisarij kar naprej govorili, tovarišija, brezupno je, ničesar se ne da narediti...? Seveda pa je res, da so ti mladi fantje znali ljudi motivirati, četudi jim niso, razen svobode, imeli kaj ponuditi. Pomemben je osebni vzgled. Kje so ti vzgledi? Smo pozabili, da mora človek najprej sam nekaj storiti, preden isto zahteva od drugega, od množice? Vera v nekaj je hudičevo potrebna.

»Zmedo imamo, ne zaniham, toda te zmede so kar

velikokrat krivi ljudje, ki bi morali biti zgled javnega delovanja,« si ne pomišlja odkriti karte partizanski dohtar. »Pri nas se pred javnostjo marsikaj reče, ne da bi kdorkoli za svoje besede tudi odgovarjal. In čez neodgovornost potem grme taisti ljudje.

Kako si drugače razlagati različne izjave o eni stvari? Polemiko, javni dialog, smo pomaknili v sfero, ki komaj zasluži to ime, saj nam tudi zasramovanja, podtikanja, spreminjanja dejstev, omalovaževanja ipd., niso tuja. Ljudje se od takega početja odvrtaajo. Prav je, da vse bolj prihaja do izraza pluralizem interesov, da se krepi demokratičnost dialoga. Na vse to pač nismo navajeni, prišlo je takorekoč čez noč.

Enosmernost mišljenja se je nekaterim zadrila pod kožo. Vendar naj se pri tem, ko ljudje svobodno izražajo svoje misli, zavedajo, da mora biti podlaga takšnemu procesu kulturno, strpno dogovarjanje, brez uzakonjenega etiketiranja, ki so ga deležni drugače misleči.

Kar se kritikastrov tiče: če bi jih prisilili, da bi prišli namesto puhlih kritik in govorov na svetlo s konkretnimi rešitvami, bi jih čez noč polovica utihnila.

Poraba se zmanjšuje iz dneva v dan, davek »krizi« plačujejo šolstvo, zdravstvo, otroško varstvo, gospodarstvo se duši v obremenitvah, vse več nadlog se kopiči na plečih delovnega človeka; hkrati pa ni težko opaziti, da se za nekatere stvari najde denar kar čez noč, pri tem pa je pri roki takoj tudi utemeljitev, da »so se tako samoupravno odločili delovni ljudje«, razmišljam skupaj s sogovornikom.

»O takšnih in podobnih zadevah smo se med vojno zares plebiscitarno, demokratično odločali, četudi je bila vojska vrhovna oblast. Če je partizanska saniteta karkoli potrebovala, je bilo komandantom in komisarjem takoj jasno in seveda borcev tudi: treba se bo odreči drugim stvarim. Najprej skrb za človeka, no, sicer nam to tudi

sedaj pozvanja v glavah, vendar z drugačnimi toni. In, če smo se že borili, smo lahko tudi odločali. Samoiniciativa ljudi je bila zelo spoštovana. Dandanes ni povsem tako. Če so že delovni ljudje obremenjeni z vsemi mogočimi prispevki, še nikjer ne piše, da lahko sorazmerno temu tudi odločajo.

Spoštovali smo različnosti, dopuščali tudi najvišje oblike samoodločanja. Če bi samo čakali, kaj bo rekel vrh, to pa je bila takrat vojska, ne bi daleč prišli. Bilo je to samoupravljanje v najbolj zlahtnem smislu, ena sama velika decentralizacija.

Zatorej: pustimo, zaboga, ljudem, naj povedo, kaj v nekem trenutku, v danih razmerah, najbolj potrebujejo. Naj, na primer, sami povedo, kaj potrebujemo ta hip. Ne verjamem v nek splošni državni ali republiški aparat, ki

bi iz Beograda ali Ljubljane reguliral vse stvari... To je že zdavnaj preživelo. Treba je sprostiti strahotno iniciativno delovnih kolektivov. Namesto, da bi bilo vse več de- etatizacije, se vse bolj obračamo k državi.«

»Kdor da denar, naj tudi ve, kam je šel!«

Več prostosti bi morali prepustiti tržnim zakonitostim, je prepričan doktor Pavček. Ta proces se sicer odvija, vendar z velikimi porodnimi težavami, saj smo navajeni drugače ravnati. Birokrati še vedno mislijo, da je vse v ka-lupih, brez tega bi bili izgubljeni. To rojeva nacionalizme, nestrpnost.

»Kalup je tudi dolgoletno nesmiselno reševanje problemov manjrazvitih v Jugoslaviji. Kdor je dal denar, mora tudi vedeti, kako je bil uporabljen. Nič na tem svetu ni zastoj. Ljudje bi morali nastopati pred družbo s samostojnostjo in odgovornostjo.

Proces demokratizacije, ki smo mu priča, je tako nenaden, tako silovit, da ga nekatere ozko misleče skupine ljudi, ne marajo in tudi ne zmorejo razumeti. Kot tudi ne razumejo in nočejo razumeti mladih.

Doktor Ivan Kopač-Pavček se je rodil v Novem mestu, medicino pa je študiral v Ljubljani, Zagrebu in v Beogradu, kjer je študij tudi končal. Služboval je v domačem Novem mestu, od koder je leta 1943 odšel k partizanom. Bil je brigadni zdravnik v 18. brigadi Mirka Bračiča, po odhodu Stiranajstc divizije na Stajerskem in po mnogih bojih na Notranjskem, Dolenjskem in Primorskem pa se je preseelil z brigado vred v divizijo. Prestal je vso kalvarijo pohoda, sproti vzgajal medicinski kader, si pomagal, kakor je v tej »pravi in divji praksi«, kakor pravi sam, vedel in znal.

Po pohodu je moral zbrati vse ranjence in organizirati na Pohorju partizanske bolnišnice, ki so danes znane kot »Pavčkove bolnišnice.« Še danes je srečen in zadovoljen, da so bile izgube kljub nenehnim improvizacijam in vojnim težavam izredno majhne.

»Preživeli smo. Bilo je potrebno nekaj pameti, sreče, ambicij in veliko idealizma.«

Po vojni je postal upravnik vojne bolnišnice v Topolšici, nato šef-zdravnik oddelka v Novem Celju in na koncu direktor celjske bolnišnice. Ves čas se je, kljub »šefovstvu«, ukvarjal s svojo temeljno usmeritvijo: bil je specialist za pljučne bolezni.

Doktor Ivan Kopač-Pavček je bil dvakrat poslanec, nenehno sredi življenja, ob vsem pa je našel še čas, da se je srečeval s svojimi nekdanjimi soborci in ranjenci. Čilost in življenjska vedrina, zdravo razsojanje in strpnost, ki jo kaže na vsakem koraku, so nezdružljivi povezani z njegovo predanostjo naravi in športu. Še vedno aktivno smuča, plava, planinari, dela na vrtu in tudi najde čas za številno družino.

»Včasih se nas pri kosilu nabere kar šestnajst. Človek se ne sme zapustiti.«

»Seveda je nekaterim kar všeč pomisel, da bi novinarji morali biti nekakšni roboti – prepisovalci, ki bi z magnetofonskih trakov snemali tu- je misli, ki največkrat niti niso ne vem kako globoke. Mnogim se je težko privaditi na dejstvo, da mora biti častnikar samostojno misleč človek, izredno razgledan opazovalec, ki zna ločiti zrno od plevela, pa če je to komu všeč ali pa ne.«

Doktor Ivan Kopač-Pavček je kot zdravnik vrsto let sodeloval v družbenopolitičnem življenju svojega okolja, pri tem pa je seveda naletel na številne težave.

Prav je, da zdravniki sodelujejo v širših družbenih tokovih in ne le na ozko poklicnem področju, saj se pred življenjem ne da kar preprosto osamiti. Seveda pa v razmerju zdravnik-politika pogosto prihaja tudi do sporov. Kadar politika, na primer, vsiljuje svoje rešitve, ki so drugačne od tistih, ki jih zaznava zdravnik v vsakdanji praksi, bolj neživljenjske, pa zato aktivistično obarvane. Kako bi znal te stvari rešiti, je stvar njegove osebne kulture, avtoritete, načina, kako se spopadaš s stvarmi... Če stopaš v boj s čistimi argumenti, zmagaš, če pa pri tem upoštevaš še strpnost, si na konju. Vselej pa si na tapeti. Boriti se moraš s SIS-i, z vsakršnimi oportunisti, ozkostmi, stalno si na prepihu. Imel sem, k sreči, dobre sodelavce, tudi takratno politično vodstvo v celjski regiji je bilo zdravstvu naklonjeno.

Mimogrede še to (na vrata je že trkal pacient, zapoznelec): sedaj je toliko nekakšnih mehanizmov, soglasij, dogovorov, ki samoupravljanje bolj zavirajo kot pospešujejo. Velikokrat se dogaja, da na zborih delavcev namesto splošnih, za vse dobrih odločitev, prevladajo ozki, zasebniški interesi.«

Prebiram velike besede o še večjem razburjenju okoli štafete. Spet gre za ekstreme. Vsekakor menim, da je dobro in prav, če se vsako leto neke v Jugoslaviji zbere mladina in svojo pripadnost kaže Titu in njegovim idejam, bratstvu in enotnosti... mislim pa tudi, da praznovanje kot tako ni več pisano na kožo mladim. Čemu tolikšen hrup? Saj se tudi gledališče nenehno spreminja in išče nove oblike. Prilagaja se tudi cerkev, ki je v preteklosti še najmanj imela poslušala za to.«

Da ni lahko novinarjem v teh časih, se sprosti iz resnosti pogovora. Kar naprej ste na tapeti, kot da bi bili nekakšni dežurni krivci za vse napake se smeje.

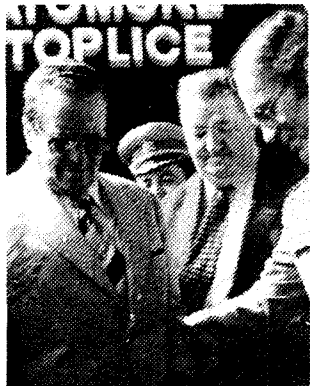
Odšel je k rentgenskemu aparatu, delovnega dneva še nikakor ni bilo konec.

Milenko Strašek
Foto: Edi Masnet

Tone Vidmar-Luka, sedemdesetletnik Od pastirčka do junaka

Mogočna postava, še mogočnejši glas, priljudnost in širokosrčnost, zmožnost hitrega navezovanja stikov z ljudmi, vselej pri roki vedrost, iznajdljivost, kadar je bilo to najbolj treba, brezmejno tovarištvo in skrb za sočloveka – to je Tone Vidmar-Luka, narodni heroj, legendarni namestnik komandanta 14. udarne divizije Borisa Kidriča.

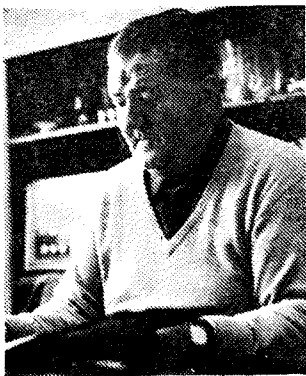
Kdor si hoče ustvariti natančnejšo sliko o narodnem

Ob obisku predsednika Tita

heroju, o človeku Luki, naj si vzame čas in mimogrede pokuka v vsakoletno slavnostno in človeško toplo vzdušje srečanja borcev in komandantov divizije! Kjer je največja gneča in je najbolj glasno, veselo, kar hrupno, tam je Luka s svojimi borci, nekdanji pastirček, drvar, vojak, komandant, dobričina, ki mu vsa ta dolga – in kratka leta – po svobodi nadvse rada prisluhne tudi mladina, ki ji ni znal nikoli odreči. Njegov izredni spomin, ki zna še danes priklicati v svetlo luč dogodke izpred davnih štirih desetletij, je številnim osnovnošolčkom šmarske in tudi drugih občin nešteto krat oživil boj slovenskega naroda.

Luka je legenda, kakršna je bil tudi Daki. Le malo je ljudi, ki ne bi slišali za njegove preproste, drzne, toda vselej izvirne – in odrešujoče – rešitve, naloge, ki jim ni bil vsakdo kos. Njegova partizanska leta, prehodil je domala vso Slovenijo, so bila polna te izvirnosti: pogosto

Luka doma

je reševal položaj, ko se je že zdelo, da je vse izgubljeno. Borci 14. udarne divizije gotovo ne bodo nikoli pozabili njegove preudarnosti, ko je šlo diviziji še kako za nohte. Nihče, prav nihče, ne bo pozabil njegove skrbi za ranjence na vsej poti divizije, skrbi za slehernega borca.

Tako je zmožni ravnanje le človek, ki je zrasel iz ljudstva.

Oče, čevljar v Verdu, je z družino vred živel iz rok v usta. Tončku ni preostalo nič drugega, kot da je vzel v roke pastirsko palico in se udinjal sosedu. Ko so mu hlače postale prekratke, je odšel v sečnjo lesa v notranjske gozdove.

Da so Italijani preplavili notranjske lesove in košeni, Tonetu ni bilo pogodu. Povezal se je z ljudmi, ki so mislili podobno kot on, zbral je orožje, 10. avgusta pa je izginil – v Borovniško četo.

Marca 1942 Luki zaupajo poveljstvo čete, nedolgo zatem pa vodstvo prvega bataljona brigade Ljube Šercerja. Pogum in preudarnost v odločitvah sta Luko v septembru 1943 pripeljala do položaja komandanta brigade.

Vse do prihoda na čelo brigade se je Luka tolkel z Italijani in belogarditi – od Gornjancev do Kolpe, od Ljubljane do osrčja Dolenjske in kjerkoli že je bil. Prirasel je k srcu ne le borcem, pač pa tudi ljudem. Vendar je Luka – legenda postal šele na pohodu 14. udarne divizije. Zagotovo je bila to njegova najhujša preizkušnja, ki jo je skupaj s borci častno prestopal in ki je nekako začrtala njegovo življenjsko pot.

Luka in 14. udarna divizija, to je nerazdružljivo v tej nerazdružljivosti je treba poiskati njegovo priljubljenost.

Po izčrpavajočem in z velikimi žrtvami naposled končanem pohodu, ki je na Šta-

jerskem zanetil mogočno iskro odpora in vero v nemogoče, se je Luka od divizije poslovil in junija istega leta postal komandant 18. divizije.

V nešteti bojih, nemogočih razmerah in v vsakdanjem odrekam, naslanjajoč se le na lastno vest in spoznanja, brez vojaških izkušenj, je Luka zrasel v komandanta, vendar sta mu manjkala znanje in teoretična podkovanost. Odšel je na Višjo vojno akademijo in po slej bil starešina v različnih krajih naše domovine.

Vrsto let je bil republiški in zvezni poslanec, vselej v stiku z ljudmi, ki jim ni le pripovedoval, ampak se je

znal živeti tudi v njihove težave.

Spomeničar in narodni heroj Tone Vidmar-Luka je za svoja dejanja dobil več visokih državnih odlikovanj, kar mu ne brani, da ne bi bil skromen in včasih kar preveč sam zase. V Rogški Slatini, kjer se je ustalil njegov nemirni duh, dobro vedo, da jim Luka nikoli ne odreče prošnji. In kadar je potrebna pomoč, ki je skorajda nobeni krajevni skupnosti v tej deželi ni dovolj, potrka na Lukova vrata.

Tako so včasih delali tudi njegovi borci.

Še veliko let in zdravja, komandant Luka!

Milenko Strašek

Tone Vidmar-Luka sprejema raport komandanta pohoda po poteh XIV. udarne divizije

Njihovo delo je skrb za vojaške invalide in borce

Drugo nadstropje občinske upravne zgradbe v Novi Gorici, sobe s številkami od 17 do 20. Odske za borce in vojaške invalide, šest prijaznih uslužbenk, ki vsakogar lepo sprejmejo in se z njim pogovorijo tudi, če morda ni ravno uradni dan. Tu niso birokrati, pač pa ljudje s pravičnim čutom in humanim odnosom do svojih strank.

Včasih smo rekli temu uradu kar Invalidska uprava, ki se je takrat ukvarjala le z vojaškimi invalidi, vojnimi vdovami ter starši in otroci padlih borcev. Z leti se je to spremenilo: otroci so odrasli in se izšolali, starši so v glavnem pomrli in tudi vrste vojaških vojnih invalidov se krepko redčijo. Na ta upravni organ pa je postopoma prešla skrb za borce nasploh in zadnje čase še za civilne invalide vojne ter oskrbnine svojcem vojaških obveznikov.

V pogovoru s tovarišico **Ado Stantič**, ki že dvajset let vodi ta odsek, sem izvedela marsikaj o njihovem delu in problematiki. Že podatek, da vodijo nad dva tisoč osebnih spisov uveljavljenih raznih pravic, nam pove dovolj.

Izplačevanje invalidnin osebnim vojaškim vojnim in mirnodobskim invalidom je resda že par let enotno urejeno za vso državo; enako tudi glede zdravstvenega varstva. Naloga odseka pa je vodenje evidence in sprotno sporočanje vseh sprememb (smrti, preselitve, nove ocene invalidnosti itd.).

Invalidski dodatki in priznavalnine

Glavna naloga tega upravnega organa je vsekakor skrb za

gmotno plat tistih borcev in vojaških invalidov, ki jim redni dohodki ne zadoščajo za preživljanje. To je urejeno, z invalidskimi dodatki in priznavalnimi. In vsako leto jih je treba nanovo odmerjati v zvezi s takimi ocenami cen. Naloga, ki je določen v višini najnižje pokojnine za polno pokojninsko dobo. Razlika je v tem, da višino invalidskega dodatka točno ureja predpis; o višini priznavalnine pa odloča posebna komisija, skladno s prispevkom posameznika v NOB ter njegovim gmotnim in zdravstvenim stanjem.

Novo je sedaj to, da je izrecno za priznavalnine spet odprt rok za uveljavljanje sodelovanja v NOB. Poudariti pa je treba, da naj bi bile to res le izjeme za tiste borce in aktiviste, ki iz opravičljivih razlogov tega doslej niso uveljavljali in ki tudi sicer glede na gmotno stanje izpolnjujejo pogoje za priznavalnino. Takih vlog imajo sedaj v Novi Gorici okoli 60 in pričakujejo jih še več. Prav reševanje teh jim bo, poleg rednega usklajevanja že priznanih dajatev, dalo v letošnjem letu precej dela. Treba bo natanko preverjati upravičenost vsakega posameznika, zbrati potrebna dokazila, zahtevati mnenja krajevnih borčevskih organizacij in posebne komisije pri Občinskem odboru ZZB NOV.

Klimatsko zdravljenje

Klimatska zdravljenja vojaških vojnih invalidov so zadnje čase večkrat na tapeti, češ da so okrnjena. Sredstva zanje gredo iz zveznega proračuna in ta dodeli vsaki republiko določeno kvoto sorazmerno s števi-

lom invalidov. Z ozirom na vedno višje cene v naravnih zdraviliščih pa razpoložljiva sredstva ne zadoščajo, da bi ugodili vsem prošnjam in željam, zato skušajo zadnja leta posameznikom odobriti le 14 namesto 21 dni, da bi tako lahko omogočili zdravljenje večjemu številu – Morda bi v zvezi s tem kazalo razmisliti, da bi v nekaterih primerih iz družbenih sredstev plačevali le zdravstvene storitve zdravilišč, nastanitvene pa bi plačeval vsak sam?

Klimatsko zdravljenje borcev NOV ne spada v delokrog tega odseka, pač pa v Skupnost zdravstvenega varstva. Civilni invalidi vojne

Poglavje zase so civilni invalidi vojne, za katere je bil pred nekaj leti sprejet poseben zakon, ki jim zagotavlja določene pravice. Takih civilnih invalidov je na Goriškem sorazmerno veliko: zlasti zaradi nesreč z ostanki orožja po prvi svetovni vojni (Soška fronta!), katerim je svojčas že Italija priznala nekatere pravice, a so jim bile pri nas ukinjene. Tudi z ostanki vojnih materialov po drugi svetovni vojni je bilo veliko nesreč. Za vse je treba zbrati potrebna dokazila in izpeljati ves postopek.

To so le tri, štiri najboljše naloge odseka. Dodati je treba še družinske invalidnine, oskrbnine svojcem vojaških obveznikov ter vrsto drugih opravil, vodenja raznih evidenc, statistik in izplačil. Kot ena nalog v prihodnje pa se zadnje čase, zaradi staranja generacije borcev, postavlja prednje vprašanje nege na domu; tudi o tem že razmišljajo in zbirajo podatke na terenu.

Pri svojem delu sodelujejo tudi z drugimi občinskimi službami. Tesno sodelujejo s centrom za socialno delo, zdravstveno skupnostjo, zlasti z dispanzerjem za borce, s pokojninsko službo ter občinskimi in krajevnimi organizacijami ZZB NOV. V pomoč so jim razne komisije. Poleg že omenjenih komisij za priznavalnino, ki jo iz vrst borcev imenuje občinska skupščina, imajo še dve strokovni zdravniški komisiji: za oceno invalidnosti in za klimatsko zdravljenje. Slednji delujeta pri njih za vse štiri občine severnoprimorske regije.

Delo uslužbenk tega odseka je zelo odgovorno, saj razpolagajo z znatnimi družbenimi sredstvi, najsib občinskimi, republiški ali zveznimi. Vedno skušajo biti dosledne pri izvajanju predpisov in objektivne pri odločanju, da ta družbena sredstva res dobijo tisti, ki jim po zakonu pripadajo, oz. so najbolj potrebni. Vendar ugotavljajo, da so neredko najbolj glasni in najzahtevnejši tisti, ki bolje živijo in včasih tudi namerno prikrivajo svoje redne dohodke. Marsikateri borec ali invalid pa res le života, a ne najde poti do njih. Take skušajo postopoma izslediti in jim urediti prejemanje invalidskega dodatka ali priznavalnine.

Tudi ta zapis naj bo vzpodbuda pomoči potrebnim invalidom in borcem, da se brez strahu in z zaupanjem obračajo na ta upravni organ, ki je njim namenjen, do tovariš, ki so jim vedno pripravljene pomagati.

Cvetka Mrak

10. jubilejno srečanje slovenskih društev iz zahodne Evrope

»Mati zemlja me rodila...«

Čeprav sta bila petek in sobota najkrajša dneva v iztekajočem se letu 1986, je bila noč, ki ju je ločevala, najkrajša, vsaj kar zadeva osrednje prireditve v Cankarjevem domu v Ljubljani v okviru 10. jubilejnega srečanja slovenskih društev iz zahodne Evrope. Kaj bi ne, saj je kar 25 društev naših delavcev na začasnem delu v tujini pripravilo prikaze svoje dejavnosti in tudi pogovore s predstavniki družbenopolitičnega in kulturnega življenja mesta Ljubljane in republike.

Jože Smole, predsednik RK SZDL, je na osrednji prireditvi v Cankarjevem domu v svojem govoru med drugim poudaril: »Čas je, da našim ljudem na tujem bolj prisluhnemo, saj imajo le-ti velike izkušnje v gospodarjenju. Dejstvo, da zaseda v svetu okoli 800 Slovencev izredno pomembna mesta na univerzah in drugih znanstvenih ustanovah, samo potrjuje to tezo. V proizvodnji nam manjka cela vrsta delovnih organizacij, zlasti tako imenovane prehodne verige, ki pomenijo vezi med obrtjo in velikimi industrijskimi sistemi...«

10. jubilejnega srečanja se je udeležilo veliko število naših delavcev na začasnem delu v tujini

Tem ciljem bi po besedah Jožeta Smoleta morala slediti tudi naša carinska politika. Na področju carinskih predpisov smo že storili nekatere korake, nekateri pa nas še čakajo. Seveda pa se vsi želijo vrniti iz tujine na takšno delovna mesta, ki jim zagotavljajo ustrezno življenjsko raven. Prav zaradi tega pa bi morali iz domačega gospodarstva dobiti čim več informacij o potrebah posameznih proizvodnih in te potem prenašati k nam prek informativne dejavnosti naših ustanov v tujini.

X. jubilejno srečanje slovenskih društev iz zahodne Evrope so spremljale številne športne in kulturne prireditve: na kegljiščih Maksa Perca in Doma invalidov in borcev NOV Rado Pehaček so se pomerili kegljači, v Cankarjevem domu je bilo srečanje s predstavniki slovenskih društev, otroška prireditve »Živ-žav«, srečanje s predstavniki mladih iz slovenskih društev in pa mladinska prireditve »Nam je dan v prihodnosti ključ«. Poleg naštetih so jubilejno srečanje popestrile tudi spremljajoče prireditve: razstava fotografij o planinstvu Slovenije, razstava kooperacij, prodajna razstava slovenske knjige, prodajna razstava igrač in program za otroke Snežinka.

Osrednja prireditve, ki je bila v soboto, 27. decembra, v srednji dvorani Cankarjevega doma, je izzvenela v prijetnem kulturno-umetniškem razpoloženju. Pred nabito polno dvorano so namreč nastopila številna slovenska kulturno-umetniška društva iz več kot desetih mest zahodne Evrope. In če k temu prištejemo še kulturno zabavni program, ki se je nadaljeval na ljubljanskem Gospodarskem razstavišču »Zagodi nam godec, veselja nam daj«, je verjeti, da je bila noč zares prekratka. In izzvenela je tudi v znamenju vabila »Prihodnje leto spet na svidenje!«.

Zapis pripravil Jože Čurin

Kaj je prav: partizanska bolnica ali bolnišnica?

Predlagam javno razpravo o rabi izraza »partizanska bolnica« ali »partizanska bolnišnica«. Že več let namreč ugotavljam, da »partizanska bolnišnica« vztrajno in uspešno, ne vem po čigavi zaslugi, izpodriva »partizansko bolnico«. Pri tem pa prihaja do naravnost neverjetnih primerov.

V zborniku Partizanska bolnišnica »Franja« – (Mestni muzej Idrija 1983) je komandant 9. korpusa NOV in POJ Lado Ambrožič – Novljan napisal sestavek Legendarna bolnišnica »Franja«. Takoj zatem pa je objavljeno povelje št. 151 od 30. 12. 1944 staba IX. Korpusa NOV in POJ, ki ga je podpisal isti komandant Lado Ambrožič – Novljan, v katerem piše: »Sedanja CV (centralna vojna, pripomba J. O.) bolnica, ki jo vodi upravnik dr. Peter (Peter Gala) se izpremeni v divizijsko bolnico XXXII. divizije. V tej bolnici ostane še nadalje kot zdravnik dr. Cicarelli Antonio.«

Podobnih primerov je v navedenem zborniku še precej. Pri tem pa so šli po mojem mnenju najdlje pri novem zdravstvenem domu v Idriji, kjer so na pročelje zapisali z veliki črkami: Zdrav-

stveni dom Slovenske vojaške partizanske bolnišnice Pavla. To je eden redkih primerov, kjer so namesto vojne bolnice napisali vojaška bolnica.

Rabo »partizanska bolnica« zagovarjam z naslednjimi argumenti: prvič – v partizanih smo ves čas govorili samo o partizanski bolnici, drugič – v partizanskih dokumentih je uradno zapisana samo partizanska bolnica (Glej Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945, dr. Metod Mikuš Oris partizanske sanitete na Slovenskem itd.), tretjič – Slovar slovenskega knjižnega jezika (A – H) na strani 170 pri besedi »bolnica« tudi piše partizanska bolnica – zasilna bolnica na skritem kraju.

Zagovornike »partizanske bolnišnice« pa vabim, da navedejo svoje razloge.

Jezikovno razsodišče pri Republiški konferenci SZDL Slovenije pa prosim, da razsodi, kdo ima prav. Njegovo razsodbo bo TV – 15 Naš tovariš z veseljem objavil.

Jože Oblak – Sime

Verniki - drugorazredni državljani?

Zmerom se je dogajalo podobno: kadar je bredla naša družba skozi najtrše preizkušnje in krize, so se na vseh straneh oglašali njeni nasprotniki. Pospešeno razdiralno so delovali protirevolucionarni elementi v tujini pa tisti, ki so se bili pritajili doma. V isti rog z njimi so zatrobili vsi, ki sta jim trn v peti naš socialistični samoupravni razvoj in sistem: nacionalni šovinisti, pristaši birokratskega unitarizma in snovalci raznih malo-meščanskih liberalističnih idej, ki jim je skupno to, da omalovažujejo vodilno vlogo delavskega razreda.

Skoraj po pravilu je vedno prihajalo do tega, da so se sočasno z nasprotniki oglašali celo ljudje, v katerih dobronamernost in težnjo po ustvarjalni kritičnosti sicer nihče ne dvomi, a s svojimi enostranskimi, pretiranimi (četudi na videz znanstveno utemeljenimi trditvami), vendarle po svoje sodelujejo pri sejanju pesimizma in zmede. V obdobju, ko nam je enotnost potrebnejša kot kruh, neredko oživi tudi poligon idejnega nasprotništva, o katerem smo mislili, da je že davno izgubilo smisel in pravico do obstanka, ali pa vsaj, da se je oddaljilo že tako daleč na obrobje družbene zavesti, da v naših odnosih nima kaj več funkcijske veljave kakor strašilo za vrabce v vinogradi. Mislimo zlasti na obtožujoče zapise glede odnosov med vernimi in neverujočimi državljani SFRJ.

Sunka iz nepričakovane smeri

V občinskih odborih pa tudi v Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije sta v zadnjem času zbudila (mimo nekaterih očitno senzacionalističnih obravnav, ubranih na isto temo) nemalo negodovanja prispevka, ki sta bila objavljena v praznični prilogi Dela dne 28. novembra 1986. Gre za članek dr. Zdenka Roterja »Brez enakopravnosti vernikov ni demokracije« in za del članka novinarke Jožice Grgič »Pravila igre veljajo zgolj za vrhove«. Ker so glasovi nezadovoljstva ali celo ogorčenja segli tudi do časopisa TV-15 Naš tovariš in ker se jim uredništvo borčevskega glasila pridružuje, želimo tu spregovoriti proti nekaterim zaključkom, ki so se zapisali omenjenima avtorjema.

Dr. Zdenko Roter, eden vodilnih slovenskih izvedencev za vprašanja odnosov med našimi vernimi in neverujočimi državljani, je v svojem članku postavil vrsto tez in podmen, iz katerih je mogoče izluščiti naslednja sporočila:

Verniki so v naši družbi zapostavljeni. Neenakopravni so do te mere, da se lahko počutijo kot drugorazredni državljani. Ta zapostavljenost ni naključna, kajti ne izhaja samo iz dnevnih manifestacij v medčloveških odnosih, temveč jo obnavlja in omogoča naš družbenopolitični sistem, v katerega zasnovi in funkcioniranju so napake... Verske svoboščine kot temeljna človeška pravica so pri nas okrnjene, pa tedaj ne moremo govoriti, da imamo pravo socialistično politično demokracijo.

Tako dr. Roter. Novinarka Jožica Grgič pa v svojem članku, ki je v večjem delu – ko opisuje delovanje in razmah 40-ih verskih skupnosti v Jugoslaviji – informativno tehten, korekten in konstruktiven, naposled razvije nekaterje prav tako nesprejemljive zaključke. Pravi, da pri nas uporabljamo v zvezi z vero in verniki samo izraz toleranca, ne pa sožitje; da se družba in cerkev dobro sporazumevata samo v svojih vrhovih, ni pa pristnega sporazumevaja v množicah; taktično obnašanje družbenih in cerkvenih vrhov da je tragikomično (torej obojestransko neiskreno, op. TV 15); oblastniki da se gredo igre, množice pa so objekt teh iger.

Te in še druge hude obtožbe izpod peres dr. Roterja in Grgičeve si bodo nedvomno prisužile »sloves«, da sodijo

v verigo obtožb, s kakršnimi skoraj neprekinjeno zasipajo našo družbo zlasti najbolj napadalni politikanti iz vrst konzervativnega, da ne rečemo reakcionarnega klera. Kar zadeva njuno jasnost izraza, publicistično spretost in opremljenost z »znanstvenim« instrumentarijem, te obtožbe v omenjeni verigi celo prednjačijo.

Čudne razlage ob raziskavah SJM

Dr. Roter na primer v podkrepitve svojih opažanj navidez zelo organsko citira Borisa Kidriča, Edvarda Kardelja in razne cerkvene dostojanstvenike; te citate iznajdljivo prilagaja lastnim izvajanjem, naj že bo zgodovinskimi refleksijam ali aktualnim sociološkim ugotovitvam.

Poglavitno »dokazno« gradivo so dr. Roterju rezultati raziskave, ki kontinuirano poteka pod imenom Slovensko javno mnenje (SJM). Ta empirična raziskava je za leto 1986 pokazala, da 61,7 odstotka anketirancev meni, da verniki niso v nobenem pogledu zapostavljeni; 4,1 odstotka vprašanih je odgovorilo, da so verniki na splošno zapostavljeni; 22,9 odstotka jih je dejalo, da verniki načeloma in po ustavi sicer niso zapostavljeni, v praktičnem življenju pa da so. Ostali, 11,3 odstotka anketiranih, niso rekli nič.

Ob posebni raziskavi o stališčih slovenskih srednješolcev, zlasti tistih, ki obiskujejo verouk, pa je leta 1982 celo 71,1 odstotka vprašanih menilo, da se v praksi dogajajo tovrstne kršitave ustavnih in zakonskih načel. Ko so mladinci navajali primere, kje naj bi najpogostejše prihajalo do kršitev, so bila imenovana naslednja področja oziroma situacije: prosvetno delo – učiteljstvo; zaposlitev; napredovanje v službi, vodstveni položaj; zapostavljanje duhovnikov in omejevanje cerkve; RTV, tisk; zaničujoč odnos okolja do vernikov; privilegiranje komunistov; verniki ne morejo v ZK, komunisti v cerkev; vojaščina.

Na podlagi teh anket in lastnega umovanja je torej dr. Roter zgradil trditve, ki bi, če bi ustrezale dejanskemu stanju, pomenile zares pravi bankrot naše socialistične demokracije. Tudi konstrukcije Jožice Grgič, čeprav so povsem v nasprotju že z ostalo vsebino njene članka, je mogoče videti podobno.

Ker so stvari drugačne (o čemer se lahko milijoni jugoslovanskih državljanov in med njimi milijoni vernikov

prepričajo na podlagi lastne izkušnje), ni nič čudnega, da sta oba članka sprožila ogorčenje in proteste. Prostor nam žal ne dopušča, da bi se ukvarjali z zavračanjem obtožb na rovaš »zapostavljenosti vernikov« na imenovanih posamičnih »kritičnih« področjih, saj bi vsak tak ekskurz zahteval posebno daljšo obravnavo, dolžni pa smo odgovorili na celoto izvajanj.

Najprej se je treba vprašati, ali je mogoče uporabljene anketnemu vzorcu SJM pripisati tolikšno merodajnost, da bi lahko kdo na tej podlagi izrekel tako resolutne in končno veljavne zaključke. Še posebno nepričljivo je videti citirano zaključevanje na podlagi odgovorov članov mladinskih veroučnih skupin, saj ni nobenega jamstva, da se je ta anketirana mladina lahko izognila vplivu mentorjev, med katerimi so prav mogoče tudi takšni z manipulativnimi nameni. Kaj je laže, kakor vplivati na anketne odgovore neke enotno usmerjene skupine mladih, še zlasti, ko se ve, da proti takšni usmerjenosti ni delovala nobena druga organizirana idejna sila?

Predvsem pa je čudno, da je dr. Roter slišal govorico števil iz raziskave povsem drugače, kakor se dejansko sliši. Ali ob komaj 4,1 odstotka glasov, da so verniki zapostavljeni, ne zveni zelo prepričljivo podatek, da je kar 61,7 odstotkov vprašanih odgovorilo nasprotno? Pa tudi onih 22,9 odstotka anketirancev, ki sicer priznavajo določeno zapostavljenost vernikov v življenjski praksi, povsem razločno izjavlja, da je **načelno, sistemsko, torej po ustavi** vernikom zagotovljena popolna enakopravnost. V celoti je torej kar 84,6 odstotkov vprašanih (ob 11,3 odstotkov neopredeljenih) izrazilo zaupnico našemu sistemu in ustavi, češ da do celostne zagotovitve vernikom, da se jim ni treba počutiti za »drugorazredne« državljane.

Več modrosti in realizma

Če stvari pogledamo tako (in zakaj bi jih gledali drugače?), se zdi nepojmljiva dr. Roterjeva črnogledost, po kateri so se mu zapisale ostre trditve, ki smo jih citirali. Kako je mogoče, da je zatrobil v skupni rog bodisi s ciničnimi kritikastrji, bodisi z nekaterimi predstavniki Cerkve, ki izkoristijo sleherni priložnost in nepriliko, da nizajo prav iste obtožbe. In kako je mogla priti do svojih »izsledkov« Jožica Grgič v isti sapi, ko je z impresivnimi podatki (o n. pr.

2000 povojnih novih sakralnih objektih in o zdajšnjih 200 verskih časopisih s skupno letno naklado 15 milijonov izvodov) zarisala naravnost osupljivo ekspanzijo verskega življenja v Jugoslaviji? Preprosto, ni si mogoče razložiti, kako da sta oba pisca preslišala nedavno izjavo tako visoke avtoritete, kakor je ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar. Dejal je: »Že skoraj deset let od blizu spremljam razvoj v odnosu med vernimi in nevernimi v naši družbi. Upam si trditi, da smo doživeli velik napredek«.

Nadškof zanesljivo ne bi dejal, kar je dejal, če bi pristajal na dr. Roterjeve sodbe, da so odnosi med vernimi in neverujočimi tako zelo slabi, ali še celo, da je »neenakost« med njimi sistemsko pogojena. Dr. Šuštar ne bi govoril o napredku, če bi mislil, da se nič ne giblje v demokratično smer tudi na tistih »kritičnih« področjih, ki so jih navajali člani veroučnih skupin (šola, vojaščina, privilegiji komunistov, zaposlitev itd.); ne bi tako prostodušno izražal optimizma, če bi med vernimi in neverujočimi zaznaval zgolj strpnost, ne pa sožitja, in pa, če bi mislil, da bo lahko kdo (kakor Grgičeva) ocenil njegovo izjavo n. pr. kot kompliment »v igri vrhov«.

Seveda pa so potrebni dobra vera, realizem, modrost in dialektično gledanje, sicer opazovalec lahko podleže subjektivističnim vtisom in sencam, ki jih tako rada servira vsakdanjost in megli z njimi tudi zelo razločno razvojno linijo.

Mostovi iz preteklosti v sedanost

Vedno kajpada ni bilo tako, kakor je danes. Prav je, če si osvežimo zgodovinski spomin in vsaj v najbolj skopih črtah obnovimo prelomna dogajanja, ki so, denimo, na Slovenskem oblikovala obravnavane odnose ter jih poglana do tod, kjer so zdaj.

Upor proti okupatorju 1941. Komunistični partiji, ki jo vstajniško vodstveno poslanstvo samodejno trga iz kominternske odvisnosti, se posreči pridobiti za skupni boj tudi velik del slovenskih vernih (katoliških) množic. Osvobodilna fronta deluje enotno in enosmerno navzlic svetovno-nazorskim razlikam znotraj svojega tkiva. Odnos med vernostjo in ateizmom v partizanskem boju nekako izgine z vidnega polja; kakor da ne obstaja vpričo narodno eksistenčnih imperativov. Izdajstvo institucionalne katoliške Cerkve zbujajo mrznjo in negativno vpliva na verska čustva. Partija pridobiva privržence in člane tudi iz vernih množic, pri čemer se vernost spet izgublja zaradi nazorskih preobratov v ljudeh. Ob osvoboditvi ostaja velik del vernikov znotraj OF religiozno površen – kot iz protesta zoper Cerkev, ki je izdatno sodelovala v protirevoluciji. Spričo oživljanja kominternsko – stalinističnih recidivov naraste v partiji in delu družbe protiversko sektaštvo. Vsaj deset let traja obdobje, v katerem so verniki dejansko plačevali za grehe kompromitiranega dela klera – navzlic ločitvi cerkve od države in kljub ustavno zaščiteni verski svobodi. V na-

slednjem desetletju, tja do 2. Vatikanskega koncila (1962–1965), se ob razvoju socialističnega samoupravljanja versko sektaštvo že umika. Zveza komunistov in SZDL začneta popravljati, čeprav ne brez občasnih omahovanj, poprejšnje nedoslednosti in napake v tej sferi. Sledi dvajsetletno, v današnji čas segajoče obdobje, ki ga obeležuje vse bolj iskrena in odločna družbena politika, vodeča k principialni in dejanski enakosti. Sektaštvo pojenjuje tudi v odnosih, ki jih ponavadi zaznamujemo s pojmom: dnevna praksa. Med največje ovire otopljenega procesa kaže šteti – mimo vse manj izrazitega sektaštva – odpore določenega dela cerkvene hierarhije: tistega dela, ki vseskozi propagira takoimenovano spravo revolucije in protirevolucije, ne da bi priznal izdajstvo službene Cerkve v času NOB. Ti elementi, nezadovoljni z zgolj dušnopastirsko vlogo v nacionalnem življenju in hlepečki po predrevolucijski politični oblasti (da se razumemo, gre jim za uzurpacijo institucionalizirane politične oblasti, ne pa za oblast, ki jim je naravno dana kot samoupravnim subjektom), podpihujejo med verniki občutja neenakopravnosti, pri čemer delajo iz vsake muhe slona. V vsakem sektaškem osebnem ravnanju žele videti že kar sistemski napad na vero.

Slehera ocena današnjih odnosov med vernimi in neverujoči – če naj bo trezna in realistična, mora upoštevati vsaj ta na kratko skicirani razvoj.

Socialistična demokracija se pogloblja

Nobenega dvoma ni, da družba vlači na hrbtu bisago svoje preteklosti; toda ta bisaga odnosov postaja vse lažja, ne pa vse težja, kakor bi se komu hotelo zdeti. Še so neskladja (kje na svetu jih ni?), še mora prenekateri slovenski vernik pretrpeti to in ono krivico zaradi svojega prepričanja, če mora živeti in delati v okolju sektaških posameznikov ali skupin. Kljub ustavno razrešenim in sankcioniranim normam ravnanj se v dnevni življenjski praksi zares še vedno srečuje z nedoslednostmi, razlikovanji, zapostavljanji, vendar se to ne dogaja kot neka splošna smer, zakonitost ali celo sistemska okvara.

Ali ne obstoji vrsta znamenj, ki kažejo, da se prav zares pogloblja sožitje (ne toleranca!) med nazorskima svetovoma, kar skuša država videti in principialno podpreti? Tak je bil pravkaršnji primer s praznovanjem Božiča, ko so v šolah, v RTV, Cankarjevem domu in še kje skušali rahločutno vzpostaviti take progame, da niso vernikov motili, ali pa da so se celo nekako ujeli s poslanstvom miru, ki ga odseva ta praznik. Nadškofu je bila izpolnjena želja, da je govoril po radiu (saj je zdaj že bilo očitno, da njegov govor ne bo pomenil kakšne sence nesvobode za druge; da torej ne bo motil niti udov drugih konfesionalnosti niti neverujočih). Prejšnje leto – kakšen nesmisel! – je nadškof govoril v slovenščini še prek radia Köln... Zakaj ne bi bil prihodnji Božič njegov go-

vor že nekaj povsem običajnega? Saj bo morda kmalu že slehernemu občanu svobodno na voljo, ali bo ta dan praznoval ali ne.

Časi se spreminjajo

Resnično, v času, ko statistično ugotovljeno stevilo vernikov v slovenskem prebivalstvu dosega 53 odstotkov, njihov delež v vodstvenih funkcijah ali v nekaterih poklicih ni ustrezen. Ta situacija izhaja iz še ne povsem presežene včerajšnje vloge Komunistične partije oziroma mlajše Zveze komunistov, o kateri vemo, da je zaradi svoje vodstvene vloge iz svojih vrst zares rekrutirala večino vodilnih kadrov (med njimi, razumljivo, ni moglo biti vernikov). Vendar se je položaj do danes že zelo spremenil, v nadaljnjih menjavah generacij pa bo to nesorazmerje še dalje izginjalo; z razmahom socialistične demokracije bo jutri, pojutrišnjem do kraja izginilo. Gotovo pa ne bi bil tak preobrazbeni proces najbolj posrečen, če bi ga skušali pospeševati z vsakršnimi pritiski, obtoževanji, izkrivljenimi prikazi in podobnim. Vsak pošten opazovalec bo priznal, da so tudi neverujoči Slovenci ter včasih pripadniki nekatoliških konfesij deležni dandanes s strani nekaterih vernih, a nestrpnih rojakov, mnogih zasmehovanj in pomilovanj, mrznje, odbojnosti. Največ teh »darov« so deležni komunisti; nekateri med njimi so že vrnili knjižice z utemeljitvijo, da ne mislijo več prenašati podcenjevanja, osovraženosti, nagajanja prenapetega klerikalnega okolja.

Pa kaj potem? To je življenje. Kje na svetu je družba, v kateri bi vsak njen posameznik našel v sebi idealen red? Ali posamezni primeri zagrizenosti, šovinizma in preobčutljivosti na tej in oni strani lahko ustavijo naraščajočo reko naše socialistične demokracije? Kakor posamezno odpadništvo ni moglo zavreti skupnega boja Osvobodilne fronte, tako opisana delna nerazumevanja ne morejo bistveno prizadeti sedanjega skupnega napora vernih in neverujočih množic, da bi skupno premagale razvojne probleme in se izkopalje iz krize, v kateri skupno tičijo. Obe intimi – verska in ateistična – morata domovati tam, kjer ju je hotel videti že Marx: onstran javnosti, onstran realnega družbenega razvoja, mi bi rekli: onstran socialističnega samoupravljanja, v katerem imamo vsi, neverujoči in verniki, iste pravice in dolžnosti.

V luči takšnih in podobnih premislekov so se borcev NOB – pa najbrž še komu – zazdele ugotovitve dr. Zdenka Roterja in Jožice Grgič prenapete, nestvarne, po duhu in mesu neresnične.

Ne samo, da z njimi ni mogoče soglašati; ker so prišle izpod avtoritativnih peres, se tem bolj kažejo kot nekaj, kar utegne povzročiti v naši družbi moralno-politično škodo. Četudi se prepričujemo, da velja jemati te ugotovitve z določeno akademsko strpnostjo, se ne moremo znebiti vtisa, da bodo pomenile tudi vodo na mlin sovražnikom naše družbe.

Zvone Kržišnik

Teden je naokrog. Je kaj novega?

Neizprosen boj med novim in starim

V francoski prestolnici so te dni pokopali enega največjih svetovnih režiserjev Andreja Tarkovskega, ki mu ni bilo usojeno, da bi svoje delo nadaljeval v domovini. Sovjetski zvezi. Ko so lani na švedskem otoku Gotland snemali njegov zadnji film, ki ga je posnel v izgnanstvu. Žrtvovanje, je Tarkovski govoril igralcem: »Zgodilo se bo, če v to dovolj trdno verjamete!« Njegova filmska oporoka je končana, huda bolezen pa je bila močnejša od življenja. Sporočila njegovih filmov so mnogoplastna in večpomenska, vsebinsko pa kar najbolj aktualna. Med drugim podajajo filozofsko razmišljanje o človeku tukaj in zdaj, o človeški vrsti, obsojeni na Holokavst, o atomski smrti, ki lebdi nad človekom in o fenomenu žrtvovanja za posameznikovo osvoboditev pa tudi o Naravi, ki ima poleg Človeka na Zemlji poglavitno vlogo.

V Parizu se je minule dni dogajalo še marsikaj zanimivega, kajti Francija doživlja že več kot dvajsetdnevno stavko v prometu, pridružili pa so se ji tudi v nekaterih pristaniščih, vojaških delavnicah, elektrodistribuciji. Socialno vrenje pa vse bolj navzema oblike političnega obračunavanja, kajti Chiracova desničarska vlada z obrambo liberalistične politike, ki zagovarja kar največje dobičke in moč zasebnega

kapitala, vztraja na politizaciji sedanjih dogodkov. Prvič, odkar je izbruhnila, je namreč premier Chirac obtožil Francosko komunistično partijo in Generalno konfederacijo dela, da stavko izkorišča za destabilizacijo desničarske vlade. S tem pa se poglavitno dogajanje seli za kulise, v sam državni vrh, med premierja in predsednika.

Mnogo nejasnega, vsaj za javna ušesa in oči, pa je tudi v zvezi z razplamtevanjem krize na severu Čada, v katero so Francozi, po bombardiranju severnočadskega ozemlja, vse bolj vpleteni. Francoska vojska, ki naj bi ščitila čadsko ozemlje južno od 16. vzporednika, je s tem napadom odgovorila na nedavno libijsko bombardiranje, hkrati pa se je spravila tudi v skrajno neprijeten položaj. Pariz brani svojo dolgoročno navzočnost v tem delu Afrike, kajti tam ima, poleg velikih gospodarskih, tudi vojaške interese. Prav tako tudi Libiji nočejo izpustiti zadeve iz rok, saj, kot pravijo v Tripoliju, branijo svoj življenjski prostor oziroma zaokrožajo severno območje dežele. Tam pa divjajo medfrakcijski boji in se skladno s tem tudi izmenjujejo zavezništva. Na eni strani francosko-ameriško, na drugi libijsko z različnimi afriškimi državami, ki sestavljajo islamsko legijo. Združene države so samo decembra lani Čadu odobrile 15 mili-

jonov dolarjev vojaške pomoči. Reaganova administracija pa ima najverjetneje že izdelan scenarij, da bi na kakršenkoli način, preko Čada, obračunala z Gadafijem. Očitna internacionalizacija in vnašanje eksplozivnih elementov dvajsetletno čadsko krizo le poglabljajo, s tem pa oddaljujejo narodnostno spravo, ki je bistvo spora v tragično razcepljeni državi na severu Afrike.

O tragični razcepljenosti, spodbujeni z zunanjimi okoliščinami, bi lahko govorili tudi v primeru afganistanske krize, kjer je narodnostna sprava nedvomno eden izmed treh poglavitnih ciljev za utrditev kabaluskega režima. Šestmesečno premirje, ki ga je revolucionarni svet ponudil afganistanskim upornikom, naj bi bil prvi korak v

tem procesu. Tako je podaril šef afganistanske partije Nadžibulah, njegovo mnenje pa sta podkrepila tudi sovjetski zunanji minister Sevardnadze in partijski sekretar Dobrinin. V Kabul ju je osebno poslal sam partijski voditelj Gorbačov. Premirje, ki so ga že zavrnile poglavitne skupine upornikov, niti z besedico ne omenja aktivnosti sovjetskih vojakov in omejenega vojaškega kontingenta. Prav umik sovjetskih zasedbenih enot, ki »bratsko« pomagajo afganistanski revoluciji, pa bo v marsičem pomemben za odpravo afganistanske krize. Nove azijske pobude, nedaven umik šestih sovjetskih polkov, sedanji predlog polletnega premirja so gotovo izraz dobre volje in nove politike do Afganistana, same po sebi pa bodo težko prispevale k celoviti odpravi krize v državi pod Hindukušem in v zvezi z njo.

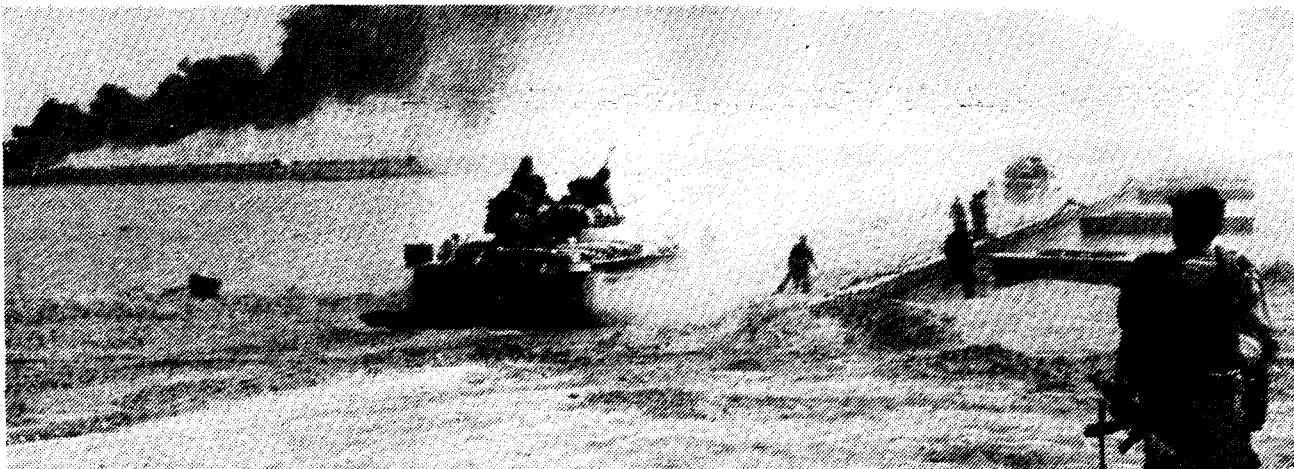
Medtem ko so ameriškega predsednika Reagana operirali zaradi povečane prostate in medtem ko se

je ameriški državni sekretar Schultz pripravljaj na sprva odloženo, zatem pa skrbno načrtovano osem-dnevno turnejo po Afriki, je Reaganova administracija novemu kongresu, kjer imajo demokrati večino, predlagala nov državni proračun za leto 1988. Nič nenavadnega, če le-ta prvič ne bi presegel astronomske vsote 1000 milijard dolarjev, največ sredstev v njem pa je seveda namenjenih vojaškim izdatkom. Oklestili naj bi med drugim izdatke za zdravstvo, šolstvo in socialo. Čeprav v Moskvi sicer ne nasprotujejo novemu srečanju med voditeljema velesil, pa astronomski proračun, zlasti njegov del za vojaške izdatke, ne bo spodbudno vplival na odnose med državama. Prav tako nespodbudno je tudi sovjetsko uradno sporočilo, da bodo obnovili jedrske poskuse takoj, ko bo ameriška stran prvič letos izvedla novo eksplozijo v Nevadi. V odnosih med velesilama potemtakem ni pričakovati nenadne otoplitve, najver-

jetneje pa bodo na prihodnje merjenje moči med Mosko in Washingtonom vplivali tudi dogodki znotraj obeh držav. Po eni strani poročilo uradne kongresne preiskave o iranski aferi za ameriškega predsednika ne bo najbolj prijetno, po drugi pa Mihail Gorbačov s svojo vizijo »prestrojke« ni brez nasprotnikov.

Sovjetski književnik Andrej Voznesenski je pred kratkim izrazil prepričanje, da so ljudje v sovjetskem vrhu spremenili svoj način mišljenja. »Gorbačov hoče narediti nekaj novega in je zato O. K.«, je dodal sovjetski literat. To utegne držati, prav tako pa drži, da je tudi vse več ostarelih birokratov, ki sedanje vzdušje v Sovjetski zvezi vse glasneje primerjajo s preddverjem anarhije. To med drugim pomeni, da se zlepa ne bodo ločili od svojih stolčkov, ki so jim dolga leta omogočali velike privilegije. Zlasti zaradi takšnih pa je veliki režiser Andrej Tarkovski moral umreti v tujini.

Miha Lamprecht

Ponavljajoča se scena zdaj že neskončne morije med Teheranom in Bagdadom

Etapa »revolucionarne časovne nepovezanosti« socializma

V novo leto 1987. so prišla k nam iz starega leta mnoga krizna žarišča in vojaški spopadi, z njimi pa tudi ugotovitve, ki pravi, da so se po koncu 2. svetovne vojne razvila številna osvobodilna gibanja, zdaj pa že nekaj časa prevladuje na svetu oborožene akcije proti državam, ki so se odločile za socialistično razvojno pot.

Akcije, ki naj bi zadržale pohod socializma v posameznih državah, so izkoristile časovno nepovezanost v razvoju tega gibanja in poskušale do skrajnosti izrabiti neenakomernost razvoja. Vse do zdaj socializmu ni bilo lahko nikjer in nikoli, protikomunistične sile so bile močne in odločne ves čas, odkar se je razširil znani strah pred komunizmom. V obrambi pred temi silami je revolucija povsod in vedno zašla v nevarnost, da ustavi svoj lastni razvoj, da stagnira.

Sodeč po tistem, kar v zadnjem času opažamo in o čemer veliko govorijo in pišejo, se socializem vrača k svojem izvoru – k odpravljanju svoje lastne dogme in vstopa v novo etapo, etapo revolucionarne časovne nepovezanosti. Preprosteje povedano, socializem vstopa v etapo reform, pri čemer ni suženjsko vdan ničemer, kar je že zgrajeno in v zvezi s čim so vlada-

joče elite in ideologije že določile nekatere tabuje. To je mogoče sklepati na podlagi številnih dejstev, čeprav o tem skoraj nihče nikjer ne govori. Zato pa govorijo o pospeševanju razvoja, o obnovah socializma in revolucije, o ponovni preureditvi gospodarstva. Popolnejša analiza vsega, kar se dogaja, bi dala dovolj razlogov za ugotovitve, da omenjeno spominja na stavek iz programa naše Zveze komunistov, da nič, »kar je ustvarjenega, ni tako sveto, da ga ne bi bilo mogoče nadomestiti z boljšim«.

Prezgodaj bi bilo še za mnenje, da so se začele korenite spremembe v lajšajočih družbenih sistemih, napak pa bi tudi bilo, če bi se zadovoljili s cinično pripombo, da se vladajoče birokracije ukvarjajo samo s propagandističnimi in taktičnimi ukrepi ter popravki. Povsod gredo družbena gibanja predvsem po poti gospodarskih reform. Svet socializma nikjer ni tako okovan z dogmami, da bi v njem prevladalo mnenje, da je mogoče doseči pospeševanje gospodarskega razvoja brez vsakih družbenih reform, brez širjenja prostora tudi za družbene svoboščine in za demokracijo.

To, kar se dogaja v svetovnem socializmu, je predv-

sem posledica objektivnih potreb v razvoju socializma, ne pa sprememb, do katerih je prišlo zato, ker so prodrle v vodstva osebnosti, razumevajoče za potrebe razvoja. Ko so dozoreli pogoji, da SZ stopi na pot destalinizacije, se je pojavil Nikita Hruščov, ki je storil ravno toliko, kolikor so tedaj dopuščale okoliščine. Danes začenja nekaj bistveno novega Mihail Gorbačov, vendar spet le na podlagi tistega, kar je sposobna storiti družba, na katere krnilo je prišel.

Bila so obdobja v razvoju socializma, ko so govorili o pravičnem razdeljenju revščini, ne pa bogastvu. Misel sodi med resna vprašanja, kajti najti je treba odgovor na vprašanje, če bogatenje enih res neizogibno pomeni siromašenje drugih. Če bi bil odgovor na vprašanje lahek, bi bilo življenje zelo preprosto: odstranili bi bogatine, nakar bi bili siromaki bogati ljudje. Ta preprost odgovor ni izum našega časa in tudi ne geslo tistih, ki gradijo socializem. Hitler je preganjal žide, Stalin pa kulake. V Nigeriji so preganjali in morili pripadnike plemena Ibo, v Ugandi belce in Indijce, v Indoneziji Kitajce, na Kitajskem v času kulturne revolucije pa vse tiste, ki so hoteli delati in se obogatiti. Kljub vsemu naštetemu pa v nobeni državi

tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna ■ Od tedna do tedna

Tokio: S prihodom na Finsko je japonski premier Nakasone začel turnejo po nekaterih evropskih državah, med katero bo sredi tedna obiskal tudi Jugoslavijo. Japonski premier je ob prihodu v Helsinke med drugim izjavil, da je namen njegove turnee spodbuditi dialog in boljše odnose med Vzhodom in Zahodom.

Bruselj: Finančni ministri držav članic Evropske skupnosti so na sestanku sprejeli dogovor o novih razmerjih v evropskem monetarnem sistemu. Zahodnonemška marka in nizozemski gulden sta revalvirala v primerjavi z drugimi valutami v tem sistemu.

Teheran-Bagdad: Na iraško-iranski fronti se nadaljujejo srditi spopadi, obe strani pa poročata o svojih zmagovitih akcijah. Irčanom se še ni posrečilo, da bi iranske čete pregnali z ozemlja, ki so ga zavzeli na začetku najnovejše ofenzive. Hkrati se

nadaljujejo tudi vzajemno bombardiranje mest v zaledju obeh držav.

Tegucigalpa: Z zračnim desantom približno 700-tih ameriških vojakov in z izkrcanjem oklepnih vozil in težke oborožitve v bližini meje z Nikaragvo so se v Hondurasu začeli ameriški vojaški manevri, ki naj bi trajali nekaj mesecev. Podobne manevre imajo Američani vsako leto vse od leta 1981.

Rim-Vatikan: Poljski voditelj Jaruzelski je na povabilo italijanskega predsednika Cosige dopotoval na uradni obisk v Italijo. Gre za prvi uradni obisk poljskega voditelja v kakšni izmed zahodnih držav po uvedbi vojnega stanja na Poljskem leta 1981 in po poslabšanju odnosov med Poljsko in zahodnimi državami. Jaruzelskega naj bi v Vatikanu sprejel tudi njegov rojak, papež Janez Pavel II.

Od tedna do tedna ● Od tedna do tedna ● Od tedna do tedna ● Od tedna

reveži niso postali bogatini. Pol stoletja po Stalinovih čistkah kulakov sovjetsko kmetijstvo (z vsemi svojimi bogatimi žitnicami in celo v fazi zrelega socializma) ne more prehraniti svojega ljudstva. Kjerkoli so socialistične in narodnoosvobodilne revolucije uničile in pregnale bogatine, nikjer s samim tem dejanjem reveži niso obogateli. To ni apoloģija bogatinov, temveč resno vprašanje o tem, zakaj brez opisanega parazitizma ni hitrejšega gospodarskega rasti in pravičnejše razdelitve narodnega bogastva, razen v revščini uravnilovke. To pa tudi ni cilj niti socializma, niti osvobajanja dela.

Reforme v socialističnih državah so izziv za sociali-

stično misel, ki se mora tudi obnoviti. Vendar, na kakšnih kriterijih? Znatne pomanjkljivosti socializma, med drugim tudi nekonkurenčnost v storilnosti v primerjavi s kapitalizmom, povzročajo večjo popularnost ideologije, po kateri naj bi socializem izvedenel oziroma naj bi se v svojem nadaljnjem razvoju zgledoval po kapitalizmu in se tudi ravnal po njegovih kategorijah.

Od te ideologije ni bilo daleč do druge, ki pa je doživela isto usodo. Druga imperalistična doktrina, da bo socializem do konca tega stoletja samo še spomin, je nestvarna že za njene lastne tvorce. Obdržati pa se tudi ne more doktrina, da mora

biti socializem stalinizem in sicer zaradi tega, ker se je začel v neki nerazviti državi in ker ni grajen na znanosti, temveč na marksizmu. To pa je, kot pravijo utopično predvidevanje prihodnosti.

Zal je res, da je stalinizem sestavni del socializma. Toda, stalinizem je samo zgodovinski pojav, ki je nastal v določenih okoliščinah in ki bo izginil obenem s temi okoliščinami. Upajmo, da so dokaz tega prepričanja že sedanje spremembe, ki se dogajajo in za katere očitno že lahko rečemo, da se od dogme kontinuitete širijo proti revolucionarni časovni nepovezanosti. To pa pomeni, da bodo že zunaj politistične prakse in ideologije.

Razmišljanje ob telefonskem pogovoru:

Mlini birokracije

Tistim, ki živite po mestih, redno prebirate časopisje, se vsak dan posprehodite po parku, pokramljate bo kavici z nekdanjimi soborci in vam uspeva, da še nekako sami gospodarite doma, bo morda zvenel tale zapis pretirano. Če imate ugodno urejeno pokojnino in k temu še vse ostalo, vas najbrž ta pripoved ne bo zadela.

Mene pa je ondan poklical borce iz Sežane, ki je čutil potrebo, da bi nekomu zapal svoje misli, pa tudi jezo in negodovanje. Svoje besede je začel s finančnimi vprašanji. Povejte mi, je zahteval, kako to, da kot borec pred 9. septembrom 1943, ki dobim dodatek na nego in tujo pomoč, nikakor ne morem priti do dna vprašanja, koliko mi pravzaprav pripada, oziroma, koliko denarja dobivam v ta namen po predpisih? Zakaj? Zato, ker se je od januarja lani ta vsota iz meseca v mesec nenehno spreminjala.

Kaj naj odgovorim na takšno vprašanje? Skušam biti prijazna in napotim moža na

republiški komite za vprašanja borcev in vojaških invalidov, hkrati pa sama dobro vem, da se nestalnost v posameznih vsotah prejemkov pač dogaja zaradi inflacije in raznih valorizacij, akontacij poravnjav, ki jih preprost človek res težko iz meseca v mesec izračunava sam, brez strokovnjakove pomoči. Seveda ta nestalnost ni glavni kamen spotike mojega sogovornika. Kot skoraj popolnoma nepokreten (delovni) invalid se sprašuje, koliko časa bo tovarišica, ki ga neguje, to delo še opravljala za skromne denarce, ki ji jih lahko nudi?

Isti tovariš ima v zvezi s svojo delovno invalidnostjo

še nekaj nerešenih vprašanj in se je zato (tako, kot so mu svetovali), obrnil po pomoč na pristojni koprski urad, od koder so mu po letu dni molka (ob večkratnem spraševanju) vendarle blagovolili sporočiti, da so »njegovo zadevo« poslali v Ljubljano...

Možakar me sprašuje, če vem, zakaj se je boril in če vem, da je še vse do današnjih dni ostal proletarec z dušo in telesom... in, če vem, da za stanje, kakršno je v naši družbi danes, on in njenemu podobni niso krivi...

Kaj naj mu odgovorim? Kaj bi mu odgovorili vi?

Pred dnevi se je pri nas v uredništvu mudila tudi tovarišica, ki je postala že kar redna gostja. Približno na pol leta jo prinese, ko nam pride potožit, da njenega stanovanjskega vprašanja na sodišču še vedno niso rešili. (zadeva je tam od srede 1985. leta), da ji stranke v hiši, kjer stanuje, krajejo elektriko, da so v hiši preurejali sistem kurjave, napol podrl star

dimnik in ji tako onemogočili, da bi si ogrevala stanovanje... Omenjena tovarišica je vsakič, ko se pri nas oglasi, očitno bolj nervozna. Medtem ko skuša reševati svoj primer in išče (kot rešilno slamico) kogarkoli, ki bi bil pripravljen prisluhniti njenim težavam, jo je že zadela kap. bori se z močno trombozo, pa tudi mentalno zdravje jo bo spričlo nagrmadenega gorja začelo počasi zapuščati... Njena mapa s spisi, potrdili, prošnjami in ugotovitvami, je vsakič, kadar pride, zajetnejša, zgodba pa ne premakne z mrtve točke...

Zdi se, da še kar vse lepo teče do trenutka, ko se občanu na poti pojavi problem. Zdaj tu ni pomembno, ali gre za stanovanjski problem ali bolj preprosto potrebo po razlagi o višini rednih prihodkov – vselej, ko se pojavi problem, ga v pisarnah kot vroče krompirje podajajo iz rok v roke, in to naj bi tudi bila morala teh dveh pripovedi.

Kaj storiti, da ne bodo vsi ti nekdanji borci in drugi člani ZZB NOV, ki iščejo odgovore na svoja vprašanja, prej pomrli, preden bodo prišli svojim problemom do dna?

Zdi se, da je možen en sam pameten odgovor: treba je že enkrat prenehati z nesramno navado, da prelagamo probleme iz pisarne v pisarno in z organa na organ. Tisti, ki prvi dobi v roke prošnjo ali vprašanje kakšnega borca, bi moral (brez opravičevanja in izvijanja) tudi poskrbeti, da bi spraševalec dobil čimprej odgovor – pa tudi, če mora uradnik sam prek česte v drug urad po odgovor!

Temu razmišljanju na rob naj opišem se dogodek, ki ni neposredno povezan z omenjenimi primeri, sodi pa v isti »lonec«: pred nekaj dnevi sem hotela prijateljici iz Holandije priskrbeti rezervacijo za spalnik na vlaku, ki pelje v Amsterdam. Res je, da je bil vlak, ki mu je bil priključen ustrezen spalnik, avstrijski in so rezervacije

spalnikov urejali v Celovcu ter Beljaku. Toda, v našem podjetju s spalniki imajo za pultom računalnik, ki je povezan s terminalom in ureja rezervacije za vso Evropo na podlagi sporazumov med evropskimi železnicami. Pa pustimo podrobnosti in tehnologijo dela. Jasno je, da je podjetje s spalniki v slovenskem glavnem mestu edino, ki lahko pri nas takšno rezervacijo uredi. In kaj se je zgodilo? Pet ljudi (beri 5) se je zbralo za pultom in modro stikalo glave nad voznimi redi in razpredelnici. Dvakrat so nas poslali nazaj domov in rekli, naj pridemo kasneje... Šele pozno popoldne isteka dne se jim je posrečilo opraviti ustrezno rezervacijo... po tem, ko so slišali nekaj ostrih besed v zvišanih tonih...

To zadnjo prigodo pa sem dodala le zato, da si ne bi borci morebiti mislili, da tovrstne nesramnosti in slabo delo čutijo na svoji koži le oni.

B. Ž. J.

Kako se manifestirajo tradicije v živo:

Ob prazniku Slovenske Bistrice

Te dni mineva štiriinštirideset let od dne, ko je v enakem boju s sovražnikom padel na Pohorju cel Prvi pohorski bataljon. Zato v Slovenski Bistrici, kjer so se ta dan vzeli za datum svojega občinskega praznika, poteka cela vrsta prireditvev. Z njimi delovni ljudje in občani slovenjebistriške občine manifestativno obujajo izročila narodnoosvobodilnega boja in na različnih področjih dela izkazujejo svoj odnos do preteklosti, ki ga soočajo z dosežki sedanosti. Zato se že vse od 7. januarja vrstijo prireditve, ki se bodo končale 25. januarja. Pa pogledajmo kaj vse so Bistričani za praznik in v spomin padlami bataljonu, pripravili:

Najprej je odšla od spomenika padlim borcem v Slovenski Bistrici na pot partizanska patrolja. Zvečer je bila v mestu slavnostna akademija, naslednji dan pa so odšli mladi na tradicionalni pohod k Trem žebliem. Predsednik občinskega odbora ZZB NOV in predsednik občine sta sprejela na pogovor in pogostitev preživele borce Prvega pohorskega bataljona ter njihove svojce. Po tem pa so eni in drugi odšli k Trem žebliem in položili vence k spomeniku padlim

tako za pokal občinskega praznika.

Naslednja športna manifestacija je bil smučarski tek »Po poteh pohorskih partizanov«.

Za to je lahko ob praznikih bolj veselo, prispevajo nove pridobitve. Tudi na slovenjebistriškem so lani dobili eno: asfaltirano cesto Laporje-Pečke, ki so jo te dni slovensko odprli za promet. Na večer otvoritve ceste pa so bili deležni še kulturnega dogodka – gostovanja celjskih gledališnikov s predstavo Večerja v vili P.

Se dan kasneje so se ostalim sodelujočim športnikov pridružili planinci z zares množičnim pohodom na Osankarico, k Trem žebliem ter na Roglo, medtem ko so se v smučarskih skokih pomerili nadebudni bodoči »letalci«.

V sklopu praznovanj so v Zgornji Polskavi odprli novo prodajalno in skladišče.

V Polčanah so pripravili občinsko prvenstvo v namiznem tenisu, pionirji v Zgornji Polskavi pa so se merili v streljanju z zračno puško. K temu dodajmo, da so v Slovenski Bistrici pripravili še turnir v kegljanju in košarkarsko tekmovanje invalidov. Invalidi pa sodelujejo te

Bodo prav vsi borci zadovoljni s poletnim srečanjem v Divači?

Nič več tradicionalnih novoletnih srečanj borcev sežanske občine v Lipici, so zapečatili na občinskem odboru ZZB NOV v Sežani. V prihodnje naj bi bila takšna letna srečanja v poletnem času v borovem gozdičku pri Divači. V primorskih novicah in v glasilu krajene skupnosti Sežana so navedeni vzroki za takšno odločitev: lanska slaba udeležba, pogosto slabo vreme v tem letnem času, rahlo zdravje borcev, visoke cene gostinskih uslug in nizek življenjski standard borcev.

Lani srečanja borcev v Lipici sploh ni bilo. Morda je bilo premalo prijav? In kakšne so bile organizacijske priprave in pravočasno obveščanje? Že res, da je vreme v zimskem času pogosto slabo... toda, tudi poleti nas včasih preseneti ploha, pripeka... se zlasti za nas iz starejše generacije. V lepem, suhem in ogretim prostoru v Lipici so se borci dobro počutili, kar so potrdili tudi z množično udeležbo in z razpoloženjem. Kdo torej odloča in presoja, kaj je prav? Pa še to: za borce s spodnjega Krasa, ki živijo na brestoviškem območju, tja do Zgornje Branice, predstavlja pot do divaškega gozdička ne le razdaljo in težave, ampak tudi stroške. V vojnem času res ni bilo meja za bojevanje proti sovražniku, vendar pa je bilo organizacijsko območje celega Krasa (s Povirom) opredeljeno kot srednjeprimorsko okrožje. Ravno zaradi teh in takšnih

povezav nekdanjih borcev in aktivistov, je bilo praznovanje v Lipici tako prirčno.

Lani, ko smo se že prvič srečali v divaškem borovem gozdičku, je predsednik OO ZZB NO tovariš Jelen (ki je obenem tudi predsednik komisije za zgodovinske NOB) povedal, da se borci pri tem delu srečujejo s številnimi težavami, zlasti pri pisanju vaških kronik in monografij enot NOV in POS. Pri tem delu bo v prihodnje potrebno več dobre volje in elana, ob sprejetih nalogah pa tudi odgovornosti. Človek se vpraša, kaj je vzrok tako velikemu zaostanku na tem področju našega dela. Upam, da bodo odgovorni spodbudili to dejavnost.

Borci in aktivisti so se bojevali proti tako močnemu in krutemu sovražniku, tri in več let v mrazu, dežju, snegu, pod milim nebom, večkrat sestradani in v večnem strahu pred nenadnimi sovražnikovimi napadi, vse do končne zmage in svobode. Za tako izčrpane in učenja v materinem jeziku prikrajšane borce je razumljivo, da niso mogli že takrat veliko napisati. Postavlja pa se vprašanje, koliko so kasneje priskočili k pisanju na pomoč politični strokovnjaki in kuturni delavci. Zato je treba zamujeno kar najhitreje nadoknaditi, saj čas neusmiljeno sega po življenju borcev.

Palmira Bašin

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZA

Lesce: Bili smo na Visu

Že oktobra smo šli člani ZB Lesce na štiridnevni izlet na legendarni otok Vis. Po večurnem potovanju z vlakom smo prispeli v Split. Tam smo se vkrcali na ladjo. Vsi smo uživali v mirni vožnji in občudovali naše lepo Jadransko morje.

Nastanili smo se na jugozahodnem delu otoka Visa v novem hotelu mesteca Komiza. Komiza je kraj, kjer se je 7. aprila 1944 izkrcal tovariš Tito ter od tu usmerjal boj za osvoboditev države in za mednarodno priznanje nove Jugoslavije. Na tem mestu – na pomolu je postavljen lep spomenik s posvetilom tega zgodovinskega dne.

Vse nas je zanimalo: veličastna, mirna okolica, vsa v zelenju, kristalno čisto morje, stare, mogočne, lepo urejene hiše in obdelani vinogradi. Tudi s prijaznimi domačini smo radi poklepetali.

Lepo doživetje je bilo, ko smo se s čolnom peljali na bližnji otok Biševo. Tam smo občudovali znamenito »Modro spiljo«, ko jo zaradi izredne lepote obiskuje tisoče turistov.

Seveda smo vsi komaj čakali, da obiščemo kraj, kjer je med vojno prebival tovariš Tito. Z avtobusom smo se vozili mimo vinogradov in polj približno dvajset kilometrov po gričevnatem in kamnitom svetu. Visoko v skalno votlino, kjer je takrat bival maršal Tito, vodijo sedaj vsekane kamnite stopnice (nekaj manj kot tristo stopnic). Prej so bile tu le kozje steze. Pod globokim vtisom smo si votlino s spoštovanjem ogledovali. Naglas smo prebrali v skalo vklesano pesem, ki jo je napisal pesnik – partizan Vladimir Nazor, o junastvu Tita. Po stopnicah smo se vračali polni spominov na našo zmagovito preteklost. Hkrati smo bili ponosni, da na ta naš redek »dragulj« ni stopil nemški škorenj.

Za naš skrbno in odlično organiziran izlet se moramo zavoliti predsedniku ZB Lesce tovarišu Francu Mezetu in tajnici tovarišici Mariji Hladnik.

Jožica Triplat

Slovenska Bistrica: Ponosni na opravljeno delo

Slovenjebistriški borci, ki jim že dalj časa predseduje Vencelj Ivanuš – Milan, so pred kratkim opravili pregled izpolnjenih posameznih nalog v preteklem letu. Ob tem so ugotovili:

da so, po eni strani, kljub določenim težavam, pomanjkanju denarja in zdravstvenem stanju ter starosti, v glavnem izpolnili vse načrtovane naloge, po drugi strani pa kažejo še vedno veliko pripravljenost aktivnega delovanja za naprej. Njihovo pomoč je bilo čutiti marsikje. To je poudaril tudi Slavko Kleindinst, predsednik občine Slovenska Bistrica, ko je razgrnil delovne uspehe in tudi opisal določene težave na različnih področjih.

Vlado Dušaj, predsednik občinske konference SZDL, je pohvalil prizadevanja in sodelovanje borcev pri reševanju številnih vprašanj v občini. Njemu se je pridružila še Cvetka Potočnik, predsednica občinske konference ZSM. Le-ta je opozorila, da so odnosi v občini med mladino in borci zgledni. Tako med enimi in drugimi pri medsebojnem sodelovanju ni težav. Med letom so sproti (skupaj z družbenopolitičnimi organizacijami in delovnimi ljudmi ter občani) marsikaj uredili. Nekateri borci so tudi spremljali obrambno in samozaščitno vajo Kozjak 86.

V občini je več spomenikov in obeležij narodnoosvobodilne vojne. Tem so doslej prek krajevnih borčevskih organizacij, šol in delovnih organizacij, posvečali potrebno pozornost. Kljub temu pa so nastajale določene težave. Zaradi tega bodo v kratkem sprejeli občinski odlok o urejanju njihovega okolja, vzdrževanju in še čem. Mladina v slovenjebistriški občini je pripravljena, da bi z lokalno in prostovoljno delovno akcijo pomagala urediti okolje od doma na Osankarici do bojišča prvega Pohorskega bataljona.

Ohranjanju in prenašanju tradicij narodnoosvobodilnega boja so med letom skozi različne oblike, (vključujoč obiske po šolah in pogovore posameznih borcev) posvečali precejšnjo pozornost. O tem je razpravljajl Boris Plošinjak. Pri tem imajo velik delež tudi krajevne borčevske organizacije. Kljub temu pa so opozorili, da bi morali storiti še več v okviru organizacij SZDL in ZSM, saj borci takorekoč dnevno odhajajo ali pa je njihovo zdravstveno stanje že zelo načeto.

Obsodili so vse več negativnih pojavov, ki jih opažajo. Ob tem so se spraševali: Ali res ni mogoče posameznih vprašanj in problemov rešiti na ustrezen način? Se pred nedavnim smo bili učinkoviti danes pa, se zdi, nismo. Kdo je za to kriv? Včasih je res tako, da pri nas posamezniki ali pa skupine napadajo kar je slabo, medtem ko tisto, kar je dobrega ne doživlja pohvale. O tem je v razpravi govoril Jože Kodelič. Vse staro, zlasti moralne vrednote tovariške medsebojne odnose ni mogoče kar tako zavreči.

Spoštujmo preteklost, da bomo znali živeti sedanost, poudarjajo borci in sodelavci narodnoosvobodilnega boja v slovenjebistriški občini.

Drago Miklavec

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZA

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZA

borcem. Tega dne zvečer so se na slovenjebistriškem gradu vsi skupaj srečali še s slovenskim književnikom in letošnjim jubilarom, osemdesetletnikom, Antonom Ingoličem.

Naslednji dan je potekal v znamenju športa: bilo je tradicionalno strelsko meddružinsko tekmovanje za prehodni pokal občinske samoupravne telesnokulturne skupnosti. Izvedli so tradicionalni turnir juda za pionirje Slovenije – za meorialni Pohorskega bataljona, medtem ko so v slovenjebistriški grajski kleti priredili hitropotezni šahovski turnir ekip krajevnih skupnosti iz občine Slovenske Bistrice, prav

dni še pri nekaterih drugih tekmovanjih (na republiški ravni – v Pragerskem ter v odbojgarskem turnirju v Laporju). K vsemu povedanemu je treba za dopolnitev pobude omeniti tudi kulturni večer v Oplotnici.

Vse te številne manifestacije bo zaključilo smučarsko tekmovanje krajevnih skupnosti Slovenske Bistrice pri Treh kraljih na Pohorju. Če upoštevamo usmeritve socialistične zveze za podružbo-ljanje in čimbolj popestreno prevajanje izročil narodnoosvobodilnega boja v vsakdanje življenje občana, je prav slovenjebistriški praznik in pohvale vreden primer.

Drago Miklavec

Kakšna je vloga ZRVS v občini Kranj? Spoštovana in upoštevana organizacija

Občina Kranj je ena izmed občin v naši republiki, v kateri so imeli vedno posluš in razumevanje za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito. To dokazuje visoka stopnja obrambnih priprav, razvoj teritorialne obrambe, civilne zaštite, narodne zaštite, centra za obveščanje in alarmiranje in drugo. Pomembno mesto ima garnizija JLA, ki je s svojim delovanjem vitkana v vse pore družbenopolitičnega in gospodarskega življenja. V takšnem okolju je spoštovana in upoštevana tudi zveza rezervnih vojaških starešin, ki deluje v kranjski občini. O tem smo se pogovarjali s predsednikom OK ZRVS Milošem Bregarjem in njenim sekretarjem Petrom Pečnikom.

»Našo občino sestavlja petinštirideset krajevnih skupnosti. krajevnih konferenc ZRVS pa je šestindvajset. Čeprav je na ravni republike usmeritev, da naj bi bila v vsaki KS tudi krajevna organizacija ZRVS, pa v devetnajstih krajevnih skupnostih ni pogojev za ustanovitev krajevnih organizacij. Glavna ovira je premajhno število rezervnih vojaških starešin.« je začel pripovedovati Miloš Bregar. »Za ilustracijo naj povem podatek, da so v krajevni skupnosti Grad samo štirje nižji oficirji. Tako krajevne konference s svojo dejavnostjo posegajo v več krajevnih skupnosti.«

Poleg programa dela, ki ga sestavi vodstvo občinske konference ZRVS, si prizadevajo, da bi tudi vsaka krajevna konferenca ZRVS imela svoj program dela. V njem naj bi bila zajeta predvsem organizacijska problematika, saj je vojaškostrovni del že obdelan v občinskem programu. »Veliko

Miloš Bregar

prostora je v teh programih namenjenega negovanju tradicije narodnoosvobodilnega boja in vključevanju mladih v šole rezervnih oficirjev,« je poudaril Peter Pečnik. »Lep primer je Kurirčkova torbica. V krajevni organizaciji ZRVS pripravijo natančen načrt poti torbice po njihovi KS, vršijo mesta za možne zasede in še bi lahko našteval. Naši člani so zelo aktivni in sodelujejo pri pripravi in

izvedbi vseh večjih akcij v okoljih, v katerih živijo.«

Kljub temu pa vodstvo občinske konference ZRVS še ni zadovoljno z delom krajevnih konferenc. V krajevnih skupnostih so delavni predvsem člani predsedstev krajevnih organizacij, druge članke organizacije pa je težko aktivirati in jih vključiti v delo.

Peter Pečnik

»Kljub vsej široki družbeni dejavnosti je naša temeljna naloga usposabljanje naših članov na vojaškem in idejnopoličnem področju. Z udeležbo na vseh oblikah usposabljanja smo zadovoljni, saj se giblje med 78 in 82 odstotki. Lani smo vpeljali nov način usposabljanja in upamo, da bo letos odstotek udeležbe še višji,« poudarja Miloš Bregar.

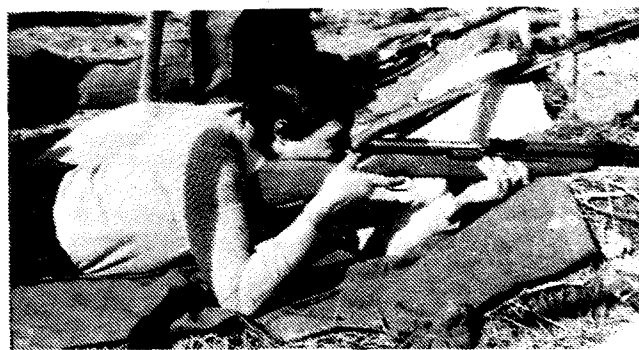
Do lani so imeli v Kranju

preverjanje znanja organizirano v obliki pohoda in delovnih točk, na katerih so rezervni starešine reševali naloge in teste, na koncu pa so se streljali. Lani pa so preverjanje znanja pripravili na strelišču v Struževem. Ko je prišel rezervni starešina na prostor za streljanje s pištolo, je bil tam tehnični prikaz razstavljenega protiklepne orožja, s katerim so oborožene enote JLA in TO. Nato so odgovarjali v testih, v katerih so bila vključena vprašanja s področja družbenopolitičnega življenja, topografije, iz teme, ki so jo poslušali na predavanjih in teme, ki je bila objavljena v

Občinsko konferenco ZRVS Kranj sestavlja 26 krajevnih konferenc in devet aktivov. V njih je vključeno 2324 članov, od katerih je 1154 oficirjev in 1167 nižjih oficirjev. Udeležencev NOV je 382 članov, žensk je vključenih devetnajst, 36 članov je aktivnih starešin JLA, od celotnega članstva pa je 824 članov Zveze komunistov.

reviji Naša obramba. Ko so to opravili, so streljali še s polavtomatsko puško na tarčo, oddaljeno sto metrov.

Letos pa bo glavna tema usposabljanja zaledno zavarovanje. Kot posebno obliko usposabljanja pa bodo maja pripravili pohod vseh starešin do petinpetdeset let starosti. Start bo za vse pohodnike isti, cilji pa bodo na petih različnih mestih. Rezervni starešine se bodo povzpeli

Lani so kranjski rezervni vojaški starešine streljali z polavtomatsko puško na sto metrov, letos pa se bodo pomerili v streljanju na dvesto metrov.

na različne višinske točke, od koder bodo lahko ocenjevali zemljišče za potrebo SLO in DS. Ob vrnitvi na izhodišče pa jih bodo s pomočjo video tehnike pokazali najnovejše dosežke na področju letalstva, ki so jih pokazali na razstavah v Parizu in Londonu. Eden od članov

ceg Novi, Bitola in Banja Luka, kako sodelujejo z mladimi v šolam na področju obrambnih priprav, kako poteka ustanavljanje aktivov ZRVS po delovnih organizacijah in o drugem.

Ob koncu pa le še misel naših sogovornikov Miloša Bregarja in Petra Pečnika: »Sodelovanje zveze rezervnih vojaških starešin z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami, občino in organi je izredno dobro. Smo upoštevana in spoštovana organizacija, povezanost z drugimi pa je takšna, da smo nanjo lahko ponosni. Precej let je trajalo, da smo to dosegli in danes je to takšno, kot smo si želeli.«

Zaradi takšnega odnosa do zveze rezervnih vojaških starešin, obrambnih priprav in uspešnega organiziranja lanske osrednje proslave ob srečanju rezervnih starešin Jugoslavije je občina Kranj prejela ob lanskem dnevu JLA plaketo zvezne konference ZRVS Jugoslavije.

B. K.

Dosegli, kar se da doseči

Petinštirideseti jubilej so ob dnevu Jugoslovanske ljudske armade vojaki in starešine proslavili v spoznanju, da so dosegli pomembne uspehe, v bojni pripravljenosti, na moralno-političnem področju, v sistemu varovanja in obrambe državne neodvisnosti, suverenosti in nedotakljivosti države, omejitve celovitosti in z ustavo SFRJ določeno družbeno ureditev Socialistične federativne republike Jugoslavije ter na drugih področjih delovanja. O tem in dosežkih v njihovi enoti smo se najprej pogovorili z namestnikom komandanta obmejne enote na Tolminskem Miloradom Kojićem.

»Obmejni kolektivi in enota, ki ji poveljuje Vide Pljevaljič, so dosegli pomembne uspehe v bojni pripravljenosti, še zlasti pa so opravili naloge med 13. kongresom ZKJ za kar jih je poveljstvo LJAO, posebej pohvalilo. Predlani, ko smo bili proglašeni za prvo najboljšo enoto v ljubljanskem armadnem območju, smo zadovoljni čutili, da imamo realne možnosti sile in strokovno znanje, da lahko naredimo še več, hitreje in odločneje vnašamo nove metode in oblike v naše delo in bojno pripravljenost enote. Zaradi tega smo se dogovorili že na začetku lanskega leta, da vsak vsestransko dela in je odgovoren za svoje delo. Ob vseh lanskih obveznostih se je enota potegovala za še boljši uspeh od tistega, ki smo ga dosegli predlani, ko smo ob 22. decembru, dnevu JLA, osvojili prehodno zastavico in bili tako že drugič zaporedoma proglašeni za najboljšo obmejno enoto LJAO. In zdaj na začetku letošnjega leta opazamo napredek. Vsi dosežki v tem času govorijo o vrhunski izurjenosti in večji

bojni pripravljenosti, kot je bila dosežena predlani, ko smo zasedli prvo mesto. Letos pričakujemo, da se bomo ponovno obdržali na samem vrhu. Naša pričakovanja so upravičena, ker smo dosegli to, kar se da doseči v tako kratkem času. Obmejni kolektivi so neprekinjeno izvajali pomembne naloge obmejne službe in pri tem prav dobro in odlično obvladali program strokovnega usposabljanja in moralno-političnega izobraževanja. Vse to pa je zahtevalo visoko idejnopolično zavest, strokov-

Milorad Kojić

no pripravljenost, psihično in fizično angaziranje vseh in tudi pogosta odpovedovanja. Vsi obmejni kolektivi naše enote so danes usposobljeni in pripravljeni opravljati zelo zapletene naloge iz sistema varovanja države meje. To so zanesljivo in v praksi dokazali ob 13. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije, in v času turistične sezone.

Največ uspeha smo dosegli v vojaško strokovni vzgoji, idejnopoličnem izobraževanju, zavarovanju državne meje in motivaciji slehernega vojaka in starešine. Za izredne dosežke so bile do sedaj pohvaljene enote Milorada Mandića, Mladena Jelčića, Tomislava Stamenkovića, Dušana Voinovića in

Zvonka Marcela, ki je po oceni komande dosegla najboljše uspehe v obmejni enoti Vide Pljevaljičeva v lanskem letu. Ta enota v Zasla-pu (Učejca) je s svojim prizadevnim delom in tudi s pomočjo domačinov dosegla izredne dosežke. Zato imajo vse pogoje, da se ponovno povzpnejo na zmagovalni oder.

Pripoved o obmejnih kolektivih naše enote ne bo popolna, če ne poudarim, da so ti tudi dobri gospodarji. Pridelujejo zelenjavo in sadje, krmijo prašiče, čistijo ob-

Božo Mastilović

mejni pas in iz njega odnašajo drva za svoje potrebe, vzdržujejo objekte in opremo ter opravljajo tudi druge dejavnosti, s katerimi ustvarjajo precejšen dohodek in s tem prispevajo k stabilizaciji.

Ocenjujemo, da je bilo tudi partijsko politično delo v lanskem letu dobro organizirano, operativno in učinkovito. V boj za večjo kakovost so vključeni vsi dejavniki. Organizacija ZKJ je pobudnik in nosilec akcije za izvajanje določenih sklepov 13. kongresa ZKJ v življenju svojega okolja. Mladinska organizacija ima vse večji vpliv na izboljšanje poka in izobraževanja, discipline, notranjega reda, medsebojnih odnosov, tovari-

štva, širjenja bratstva in enotnosti in razvijanje tekmovalnega duha v vseh dejavnostih v kolektivu in med kolektivi,« je sklenil Kojić.

»Iz leta v leto imamo zelo dobro zavarovanje državne meje. Dosledno uresničevanje SLO in družbene samozaščite je vneslo v sistem varnosti državne meje in mejnega območja nove kakovosti. Zato je ta sistem lani deloval še skladneje. V sodelovanju s sorodnimi službami, milico, carino komiteji za SLO in družbeno samozaščito, teritorialno obrambo, lovskimi družinami in krajevnimi skupnostmi je treba vztrajati. Vsak prebivalec našega obmejnega območja naj bi postal tudi varuh naših meja, graničarji pa se vključujejo v delo krajevnih skupnosti na terenu. Pomagajo pri gradnji vodovodov, telefonskega omrežja, spomenikov narodnoosvobodilnega boja, gorskih stez in drugo. Le s skladnim delovanjem tega sistema bo varnost naših meja boljša in učinkovitejša. Nobene prireditve kulturno-zabavne in športnega značaja si ne moremo predstavljati brez udeležbe graničarjev in mladine. Trdne vezi imamo s strokovnimi državnimi službami in družbeno-političnimi organizacijami in skupnostmi na Tolminskem. To sodelovanje je zelo razvito in organizirano ter pomeni enega pomembnih elementov varnosti obmejnega območja. Posebno dobro je sodelovanje krajanov vseh obmejnih krajevnih skupnosti, ki postaja iz dneva v dan plodnejše in bolj vsestransko,« je povedal Božo Mastilović, pomočnik komandanta za politično delo.

V tej enoti je vse delo in življenje podrejeno temeljni nalogi – vzgoji, izobraževanju in krepitvi sistema varnosti državne meje, kar jim omogoča uresničiti vsako nalogo.

Besedilo in fotografija: Mile Gojković

Pogovor na temo:

Teritorialna obramba mesta Maribor in njeni uspehi

Komandant mestnega štaba Teritorialne obrambe Maribor podpolkovnik Alojz Hrašovec je predstavil aktivnosti mestnega štaba in posameznih enot Teritorialne obrambe v Mariboru. Dejal je, da so se v zadnjem času posvetili posebno skrb urjenju in usposabljanju za oborožen boj in da so v tem času mnogo storili za posodobitev orožja in opreme. Tako danes razpolagajo s sodobnim orožjem in opremo, ki ne zaostaja za opremljenostjo v enotah JLA. V zvezi s tem je omenil velik prispevek delovnih ljudi in občanov, ki namenjajo veliko finančnih sredstev za to in omogočajo normalno delo štabov in enot Teritorialne obrambe. Teritorialna obramba je v 18-ih letih svojega obstoja razvila nove metode in oblike delovanja, ustanovila je enote za protidiverzantski boj, za diverzantsko vojskovanje in za razne druge specialnosti. Precejšnji delež svojih aktivnosti izvaja Teritorialna obramba tudi v Izobraževalnem centru za SLO in DS, kjer imajo sodobno učilniško in drugo opremo, nujno potrebno za sodobni pouk SLO in DS. Enote in štabi Teritorialne obrambe so oblikovani na ravni posameznih družbenopolitičnih skupnosti in za svoje delo neposredno odgovarjajo delegatskim skupščinam. V tem delu je bil dosežen velik napredek pri podružljanju oboroženih sil. Temeljna naloga Teritorialne obrambe v miru je usposabljanje in priprava na oborožen boj in za obrambo mesta Maribor, kakor tudi za organiziranje odpora v primeru začasnega zasedenega ozemlja. Težko bi našli in zapisali vse aktivnosti, s katerimi se ukvarja Teritorialna obramba. Gre za številne tečaje, seminarje in za razne druge oblike izobraževanja pripadnikov Teritorialne obrambe.

Enote Teritorialne obrambe so pri vseh akcijah ljudje na terenu zelo prisrčno sprejeli. V prostem času so pomagali ljudem pri poljskih delih, pri popravilih gospodarskih in drugih poslopih in pri raznih drugih opravilih. Vrsta krajevnih skupnosti je pripravila prisrčne sprejeme za pripadnike Teritorialne obrambe, ki so sodelovali na raznih vajah na njihovem področju.

Kapetan Teritorialne obrambe Janez Švajncar ml. je spregovoril o možnostih za celovito informiranje o delu Teritorialne obrambe. Dejal je, da so na tem področju v zadnjem času precej storili v vseh sredstvih javnega obveščanja. Izrazil je željo, da bi se to sodelovanje tudi v prihodnje nadaljevalo in da bi bil rezultat takšnega sodelovanja še več prispevkov v tisku, radiu in televiziji. Zato bodo prihodnje leto informativno-propagandni dejavnosti v Teritorialni obrambi posvetili posebno skrb. Novinarje bodo vabili na posamezne vaje, jih sproti seznanjali z doseženimi rezultati in s sodelovanjem enot in štabov s krajevnimi skupnostmi, družbenopolitičnimi organizacijami in ljudmi na terenu.

Na pogovoru je sodeloval tudi mr. Franc Požgan, direktor Izobraževalnega centra za SLO in DS v Pekrah in dejal, da je njihov center odprt za vse oblike izobraževanja za Teritorialno obrambo in za vse druge strukture SLO in DS. V zadnjih šestih letih se je v centru usposabljalo okoli 120.000 ljudi, ki so se tukaj seznanili z različnimi novetami in veščinami in si tukaj nabrali novih znanj, ki jih potrebujejo pri uresničevanju koncepta SLO in DS. Izobraževalni center za SLO in DS pa bo moral prevzeti še bolj kot doslej vlogo usklajevalca in usmerjevalca obrambnega usposabljanja.

M. Kos

V spomin na veliko zmago

16. januarja se spominjamo velike zmage borcev Jurišnega bataljona 31. divizije NOV proti 7. bataljona SS divizije Princ Eugen, ki je bila 16. januarja 1945 leta pri Lipi na Krasu.

O tej veliki zmagi bataljona je bilo že mnogo napisane, zlasti pa je to boj ovekovečil borec bataljona in pisatelj Tone Svetina v romansirani kroniki Ognjeni plaz.

V spomin na ta boj smo 15. septembra 1985 na prizorišču boja odkrili veličasten spomenik, ki bo znance spominjal na veliko zmago bataljona in na borce, padle v tej borbi.

Pa pogledajmo, kaj je vojni dopisnik M. Raičević zapisal v 19. številki Partizanskega dnevnika dne 23. 1. 1945.

»Nov velik uspeh naših najboljših«

»16. t. m. je naša udarna četa XXXI. divizije, ki je štela 90 mož, napadla pri vasi Lipa na Krasu nemško SS kolono, močno 350 mož. Ko so naši udarniki bliskovito napadli sovražnika, je bil vsak njegov odpor brezkoristen. Med nemškimi elitnimi vojaki je nastala strahovita zmeda. Na bojišču so pustili mnogo dragocenega materiala in se razpršili na vse vetrove. Sovražnik je imel 40 mrtvih in 30 ranjenih in je izgubil 15 konj in mul. Naši borci pa so zaplenili en težek in dva lahka minometa, 1 šarča, 3 podstavke za strojnice, 7 pušk, 65.000 nabojev, večjo količino min, 1 kuhinjo, 70 nahrbtnikov z opremo, 70 odej, 2 voza raznega blaga in hrane ter 5 konj.

Prav isti borci so nedavno s svojim vpadom v Dolomite prestrašili vse sovražne postojanke na tem odseku. Za časa decembrske sovražne ofenzive so razbili sovražno kolono v Otaležu ter razpodili drugo sovražno kolonijo po Šentviški planoti tako, da se ni več pojavila.

Niti mesec dni ni poteklo odkar je bila ustanovljena ta naša mala, toda elitna edinica, a že se je ovenčala s slavo in dosegla pomembne uspehe. Njeni borci so pokazali nacistični drhali mojstrstvo, s katerim se borijo slovenski partizani. Ti mladi prostovoljci so polni borbenega poleta, vztrajnosti, požrtvovalnosti, discipline, dostojanstva in hrabrosti. Ponosni smo nanje, manjka nam besed, s katerimi bi jim mogli dati zaslužen priznanje.

To našo enoto sijajno vodi prekaljeni veteran, poročnik tov. Ivan Leban. Zanj in za njegovo majhno, toda hrabro četo ni previsokega hriba, ni pregloboke grape ni predolgega pohoda, ni sovražnika, ki bi bil v premoči. Zanj in za njegovo četo ni nič nemogočega. Vojska, katera ima take borce, mora zmagati. Narod, ki ima tako vojsko, mora biti nanjo ponosen, ker je siguran varuh njegove svobode in njegovih pravic.

Dopisnik Milan Medvešek pa je v 25. številki Partizanskega dnevnika z dne 30. 1. 1945 zapisal:

»Udarniki 31. divizije odlikovani«

Dne 25. 1. se je vršil v Cerknem shod mladincev in mladink Škofjeloškega okrožja. Za zaključek je bila kulturna prireditev, na kateri so prejeli odlikovanja borci udarne čete XXXI divizije. Z redom hrabrosti je bil odlikovan tov. Boltežar Kastelic, v. d. komandirja udarne čete.

Z znakom hrabrosti so bili odlikovani sledelci borci: Drago Lampret, desetar, Pavle Demšar, vodnik, Alojz Krivec, borec, Ciril Mažgon, desetar, Lojze Koželj, mitraljezec, Ivan Šerjak, desetar, Lucijan Zatti, vodnik in Ivan Majcen, borec. Borci so se posebno izkazali v zadnji akciji pri Lipi na Krasu, kjer so razbili kolono SS-ovcev in zasegli velik plen.

Odlikovanja jim je pripel komandant divizije, kapetan Pemc, ki je junakom v imenu divizije prisrčno čestital. Morda je potreben k tem citatom kratek komentar:

Udarna četa, ki je prerasla v Jurišni bataljon 31. divizije NOV, je v tem boju vrgla iz vojaškega stanja 132 nemških vojakov, od tega je bilo 72 mrtvih, ostali pa ranjeni.

V tem bliskovitem in junaškem boju so padli naši najboljši in sicer: Josip Borić, Franc Gros, Jože Hodnik, Janez Maček, Jože Nastran in Martin Pušar (ki še danes ni identificiran).

Kmalu po tem je bil komandant bataljona Ivan Leban razporejen za načelnika III. SNOUB Ivan Gradnik in kmalu zatem za komandanta Jeseniško-bohinjskega odreda. Do prihoda novega komandanta Franca Kovačiča-Tarzana je bataljon vodil politični komisar bataljona Boltežar Kastelic-Veljko.

Zdravko Vidrih

Še beseda, dve o partizanskih kuharjih

K pisanju me je spodbudil nedavno tega objavljen zapis izpod peresa Srečka Grašiča o naših partizanskih kuharjih. Naj o njihovi vlogi še sam pripisem še nekaj besed.

Najbrž med še živečimi borci 9. brigade 10. divizije ni tovariša, ki bi se ne spominjal dobrodušnega, življenja polnega kuharja Janeza, njegovega priimka se več ne spominjam, ki je vključno s kratnim težkim okoliščinam v letu 1944, s pomočjo intendanta Naceta, dokaj redno oskrbel s toplo in izdatno hrano, o kateri bi v sedanjih okoliščinah sicer še sanjali.

Kuhar Janez je bil Belokranjec. Bil je srednje velik, dokaj čokat, prijetnega obraza ter rdečkastih, kodrastih las, vedno skrbno počesanih v kar čedno frizuro.

Kot štabni signalist in kurir sem imel z njim zelo pogoste stike, saj me je nemalo krat prosil za pomoč pri preskrbi z vodo, lupljenju krompirja in pripravi drv. Prav rad sem mu pri tem pomagal, v plačilo zato pa se je, zlasti ko je bila na jedilnem listu mesna jed, oddolžil s kakšno zajetno kostjo potem, ko je z nje obral meso, pri čemer pa ni bil pretirano natančen. Kaj je taka kost v takratni neredni prehrani pomenila, ve le tisti, ki je v danih okoliščinah to sam okusil.

Čeval s časom in močmi. Ko so borci brigade po dolgem pohodu utrujeni legli k počitku, je prav tako ali še bolj utrujen kuhar Janez, brez gornjanja ali slabe volje pripravljal kotle, drva in vodo, začetil ogenj in kaj kmalu je zadišalo po močniku ali še prijetnejše po goveji juhi: to je kuhano, seveda neslano razdelil po naših porcijah.

Naš Janez je bil nepogrešljivi del brigade. To bi verjetno do konca boja tudi ostal, če bi ne bilo tistega sončnega oktobrskega dne, ko so nas v času kuhanja opoldanskega obroka presegli belogardisti, pri Orlaki v Suhi Krajini. Kuhar Janez, zavedajoč se, kaj je izguba kotlov pomenila za brigado in borce, se ni menil za nevarnost, ki mu je zaradi bližajočih se belogardistov grozila. Hotel je rešiti vsaj del kuhinjske opreme, a je na žalost tudi sam postal žrtev krogel, ki so neusmiljeno luknjale tudi njegove kotle.

Se dolgo potem mi je bil spomin na žalostno usodo kuharja Janeza zelo boleč. Mislim, da je ta prispevek le malenkostna oddolžitev za tisto, kar je kot kuhar storil za svoje borce.

Ferdo Širca

Alojz Zidar

Med grškimi rodoljubi

Del italijanske vojske, ki je odložila orožje, so zajeli Nemci in poslali ujetnike v Nemčijo, kjer so spoznali vso agonijo tamkajšnjih taborišč. Marsikdo med njimi se je tedaj nemara spomnil italijanskih taborišč v Larisi, v Atenah in drugod po Grčiji, kjer so na veliko umirali grški rodoljubi.

Nemci so takoj po kapitulaciji Italije svojim nekdanjim zaveznikom obljubljali, da jih bodo poslali z vlaki domov. Te vlake pa so potem usmerjali v Nemčijo in v njih Italijane kot ujetnike. Uporniška gibanja v Grčiji so se trudila z vsemi sredstvi, da bi izvabila razsulo italijansko vojsko v hribe k ELAS »Andartem«, kot so jih imenovali Italijani. V tej zmede je bilo videti prej nemogoče prizore: oboroženi »Andartes« so se spuščali v bližino italijanskih vojaških postojank, kjer so jih z ene strani snubili Nemci in jim obljubljali, da jih pošljejo domov, če »Kamerati Italijani« predajo orožje in celo postojanko. Z druge strani so jih vabili »Andartos«, naj pridejo k njim v hribe, kjer bodo pričakali prihod zaveznikov, ali pa, da bodo Nemci tako in tako zapustili Grčijo in bodo šli lahko Italijani svobodno domov. Nagovarjali so rojake, naj nikar ne verjamejo Nemcem, ki jim obljubljajo domovino, ker jih v teh posebnih vlakih čakajo ujetništvo. Govorili so jim o hribih »Avnos« in svobodi »Lefterja«. Italijanski vojaki, ki so v glavnem neorganizirani prišli v hribe in ki so jih terenci zbirali v kaki vasi, so čakali, da se jih zbere večje število, potem so jim rekli, da pride ponje komandant, ki je bil navadno kurir ali kaj podobnega. Ta »Kapitanos« se z nekoliko drugih »Andartes« odpravi z njimi v hribe na »višjo komando«. Po dolgem maršu in veliki utrujenosti se po nalogu komandanta vsedejo, da se malo odpočijejo. Potem so jih »Andartes« obkolili, naperili nanje mitraljeze in jih razorožili, češ, mi rabimo orožje, vi ga itak ne potrebujete, ker greste domov. Vsak vojak je

bil olajšan za večji del svoje opreme. Izvlekli so z njega vse tisto, kar je bilo potrebno grškim bojevnikom. Govorili so: »Entimio, entimio« – »Za spomin, za spomin!« – »Kaj hočeš ti tem stvarim, saj vendar greš domov, nam za spomin.« In »Kali patri-da« – s tem pozdravom so vsepovsod pozdravljali. To je star pozdrav, star kot Grčija.

Potem so ta »Italus« poslali v Najrada – visoko hrobovje, kjer je bil lager za italijanske vojake. Tu so bili nekaj časa, nakar so jih večji del razporedili za delo po kmetijah. Angleška vojaška misija generala Guntzusa, ki je bila pri štabu ELAS, je potom predstavnikov ELAS-a dajala pol zlate šterline za vsakega italijanskega vojaka za hrano, a to so pošiljali na delo h kmetom. Tako je ELAS s tem denarjem oskrboval najpotrebnejše. Vsak italijanski oficir pa je bil oproščen dela. Navadno se je po

nekoliko oficirjev namestilo v kakšno hišo v bližini angleške vojaške misije in so tako čakali na konec vojne, kajti dobivali so po eno zlato šterlino na osebo, s tem pa se je dalo zelo lepo živeti.

Ti vojaki so zelo kruto plačali agresivno vojno, ki so jo bojevali proti drugim narodom ter rušili njihova ognjišča. Plačevali so mnogo več kot njihovi oficirji, ki so bili zaradi svojega porekla tudi tu privilegirani. Čeravno so imeli kot intelektualci večjo krivdo za vojno kot vojaki. A četudi se je pri ELAS mnogo govorilo o enakopravnosti, je bil največji krivec za trpljenje in krvavitev grškega naroda sedaj privilegirani.

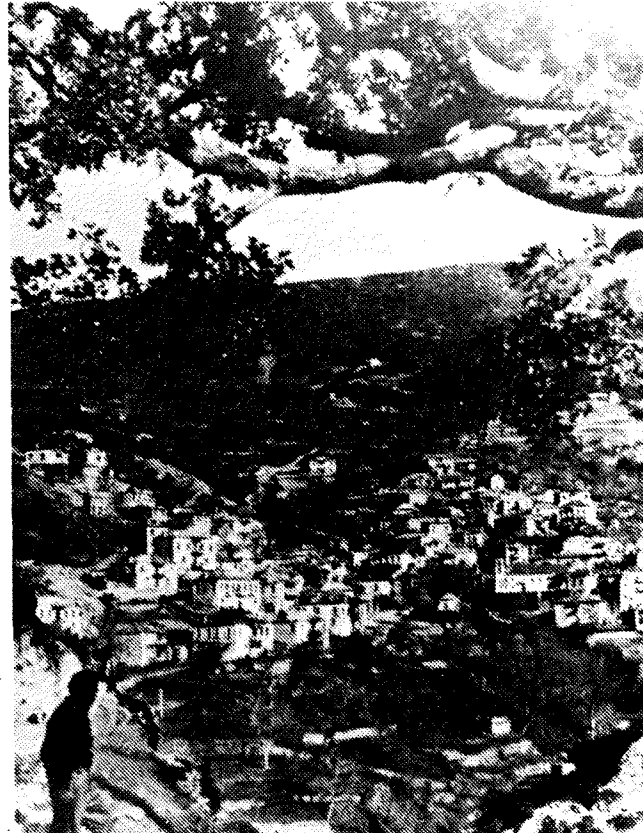
Mene so potem s kurirji poslali proti Jugoslaviji. Spominjam se, kako sem potoval. Ko smo prišli do neke skupine Italijanov, so bili med njimi tudi orožniki. Nenadoma se eden od mož v moji skupini ustavi pred nekim italijanskim orožnikom in pravi: »Ti si ubil mojega brata v Volosu, si pozabil?!« Prime ga za suknjič in ga vleče h kraju. Tu izvleče pištolo in ga pri prči ustrelil. Začeli smo protestirati, ker je to storil. On pa je vpil: »Ustrelil mi je brata, na neki demonstraciji, na kateri so demonstrirale ženske in matere z otroki, ki so zahtevale kruh za svoje otroke. Brat je stopil

na zid in začel govoriti, a ga je italijanski orožnik pri prči ustrelil. Moj brat, ki gleda od zgoraj, je vesel in rekel bi, da imam prav.«

Ko smo prišli do neke večje enote, so tega Grka zvezali in odgnali pred sodišče na višjo komando. To je bilo inscenirano samo zato, da bi potolažili druge Italijane. Raznesla se je vest, da so ga obsodili na smrt in ustrelili. Drugi dan, ko sem z neko četo nadaljeval pot, se nam je taisti Grk priključil. Smejal se je in govoril: »Moj brat, ki gleda od zgoraj, bi rekel, da sem imel prav in je vesel, kajti enako bi bil naredil on.« »Nihče ni veroval, da je ravno ta orožnik ubil njegovega brata, ker verjetno ne bi prišel v hribe, če bi to storil. Italijanski orožniki v sivih oblekah so bili vsi enaki in bi težko prepoznal pravega krivca.

Potoval sem po hribih Pinda z neko četo, ki je iskala italijanske podoficirje, ki so bili vodje intendature. Z nami sta bila tudi dva »Kufimavro« – črne baretke. Ti so bili oblečeni posebno. Bili so v kožnatih jopičih, oboroženi z brzostrelkami, ročnimi bombami in bodali. Za razpoznavanje so imeli črne okrogle kape. Ti so imeli proste roke in niso odgovarjali nikomur za svoja dejanja razen Arisu in Safarisu. Italijanski podoficirji intendature so imeli velike zveze s črnoborzi in lepimi dekletki, kajti razpolagali so s hrano in raznimi dobrotami, ki so bile grškemu odpornišnemu gibanju še kako potrebne. Hoteli pa so vedeti, komu so dajali in s kom so imeli zveze, da bi tako prišli do skritega blaga in hrane, ki so jo civilisti skrivali. Prepevali so lepe borbene pesmi, ki so mi bile zelo všeč: »Elada o koros mas gliki...« – Grčija, moja sladka domovina, padla si v suženjstvo, za sužnjili so te Nemci in Italijani. O sladka moja domovina, o sladka Elada, z našimi rokami te bomo osvobodili.

Po teh golih hribih smo našli tudi letake, ki so jih spuščali z avionov Nemci in Angleži. Nemški letaki so pozivali, da ljudje ne smejo

Biniani: prvo glavno mesto svobodne Grčije

dati zatočišča italijanskim izdajalcem, za katero je določena smrt. Za vse tiste, ki bi jim kakorkoli pomagali, tudi. Angleški letaki so bili prav tako propagandnega značaja in so pozivali italijanske vojake, naj se pridružijo zavezniški vojski, kajti: »Sedaj smo združeni v boju proti Nemčiji za demokracijo in svobodo. Italijanski narod ni izgubil vojne, ampak dobil, ker se je rešil nemškega zavezništva in je dobil demokracijo, za katero se je treba boriti do popolne zmagage.« Ta papir so moji sopotniki povsod pobirali. Se posebno so bili veseli, ko so prišli do angleškega letaka, ker je bil iz finega papirja in zelo prikladen za zavijanje cigaret, kajti tobak si lahko dobil, le papirja za cigarete ni bilo.

Na hribih Pindo sem videl mnogo ročnih mlinov in tam, kjer je iz skalovja izvirala voda, ob tem malem poto-

ku, je bilo vedno mnogo žensk, ki so prale volno, ki je bila zanje največje bogastvo. Iz nje so predli obleke, pokrivala, iz kože teh ovc pa so zelo spretno in enostavno izdelovale opanke. Posebno spretno in natančno so delali pastirske plašče, ki so bili v resnici hiša pastirja, ki jo je nosil povsod s seboj. Z njim je bil lahko mesece in mesece v dežju in snegu. Z njim je spal v mrzlih nočeh ob svoji čredi. Neka pesem pravi:

»Daj mi eno žensko in en pastirski plašč in jaz bom šel po svetu brez strahu.« Vsi moški so imeli visoko pastirsko palico, na ročaju okrašeno, od katere se niso nikdar ločili. Ko so možje kramljali med seboj, so imeli navadno v roki kroglice, natakknjene na vrstico in so med pogovorom stalno prebirali te kroglice kot bi prebirali rožni venec.

(se bo nadaljevalo)

Oskrba partizanov

Janez Lušina-Mali

Pot Gregorčičevega bataljona

Nadaljevanje

Marca 1943 je bil ustreljen Franc Šolar iz Poljsice. Zamolčal je, da so v vasi nemški žandarji in vaše straže.

Iz taborišča v Malem vrhu so pobegnili trije novinci. Šli so na orožniško postajo v Besnici. Prva četa se je morala zato premakniti na Mohor, okoli 20. februarja 1943 pa je sodelovala pri požigu mostov na Selški Sori. Taborišče je bilo v kraju Blata. Tudi iz tega taborišča sta pobegnili dva novince in četa ga je zapustila. Odšla je na greben nad Mohorjem in Špičastim hribom.

Štiriindvajsetega februarja trinštiridesetega je spet pobegnil en dezertar. Prijavil se je žandarjem v Žabnici. Izdal je, kje je četa. Pri zaslišanju je povedal tudi, da je v četi okoli 80 partizanov, ki so slabo oboroženi, da so nekateri brez orožja itd.

V četi je bilo mnogo novincev in tudi okoli 20 starih borcev »Ljubljancev«.

Takoj po ovadbi partizanskega dezertarja so začeli Nemci mrzlično pripravljati napad. Računali so s hitro akcijo, kajti partizanska enota je gibka in lahko hitro zapusti Špičasti hrib. Za napad so se organizirale enot 19. policijskega polka (deli 2. in 3. bataljona iz Lesc, Radovljice in Škofje Loke). Prav tako so organizirali za napad skupino raztrgancev z Brezij in policijsko četo »Alpenland« z Bleda. Vsega skupaj je proti širšemu območju Špičastega hriba odšlo okoli 700 mož, ki so zavzeli položaje 25. februarja 1943 dopoldne. Sovražnikove enote so prišle do Gabra, zasedle ves Hrastov rob, pobočja od Besnice do Špičastega hriba, Čepulje, del Smolevega in Široko dolino. Greben med Jo-

štom in Grabnom so posejali zasedami. Večja skupina napadalcev je prihajala iz Podnarta, šla skozi Nemilje in zaprla izhode ob potoku Nemilščica. Zaprta je bila okolica Zg. in Sp. Besnice. V napadu je sodelovalo letalo »štorklja«, ki je mitraljiralo Špičasti hrib in ga zažgalo z zažigalnimi bombami. Po prvih strelah se je četa umaknila. Borci so se hoteli prebiti v več različnih smereh. Pri umiku je padlo 7 borcev in 12 jih je bilo ujetih. Večina se je umaknila proti Jelovici. Več dni je trajalo, da se je četa okoli 3. marca spet zbrala v Novakovi Jelovici. Borci so bili na smrt lačni, utrujeni in demobilizirani. Večina se je razjezila nad poveljstvom čete, ki da ni znalo voditi čete ob napadu. Nekatere zajete borce so Nemci pozneje ustrelili kot talce, drugi so se nekako »izvili« in so morali iti v nemško vojsko. To je močno vplivalo na mnoge, ki so čakali, da odidejo v partizane.

V taboru nad »Zadnjo rezervo« je odredni komandant Franc Biček 4. marca odredil, naj neoboroženi novinci odidejo v Ljubljansko pokrajino, v dolenske brigade. Nabralo se jih je okoli 90 in ti so v varstvu nekaterih »Ljubljancev« odšli proti Poljanski dolini in Dolomitom. Aleksander Valič se spominja, da je na pot odšlo 93 borcev. Z njimi so odšli Valič, Kerč, Jukič in še nekaj starih borcev, ki se potm ni so več vrnili na Gorenjsko.

Komandirja 1. čete in političnega komisarja so zamenjali. Komandirja čete je okoli 10. marca zamenjal Oto Vrhunc-Blaž, političnega komisarja pa Janez Lotrič-Jonkel. V četi je ostalo okoli 40

borcev. Dan za dnem pa so prihajali novi prostovoljci in mobiliziranci. Ponovno je prišla iz Dolomitov skupina starih borcev, ki so bili predtem v partizanskih enotah na Dolenjskem. Četa je spet narasla na okoli 50 mož.

V marcu 1943 se je četa zelo dobro oborožila. Iz Kranja je prejela tri nove lahke strojnice. Te so zaplenili Nemcem trije pogumni kranjski mladinci (Marjan Andrijašič-Milan, Franci Puhar-Aci in Ljuba Kreček). Aktivisti so namreč na kranjski železniški postaji ugotovili, da so v zabojih lahke strojnice. Mladinci so pripravili samostojno akcijo. Marjan Andrijašič se je odpeljal s poštnim vagonom z železniške postaje in vrgel zaboj s strojnici na progo, Franc Puhar in Ljuba Kreček pa sta zaboj pobrala in jih s »cizami« odpeljala na Gorenjo Savo. Tako so strojnice prišle v 1. četo. Ta je imela odsej pet strojin. Marca in aprila je taborila okoli Dražgoš. Tudi v tem času je zbirala novince in delala diverzantske akcije na progi Kranj-Podnart. 13. aprila je 1. četa postavila zasedo med Kropo in Kamno gorico. V Kropo je ponovno prihajal nemški potujoči avto-kino z žandarji. Pri mostu v Lipnici so Nemci padli v zasedo. Dva nemška žandarja sta padla. En žandar pa je bil ranjen. Tam so Nemci 18. aprila ustrelili 15 talcev.

Ob koncu aprila je 1. četa taborila nad Dražgošami. Sprejela je povelje, naj odide v Kropo, tako se je končno okrepilo partizanstvo na levem bregu Save. Četa je Jelovico zapustila 9. maja 1943. Pod Storžičem se je združila z borci Kokrške skupine –

ostankom nekdanjega 2. bataljona Kokrškega odreda. Skupaj z borci Kokrške skupine je četa pričela mobilizirati nove borce. Namesto obolelega komandirja čete Ota Vrhunca-Blaža je četo vodil Jože Fajfar-Tomaž. Iz 1. čete bataljona »Jožeta Gregorčiča« in borcev Kokrške skupine je v začetku junija nastal 5. bataljona Gorenjskega odreda, imenovan »Kokrški«. Tako je 1. četa Gregorčičevega bataljona stopila z drugimi enotami. Od januarja do maja 1943 je zbrala okoli 120 novih borcev. Največ iz vasi pod Jelovico.

Po akcijah v Kamni gorici ob koncu novembra 1942 je četa prešla na območje novakove Jelovice. Imela je zelo pomembno nalogo: dobiti prehrano in potrebščine za zimo. Komandir čete je bil Janko Luznar-Janušek, politični komisar pa Lojze (Vlasto Vardijan). V četi je bilo ob koncu leta 1942 okoli 25 borcev. Pri četi se je veliko zadrževal Franc Štular-Ilija, ki je usklajeval izvajanje mobilizacije v Selški dolini. Bil je bataljonski namestnik komandanta; pozneje je postal komandant 4. bataljona Gorenjskega odreda.

Komandir Janušek je bil človek, ki je rad samostojno deloval. »Pustimo bataljon, pojdimo po svoje«, je govoril borcem. V njem je bilo nekaj oportunitizma in tudi veliko skrbi, kako bo svoje borce varno pripeljal skozi zimo in vojno. Najraje se je zadrževal okoli »Zadnje rezerve« pri vasi Podlonk. Domačini so bili izredni ljudje in sodelavci partizanov. Stari oče, sinova Andrej in Miha ter sestra Angela in Micka so ob vsaki priložnosti nudili partizanom pomoč. Pri njih se je našla zmeraj bela kava s saharinom ali kos črnega kruha. Ta izredna partizanska domačija je danes žal pozabljena. Hišo so ljudje kmalu po vojni zapustili in pozneje požgali. Zares je neverjetno, kako da Nemci hiše niso požgali. Nad hišo je bila v skalovju drvarska bajta, do katere je vodila strma kozja steza, po njej so hodili borci Janušekove čete. V to kočjo je Janušek okoli 20. decembra 1942 pripeljal svojo četo. Ob reorganizaciji enot NOV in POS ob koncu decembra je Janušekova četa še naprej ostala 2. četa 1. bataljona Gorenjskega odreda, bataljona »Jožeta Gregorčiča«. Kot druge enote si je tudi 2. četa pripravila zimovališče v juž-

nih strminah Pašnega vrha, v bližini drvarske bajte. Tu je četa preživela Novo leto 1943 (Zgradila si je zemljanke in odhajala v patrolje ali po hrano do Mohorja in v bližnje vasi.) Vzdužje se je dan za dnem spreminjalo. Vpoklici v nemško vojsko (Mnichke 1922-1924) so zajeli vso Selško dolino. Mobilizacijo in zbiranje prostovoljcev, ki so želeli iti v partizane, je opravljala tudi 2. četa. Četa je morala okoli 10. januarja 1943 zapustiti zemljanke pod Pašnim vrhom. 11. januarja je četa spet zbrala prostovoljce, ki niso želeli iti v nemško vojsko. Večina njih je bila iz Železnikov. »Protimobilizacijo«, kot se je glasilopovelje, je četa opravila skupaj s terenskimi delavci (dr. Janezom Kmetom-Mirkom in Lenartovim Mirkom iz Železnikov). V Železnikih, Podlonku, Martinj vrhu in v drugih vaseh so partizani zbrali okoli 30 prostovoljcev, ki so povečali Janušekovo četo. Borci 2. čete, ki so prišli v Železnike, so spustili v zrak nekaj rafalov, češ, naj Nemci mislijo, da so fante nasilno odpeljali. Po 11. januarju 1943 so v četo prišli še mnogi posamezniki ali skupine. Četa je hitro naraščala.

(se bo nadaljevalo)

Poizvedba

Tovariši iz italijanske borčevske organizacije v Carni potrebujejo podatke o padlem slovenskem partizanu, ki je spomadi 1944 v Carniji ustanovil prvo partizansko enoto.

Razpolagajo z naslednjimi podatki:

Mirko (partizansko ime) se je rodil v Ljubljani leta 1920/21. Bil je letalski oficir ali podoficir, srednje rasti in svetlih las.

Kot vojni ujetnik je bil poslan v zapore v Padovi, od koder je pobegnil. Prišel je Carnijo na območju Zauco (Tolmezzo), kjer je spomadi 1944. ustanovil prvo par-

tizansko komunistično enoto. Padel je v začetku aprila 1945, malo pred koncem vojne.

Spomadi 1946 so njegovi sorodniki prišli v Socchieve v dolini Tagliamonta (Carnia) odkoder so njegove posmrtno ostanke prepeljali v Ljubljano.

Vse, ki karkoli vedo o komandantu Mirku ali poznajo kakšnega njegovega sorodnika, prosimo, da to sporočijo na uredništvo »TV-15-Naš tovariš« ali neposredno na Republiški odbor ZZB NOV Slovenije. Vrtača 11, Ljubljana. Komisija za mednarodne stike in zamejstvo.

Bosanski otroci v Sloveniji

Posvojitve sirot iz Bosne in Hercegovine

Pri ministrstvu za socialno politiko Slovenije so se leta 1946 nabirale prošnje za posvojitve bosanskih sirot ali vsaj za podaljšanje njihovega bivanja pri rejnikih. Mnogi rejniki so se s starši sporazumeli, da obdržijo otroke, dokler se ne ustvarijo pogoji za njihovo vrnitev.

Dne 29. 3. 1946 je ministrstvo za socialno skrbstvo (v tem času se je MSP preimenovalo v MSS op. A. K.) Slovenije poslalo MSS Bosne in Hercegovine prošnje rejnikov za posvojitve otrok, ki pa jih je vse zavrnilo z utemeljitvijo, da je Bosna in Hercegovina med vojno izgubila ogromno število otrok in mladine.

Da bi rejniki to pravilno razumeli, je ministrstvo naročilo okrožnim LO: »... Potrebno je, da se potom masovnih sestankov to vprašanje tolmači in ljudi prepričuje. V primerih, kjer rejniki prosijo za podaljšanje bivanja otrok na njihove lastne stroške in kjer mu nudijo primerno vzgojo v duhu NOB, bomo napravili to izjemo, da otroka pustimo za zadnje transporte...«

Z uveljavitvijo temeljnega zakona o skrbništvu in zakona o posvojitvi (Ur. list FLRJ št. 30/74), so prešle vse pravice in dolžnosti v zvezi s sklepanjem pogodb o posvojitvi s sodnih organov na izvršilne odbore mestnih in okrajnih ljudskih odborov. S tem je bila dovoljena posvojitve mladoletnih sirot padlih borcev in žrtv fašističnega nasilja, bosanskih in primorskih sirot, ki so bile kolonizirane ali so se nahajale v domovih na območju LR Slovenije, če so bile brez staršev ali s privoljenjem preostalega roditelja.

Posvojitve je pomenila sprejem tujega otroka za svojega, pri čemer pa ni bilo ustvarjeno sorodstveno razmerje. Zato tudi niso nastopile pravice in dolžnosti, ki so izhajale iz sorodstvenega razmerja. Posvo-

jenej je obdržal tudi vse pravice in dolžnosti do svojih staršev in drugih sorodnikov.

Repatriacija bosanskih otrok

Ministrstvo za socialno politiko Bosne in Hercegovine je sprejelo sklep, da marca 1946 prične z repatriacijo bosanskih otrok.

Zbirni bazi za repatriacijo sta bili v Mariboru in v Kamniku. V Kamniku je bil prvi transport pripravljen 3. aprila 1946. V njem je bilo 224 otrok.

Transporti so si sledili in tako je bila repatriacija julija 1946 pri kraju. Otroci so se vrnili v Bosno in Hercegovino, kjer so jih prevzeli starši ali sorodniki, ali pa so bili oddani v domsko varstvo. Mladinsko okrevališče v Predvorju je do 22. junija 1946 oddalo vse otroke, v Gozd Martuljku so ostali samo bolni. Kolonizirani otroci, ki so bili pri rejnikih, so odšli, čeprav ne brez težav, saj so se mnogi poskrili ali pa so zbežali med potjo in se vrnili nazaj k rejnikom, nekateri tudi po večkrat.

Zbirni bazi v Mariboru in Kamniku sta bili julija ukinjeni. O tem je poročal upravnik baze v Kamniku: »... Baza je primerna, prostorov je veliko, imamo tudi bolnico. Doslej je šlo skozi našo bazo že 2.400 bosanskih otrok. Po evakuaciji bosanskih otrok so bili tu dalmatinski otroci, sedaj pa bo namenjena invalidnim otrokom, zato je potrebno nastaviti nekaj primerne osebe.«

Rejniki so smeli zadržati otroke le tedaj, če so otrokovi starši tako želeli. Zadrževanje obojestranskih sirot je moralo odobriti ministrstvo za socialno politiko Bosne in Hercegovine.

Omenim naj še Dečjo bazo bosanskih otrok, ki je (verjetno) bila v Kamniku pozimi 1945/46. Imela je kapaciteto 200 otrok in je bila polno zasedena. Po tedanji terminologiji, so z besedo »dečji« označevali otroke v starosti do treh let.

Bosanski otroci v slovenskih mladinskih domovih v letih 1946–1951

V drugi polovici leta 1946 je z odloki vlade SR Slovenije bilo ustanovljenih več mladinskih domov za bosansko mladino, ki je bila kolonizirana na Hrvaškem. V obrazložitvi vseh odlokov je bil enoten tekst: »Z ozirom na prošnjo vlade LR Bosne in Hercegovine, za katero je postalo šolanje koloniziranih otrok na Hrvaškem neodložljivo vprašanje in z ozirom na privolitev predsedstva vlade LR Slovenije... odrejam ustanovitev mladinskega doma...« (Ur. list LRS št. 80/46). Dne 15. decembra 1946 so bili ustanovljeni naslednji domovi za šolanje koloniziranih bosanskih otrok.

Mladinski dom v Dobrni, namenjen ženski mladini od 7–14 leta z zmogljivostjo 60 postelj.

Mladinski dom v Medvodah, namenjen moški mladini od 7–14 leta z zmogljivostjo 50 postelj.

Mladinski dom v Mokricah, namenjen ženski in moški mladini od 7–14 leta z zmogljivostjo 200 postelj.

Mladinski dom na Vranskem, namenjen moški mladini od 7–14 leta z zmogljivostjo 60 postelj.

Domovi so imeli značaj prehodnih domov in so bili pod upravnim nadzorstvom ministrstva za socialno skrbstvo (za razliko od mladinskih domov za slovenske otroke, ki so bili pod pristojnostjo ministrstva za prosveto). Zasnovani so bili kot provizacija za dobo 3–4 let, dokler je trajalo šolanje bosanskih otrok. Ukinjeni so bili leta 1951.

Vse navedene domove je financirala vlada Bosne in Hercegovine iz svojih proračunskih sredstev.

Nekoliko drugačen status je imel **Mladinski dom Slivnica**. Decembra 1945 je bil vzet za začasno nastanitev osirotelih otrok. Potem so bili v njem bosanski otroci (doleta 1951), ki so po končani osnovni šoli šli v strokovne šole ali nižjo gimnazijo. Do leta 1951 so vsi bosanski otroci odšli iz doma,

vanj pa so se naselili osiroteli otroci, med katerimi je bilo tudi 12 vojvodinskih.

• • •

Problem varstva nepreskrbljenih otrok se je z vso ostrino kazal že med vojno. Na različnih krajih so ga poskušali reševati na različne načine: na Hrvaškem z množičnimi evakuacijami v Italijo in Egipt, v Bosni in Hercegovini z masovnimi umiki pred sovražnikom pod zaščito partizanskih enot, v Sloveniji z ustanavljanjem tajnih taborišč (Slivniški bataljon), materinskih domov (Podzemelj) in mobilnih taborišč (Stajerska), vendar se ti načini niso obnesli. Edini in zares enkrat primer dobro organizirane skrbi za otroke v Sloveniji je bila skrb za ilegalke v okupirani Ljubljani, pod vodstvom Ane Zihelr.

Po vojni je bilo v Bosni in Hercegovini 30.000 otrok, ki so potrebovali domsko varstvo. Ker se je bližala zima, so bile vse sile usmerjene v obnovo. Vlada BiH se je zavedala težavnosti odločitve, da del otrok, katere ni mogla preskrbeti sama, kolonizira v druge federalne enote, zato je takoj na pomlad 1946 pristopila k repatriaciji. S tem si je pridobila čas, da je doma ustvarila pogoje za domsko varstvo otrok.

Tudi slovenska vlada ni bila brez problemov. Tu je bilo 27.390 ogroženih otrok, katerim je bila potrebna takojšnja pomoč in 13.800 otrok, ki so potrebovali domsko varstvo. Pri sorodnikih je bilo 10.300 enostranskih in dvostranskih sirot, pri drugih ljudeh pa še 5.000. Odločitev, da bo Slovenija sprejela bosanske otroke, je bila izraz resnične solidarnosti, še zlasti, če upoštevamo njene lastne potrebe.

Ker je večino še uporabnih objektov, ki bi bili primerni za nastanitev otrok, zasedla jugoslovanska armada, ni bilo druge rešitve, kakor dati otroke v družinsko varstvo. V ta namen je bila izvedena obsežna politična akcija, po kateri se je prijavilo celo več družin za sprejem otrok, kot je bilo potrebno.

Tone Kikelj

Ivan Jan

Decembrska vstaja

Ker je Osvobodilna fronta ob 1. decembru 1941, dnevu zedinjenja bivše Jugoslavije po raznih krajih Gorenjske organizirala različne demonstracije (izpraznitev javnih lokalov, trosenje propagandnih letakov, pisanje uporniških gesel in razobešanje slovenske ali jugoslovanske zastave, pri čemer so bili udeleženi številni ljudje), je bil odmev na vse to med prebivalstvom zelo učinkovit in velik. Posebno pa še zato, ker so nacistični propagandisti in oblastniki pogosto ponavljali, da je »z banditstvom na Gorenjskem konec«, posameznike, ki pa se še skrivajo, bodo uničili v najkrajšem času. Videli smo, da je po neprestanih policijskih hajkah in napadih nanje v gozdovih ostalo res le še malo partizanov, zato pa so bili le ti vedno bolj udarni. Pokrajina torej ni bila »pomirjena«, kot za priključitev k Rajhu, kar so najprej hoteli storiti 1. oktobra, zaradi upora in drugih razlogov pa so to preložili na 1. november, nato pa iz istih razlogov na 1. januar 1942, potem pa še na poznejši čas. Tudi o tem bo beseda še po zapisih iz dražgoške bitke.

A svoj grozoviti odmev na ta uporniška dejanja so v svoji – v bistvu – nemoči in jezi okupatorski oblastniki pokazali na svoj način. Že 4. decembra 1941 so v Dragi pri Begunjah postrelili 28 talcev, ki so bili doma v uporniških območjih. Z Dobrave in Mišah pri Otočah so izgnali 46 družin in aretirali razne ljudi. Vendar so tudi s tem pokazali, da so bili justifikirani domačini res njihovi tesni sodelavci.

Ta dejanja so bila dejansko že uvod v skorajšno množično vstajo.

V času priprav

Maks Krmelj je po sestanku v Bukovščici nadaljeval z organizacijskimi pripravami v Poljanski dolini. Vse v duhu dogovorov o mobilizaciji in vstaji. Že 4. decembra je bil v hiši Maksa Kalana v Hotovlju pod Krmeljevim vodstvom sestanek poljanske organizacije. Navzoč je bil tudi Franc Vodopivec, sekretar okrožnega partijskega komiteja za Kranj, ki je prinesel natančnejša navodila o

organizaciji vstaje. (Sicer pa so ustanovitev bataljona predvideli že konec oktobra po sestanku pri Maksu Krmelju v Hotovlju ob prisotnosti Lojzeta Kebeta).

Le dva dni po teh dogovorih, 6. decembra, so ustanovili Poljansko četo, ki je v dobrem tednu narasla na približno 20 borcev. Za komandirja je bil postavljen Rudolf Robnik, Šiškarjev iz Žabje vasi, za politkomisarja pa Maks Krmelj, Krivar iz Hotovelj, ki je bil hkrati tudi rajonski sekretar rajona Škofja Loka.

Po drugih podatkih in ugotovitvah naj bi bil to le Lojze Kebe, član PK za Gorenjsko, kajti vse kaže, da je bil Vodopivec tedaj v Radovljici in v okolici Jesenic. A pglavito je, da so bili nadaljni napotki o vstaji tedaj Poljancem posredovani.

Kar je Maks Krmelj pomenil v politično-organizacijskem smislu, to je v vojaškem predstavljal Rudolf Robnik, predan in drzen borec ter najboljši smučar te doline.

Maks Krmelj je za široko razpredeno organizacijo OF in narodnoosvobodilno gibanje že poleti 1941 pridobil tudi Janeza in Franca Šubica. Nargarjeva z Bukovega Vrha. Narigarjeva domačija, srednja kajža v poljanskih hribih visoko pod Pasjo ravni, je bila ena izmed takih, ki razmetane čepijo v skopem hribovju. Njihovo življenje je bilo trdo, z nekaj repi v hlevu. Pri Narigarju se je rodilo devet otrok, zato je bilo življenje še posebej trdo. Na jesen 1941 je pri Narigarju živelo šest ljudi. Poleg očeta Tomaža še ovdovela hčerka Ivanka s šestletnim sinom Jožkom, hči Angela ter Janez in Franc. Domačija je bila blizu nemško-italijanske demarkacijske črte, ki je bila speljana po vrhovih Polhovca, Pasje ravni in Črnega vrha, kjer je bila postojanka nemških obmejnih stražnikov. Zaradi bližine te demarkacijske črte je bila Narigarjeva domačija tudi priročna kot izhodišče bodisi za takratno tihotapstvo, ki je cvečelo ob meji, bodisi za partijske kurirje. In Franc ter 10 let mlajši Janez sta to delo opravljala občasno že kot ilegalca. Janez pa pozneje kot

partizan. Imel pa je tudi skrito puško. Sploh je v Poljanski dolini ostalo precej orožja iz obdobja razsula jugoslovanske vojske.

Dogodek se je vrstil za dogodom in stekle so priprave na zimsko vstajo. Zvez s Krmeljem in ostalimi organizatorji je bilo vse več.

A 10. decembra se je tu, pri Narigarju zgodilo nekaj takega, tako drznega in človeškega, da bi bilo to moč prikazati le na filmu.

Narigarjev Janez reši očeta

Ne bom opisoval, kako in zakaj sta tega decembrskega dopoldneva k Narigarju prišla dva graničarja, ki sta se iz Poljan vračala v postojanko na Črni vrh. Pomemben je preostali potek.

Ko sta se graničarja bližala hiši, so ju Narigarjevi na sredo opazili skozi okna. Janez pa ju ni čakal v hiši, kakor ostali, temveč se je takoj povzpел na podstrešje in napeto čakal, kaj se bo zgodilo.

Graničarja sta naglo vstopila v hišo in eden izmed njiju, ki je govoril koroško slovenščino, je od gospodarja Tomaža na vsak način hotel imeti neko tihotapsko blago. A Narigar je odločno odgovarjal, da v njihovi hiši ni nič takega. Ko tako ni nič dosegel, je ta graničar ukazal drugemu, naj zunaj straži sina Franca, on pa se je lotil preiskovanja. Potem je v kleti našel neko maslo, ki pa je bilo sosedovo. Zaradi preverjanja se je graničar – Slovenec s sestro Ivanka takoj odpravil k sosedu Francu Oblaku-Pibru. Te trenutke pa je izkoristil zastraženi Franc – in hitro pobegnil v gozd, ki ni bil daleč od hiše.

Graničar, ki je z Ivanka šel k sosedu in je bil očitno poveljujoči, se je kmalu vrnil. Zaradi Francetovega pobega se je začel še bolj jeziti. Zdaj je razbesnjen spet začel zasliševati očeta Tomaža. Tokrat je predvsem hotel zvedeti, kje sta sinova. Pri tem mu je pomagal tudi drugi graničar. Očeta Tomaža sta zdaj potisnila pred hišo. To kratko zmedo pa sta izkoristili tudi sestra Angela in Ivanka s sinčkom ter so se oni pobegnili v gozd. Narigarjevi so bili odločeni, da se ne bodo pustili prijati.

Graničarja sta postajala vse bolj razkačena. To je najbolj občutil oče Tomaž, ki sta ga pred hišo začela suvati in pretepali. Še vedno sta hotela zvedeti, kje sta predv-

sem sinova. Oče Tomaž pa jima je trmasto ponavljal, da sta dovolj stara, da se ravnata po svoje. A skrbelo ga je posebno za Janeza, če bi začela lesti na podstrešje. Še sta ga trpinčila in mu potem zagrozila z ustrelitvijo. Razjarjena graničarja sta v dokaz namerila orožje ter ga še enkrat opozorila, da bo ustreljen, če ne bo govoril. In ko je graničar v očeta Tomaža sikal, da bo sprožil vanj, če ne bo končno odgovoril, se je zgodilo kakor v najbolj napetem in malodane pravljičnem filmu.

Iz podstrešne line je dvakrat ostro počilo. Graničar, ki je grozil očetu Tomažu, je zastokal, se opotekel in prijel za ranjeno roko in glavo ter spustil orožje. Takoj za tem sta graničarja od Narigarjeve hiše hitro izginila.

Oče Tomaž je sprva mislil, da so ga rešili partizani. Zato se je oziral okoli sebe, da bi zagledal rešitelje.

Toda – rešil ga je sin Janez. Le-ta je iz podstrešja napesto spremljal, kaj vse se dogaja pred hišo. Ko pa je videl, kako graničarja očeta mučita in ga nameravata tudi ustreliti, je segel po puški za tram, kjer je imel skrito. Ko je kazalo, da bosta podivjala graničarja res ubila očeta, je – tudi on zdaj razbesnjen – skozi lino pomeril in obstrelil nasilneža.

Janez se je potem naglo spustil v hišo ter se tudi on z rešenim očetom in najnужnejšo opremo umaknil v gozd. Pozneje so se Narigarjevi moški našli pri kmetu Pavlu Kalanu, po domače pri Muhu v Vinharjih, kjer so se od 6. decembra dalje zbirali prvi upirajoči se Poljanci v četo. Poveljeval ji je že omenjeni in priljubljeni Rudolf Robnik, njihov dober znanec. Ženski z otrokom pa sta šli drugam, vendar so se kmalu srečali v Cankarjevem bataljonu.

Streli, ki so oznanili začetek

Tako so streli Narigarjevega Janeza, ki je bil znano prijeten fant in je igral tudi na harmoniko, 10. decembra postali prvi streli zimskega upora v Poljanski dolini. A ne le to: vsa Narigarjeva družina se je tedaj brez odlaganja priključila partizanom. Tudi to je bilo in je nekaj edinstvenega, lahko rečemo veličastnega. Za primer drugim. Janezovi streli so po svoje oznanili začetek decembrske vstaje v tej dolini.

A odmevali so mnogo dlje!

Toda – zdaj je bilo pričakovati, da tega Nemci ne bodo pustili kar tako. In tako so predvidevali tudi Narigarjevi. Še ta večer so se z nekaj borci poljanske čete, ki so jim razložili, kaj se je zgodilo pri njih, spet obiskali svoj dom. Nič koristnega niso hoteli pustiti nacističnim roparjem, za katere so računali, da bodo prav gotovo prišli spet, a vsekakor s številnejšo kolono. Pod vodstvom Narigarjevih so soborci zdaj naglo zbrali in odnesli vso hrano in druge koristne potreščine, kar jih je bilo v hiši.

Janezu je bilo žal tudi harmonike in žalostno je pogledoval na omaro, kjer je imel spravljeno. A kam naj jo da? Samo v nadlego mu bo. Kakor se bo zgodilo, se pač bo, si je rekel. A še v sanjah si ni mogel misliti, da jo bo čez slab teden, ko so napadli Poljane, spet držal v rokah. Našel jo je na orožniški postaji, kamor so jo odnesli orožniki potem, ko so spet prišli k Narigarju.

In kako se je to zgodilo?

Sredi dne 13. decembra – tega dne je iz Selške v Poljansko dolino prihajal tudi Cankarjev bataljon – se je Narigarjevi domačiji res približevala močnejša nemška kolona, sestavljena iz orožnikov in carinikov. Prihajali so ropat in uničevati skromno domovanje uporne družine. Ob tej poti pa je uničevalce pričakovala majhna, tričlanska partizanska zaseda, ki jo je že vodil Janez Šubic-Narigarjev. Ko se je iz smeri Črnega vrha partizanski zasedi kazenska kolona približala na dolžino strela, so jo iz gozda obsuli z nekaj strelji in z ročno bombo. Zaseda je mogla delovati le demonstrativno, kajti sovražnikova kolona je tako ostro odgovorila z orožjem in se spustila za partizani, ki pa so se rešili brez izgub. Nacistični uničevalci so potem neovirano prišli do Narigarja, oropali še tisto, kar sem jim je zdelo vredno, tako tudi Janezovo harmoniko, ter vse zažgali: hišo, bajto in celo kozolec. Iz hleva so odpeljali tudi vse štiri krave in jih pustili pri najbližjem sosedu. Zgodilo se je tako, da so jih pozneje dobili partizani.

Ranjeni graničar se je zdravil na Golniku in ostal paraliziran. V tistem času so na Golniku zdravili tudi Maksa Kalana iz Hotovelj, ki je bil nekaj dni preje ranjen ob demarkacijski črti, ko je

bil kot kurir poslan v Ljubljano. Vse pa so izpehali tako, kot da je bil tudi on le tihotapec. Zato ga niso ustrelili. Njegovo zdravljenje v golniški bolnišnici v tem času je bilo pomembno zato, ker je tam videl in slišal marsikaj. Predvsem pa, kako so poteni iz Poljanske doline tja vozili številne ranjene policiste. In zvedel je tudi za tega, ki jo je skupil pri Narigarju. Celo srečal se je z njim.

Zlagana poročila

Okupatorjeva poročila dne 7. januarja 1942 pa o dogodkih okoli Narigarjeve domačije in družine suho, a tudi lažno, pravijo:

»10. XII. 1941 ob 14.13 so banditi v bližini Kremenika s strelom hudo ranili pomožnega carinika iz oporišča na Črnem vrhu.«

V istem poročilu pa še naslednje:

»13. XII. je na kraj dejanja na Čnem vrhu šla patrolja orožnikov in carinikov (mišljen je Buhov Vrh-op. I. J.). Izvršilni organi so bili v bližini tega kraja obstreljevani iz gostega bukovega gozda, a brezuspešno. Na ogenj so odgovorili z ognjem. Šli so za napadalci po sledovih, ki so vodili v Črni vrh (mišljen je Bukov Vrh-op. I. J.) ter nalezli na neke kolibe, ki so najbrž služile tihotapcem in banditom za zatočišče, in so jih zato zažgali. Po detonacijah, ki jih je izzval ogenj, se da sklepati, da je bila v kolibah municija in ročne bombe.«

Kakšna je bila resnica, smo že omenili. Carinika je rani en sam človek. Narigarjev Janez, ne pa, da so ga zadeli banditi, kot pravijo nemška poročila.

Cista laž pa je tisto o kolibah, kajti šlo je za Narigarjevo domačijo, ki je s tem postala tudi prva požgana hiša v tej dolini.

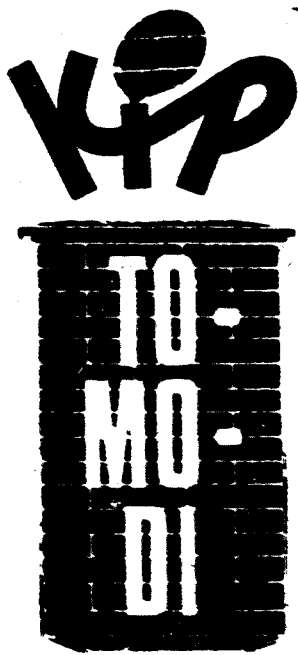
Nadaljnja usoda Narigarjevih

Šubiceva, se pravi Narigarjeva družina, je potem v Cankarjevem bataljonu doživela in preživela še veliko, kajti z njim so doživljali hude boje od 25. do 27. decembra v domači dolini, nato v Dražgošah in na Mošenjski planini. Huda zgodba.

A tu nas zanima le še vprašanje, koliko Narigarjevih je vojno preživelo. Živi so ostali Ivanka in njen sin Jože, Angela in Franc. Podlegla pa sta oče Tomaž in Janez. O Janezu, ki je postal neutruđen kurir, še nekaj besed.

Janez je na svojih kurirskih poteh postal žrtev grde izdaje, kar je spet zgodba zase. Ujeli so ga 21. novembra 1942 na javki pri Sv. Barbari nad Škofjo Loko. Odvlekli so ga na gestapo v Škofjo Loko ter ga hudo mučili. Ko ga je nekaj dni po zajetju nek gestapovec vodil iz zapora čez Mestni trg, se je Janez pogljal v beg. Le-ta bi mu tudi uspel, če bi bolje poznal škofjeloške ulice. Tako pa se je zmedel, zapletel – in spet so ga zgrabili gestapovci. Iz škofjeloških zaporov so ga odpeljali v begunjske, kjer je moral še veliko pretrpeti. Od tod je bil 8. januarja 1943 prepeljan v Gussen, razvpito uničevalno taborišče. In tam je svobodoljubni. Šele 22. letni Janez Šubic (rojen leta 1921) umrl že 10. maja 1943.

Naj mu bo – in njegovi družini – ta kratek zapis v nepozaben spomin in zahvalo. Bil je izjemen junak!

**MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE**

**Ljubljana,
Opekarska 13**

TELEFON: centrala 212-011 ● ŠEF KOMERCIALNE: 218-347 ● TELEGRAM: KIP LJUBLJANA ●
Tekoči račun 50101-601-23238 ● TELEX: 31420 YU KIP

**TOPLEJE
IN CENEJE**

**topli montažni dimnik
z giblivo kisloodporno
ognjestalno šamotno cevjo**

Andrej Gradišar

Na pokopališču Dobrova smo se oktobra lani poslovili od Andreja Gradišarja, rojenega 1908. leta v Skrilju. Ze mlad se je zaposlil v lesni industriji. Ko je odslužil vojaški rok, je dobil službo pri železnici. Ze v drugi polovici leta 1941. se je povezal z OF in sodeloval na terenu vasi Skrilje. Leta 1942 so ga Italijani aretirali in odpeljali v internacijo v Italijo, kjer je dočakal njeno kapitulacijo. Pobegnil je in se po mesecu dni vrnil domov. Takoj je odšel v partizane in se bojeval v gradbeni četi KLVP. Nazadnje je bil intendant čete. Septembra 1945. je bil demobiliziran in se ponovno zaposlil pri železnici, kjer je bil upokojen. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Jože Bizjak

V 65. letu je v bolnišnici v Ljubljani oktobra lani umrl Jože Bizjak, predvojni član protifašistične organizacije TIGR, udeleženec NOB od 1941. leta, rezervni major JLA, po vojni pa aktiven družbenopolitični delavec na Primorskem.

Rodil se je 1921. leta v Postojni v obrtniški družini. Ze 1939. leta pa se je kljub mladosti vključil v protifašistično organizacijo TIGR, v kateri je uspešno opravil številne naloge. Večkrat je za potrebe omenjene organizacije prenašal razne podatke prek italijansko-jugoslovanske meje v Jugoslavijo. Sestajal se je s tovariši, ki so prihajali iz Trsta z različnimi direktivami, med njimi tudi s Pinkom Tomazičem. Zaradi izdaje v tej organizaciji so ga oktobra 1940. aretirali in odpeljali v tržaške zapore v Corneo. Kasneje pa so ga odgnali na prisilno delo v taborišče Pisticci v bližino Matera v južno Italijo. V tem taborišču je zbolel za malarijo in je bil zaradi tega premeščen in konfiniran v Monteforte Irpino v bližini Avelina. Toda od tod je pobegnil in se prek nemško-zavezniške frontne črte do enote 5. ameriške armade. Zavezniki so ga poslali v prehodno taborišče, ki je bilo v Resini pri Neaplju. Tu je sodeloval pri zbiranju in pridobivanju primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov za NOVJ. Tudi iz tega taborišča je Jože Bizjak uspel pobegniti in se s skupino tovarišev uspel prebiti do partizanskega tabora Gravina. Imenovali so ga za politdelegata 1. vo-

da v 1. četo 2. bataljona 3. prekomorske brigade po treh mesecih urjenja v Gravinu pa je prišel na otok Vis. Udeležil se je številnih bojev na srednjedalmatinskih otokih. Takrat je bil tudi imenovan za političnega komisarja brigade Ivana Turšič-Iztok. V Slovenijo je odšel prek Ogulina in čez Kolpo prispel v Crmošnjice, kjer je bil razporejen v 15. belokranjsko udarno brigado kot inštruktor v političnem odseku. Po vojni je bil na istem položaju tudi v Cankarjevi brigadi. Nekaj časa je kot oficir služboval tudi v glavnem skladišču 4. armade v Ljubljani. Leta 1956 je bil tudi izvoljen za predsednika občinske konference SZDL v Postojni. Za zasluge v NOB in povojne graditve domovine so ga odlikovali s številnimi odlikovanji. V JLA je dosegel čin rezervnega pehotnega majorja.

Janez Meglič

Lani smo se na pokopališču v Križah poslovili od Janeza Megliča, rojenega 1915. leta. Leta 1944 je vstopil v NOV in se bojeval v enotah 31. divizije, ki je delovala na Primorskem. Po vrnitvi iz vojske je bil aktiven, predvsem v delovni organizaciji Peko. Za uspešno delo je prejel več priznanj in odlikovanj.

Franc Drstvenšek

V Zabukovju nad Sevnico smo se novembra lani poslovili od Franca Drstvenška, rojenega 1907. leta. Bil je napreden kmet in zaveden Slovenec. Ze 1942. leta je pričel sodelovati z OF. Bil je borec Slan-drove brigade in odlikovan z medaljo za slug za narod.

Rozalija Kalan

V 79. letu je umrla Rozalija Kalan iz vasi Poljana pri Cerknem, kjer je med NOB tudi živel. Za NOB je začela delati po kapitulaciji Italije. Bila je aktivna v organizaciji AFZ do konca vojne. Od nje smo se poslovili lani na cerkjaškem pokopališču.

Valentin Primožič

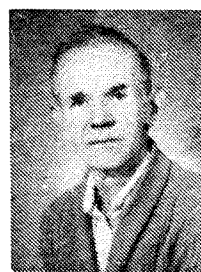
Oktobra lani smo se borci in krajan Dekanov poslovili od Valentina Primožiča, rojenega pred 62. leti. Udeleženec NOB je bil od 1943. leta kot aktivist na terenu. Februarja 1944 je odšel v partizane. Bil je pomočnik puškomitraljeza 3. bataljona 8. brigade v sestavi 7. korpusa. Demobiliziran je bil s činom podoficirja JLA. Nato je končal kmetijsko šolo v Mariboru in se zaposlil pri Agrariji v Kopru. Težko je z besedami povedati vso njegovo aktivnost v družbenopolitičnih organizacijah in v KS, pri rezervnih starešinah in lovski družini. Za svoje požrtvovalno delo je prejel mnoga odlikovanja in priznanja.

Fani Drovenik

V Kresnicah smo se lani poslovili od Fanike Drovenik. Rodila se je pred 74. leti. Ze v mladosti je okusila gorje vojne, ponižanja in zatiranje in zaradi tega se je vključila v OF. Po vojni pa je bila aktivna v raznih organizacijah.

Antonija Slatnar

Mnogo prezgodaj se je poslovila od Krvavca in njene Kriške planine Antonija Slatnar. Bil je aktivist. Tudi po vojni se je takoj vključil v izgradnjo domovine in vse do svoje boleznij opravljal razne funkcije v družbenopolitičnih organizacijah.

Marko Obid

Avgusta lani smo se borci, prijatelji in znanci poslovili od 63-letnega Marka Obida iz Cerkna. Leta 1942 je bil prisilno mobiliziran v italijansko vojsko. V začetku 1943. leta je bil poslan v okupirano Grčijo, kjer je kmalu navezal stike z NOG Grčije. Z grškimi partizani se je bojeval po neznanih planinah. Leta 1944 je bil ustanovljen slovenski partizanski bataljon, v katerem se je Marko bojeval kot komandir voda. Za zasluge med NOB in po njej je bil odlikovan.

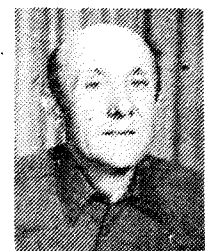
Anton Debevec

Lani smo se v Borovnici poslovili od Antona Debeveca iz Padeža. Rodil se je 1910. leta v Ivanjem selu pri Rakeku. Kmalu po okupaciji je začel sodelovati z NOG. Pomagal je razdirati železniško progo in zbiral hrano za partizane. Njegovo sodelovanje ni ostalo prikrito sovražniku. Aretiran je bil in odpeljan v ljubljanske zapore. Leta 1943. se je priključil borem inženirskemu bataljonu 31. divizije 9. korpusa, v katerem je bil do konca vojne.

Anton Šebenik

Oktobra lani smo se poslovili od Antona Šebenika, rojenega 1905. leta. Ze 1941. leta je začel sodelovati z NOB. Bil je aktivist. Tudi po vojni se je takoj vključil v izgradnjo domovine in vse do svoje boleznij opravljal razne funkcije v družbenopolitičnih organizacijah.

Ludvik Marjetič

Oktobra lani smo se poslovili od Ludvika Marjetiča, rojenega 1925. leta v vasi Gornje Radulje. Takoj po zasedbi naše domovine je začel ilegalno delati za OF. Zato je bil izseljen v taborišče, kjer je bil do konca vojne. Pokopali smo ga na zagorskem pokopališču.

Franc Bev

Na pokopališču v Novi Oselici pri Sovodnju smo se avgusta lani poslovili od Franca Bevka iz Podjelovega brda. Rodil se je 1912. leta, po poklicu je bil tesarski mojster. Takoj na začetku vojne 1941. leta se je znašel v ujetništvu, od koder so ga izpustili 1943. leta. Takoj se je povezal z domačimi aktivisti in kmalu z njimi odšel v partizane. Bil je ujet in odpeljan v koncentracijsko taborišče. Po vojni je bil aktiven na vseh družbenopolitičnih področjih. Posebno se je izkazal pri gradnji združnega doma na Sovodnju 1948. leta. Za zasluge je bil odlikovan.

Jožef Pitamic

Oktobra lani smo se na volčanskem pokopališču pri Tolminu poslovili od Jožefa Pitamica, rojenega 1905. leta v Volčah. Spomladi 1943. leta je začel aktivno delati kot aktivist na terenu. Aktiven je bil tudi po vojni v raznih organizacijah, za kar je prejel tudi dve odlikovanji.

Vinko Logaj

Lani smo se na pokopališču v Hotiču pri Kresnicah poslovili od Vinka Logaja, rojenega 1928. leta. Za NOG je aktivno delal od 1943. leta. V NOV pa je odšel 1944. Imel je čin rezervnega oficirja. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

Rudi Levstek

Oktobra lani smo se na pokopališču v Dolgi vasi pri Kočevju poslovili od borce in oficirja Rudija Levsteka, rojenega 1926. leta v Kočevju. S šestnajstimi leti je 1942. leta postal borec Kočevskega odreda, nato pa Cankarjeve brigade. Končal je tankovsko oficirsko šolo in služboval v oklopnih enotah JLA. Prejel je mnogo odlikovanj, priznanj in pohval.

Terezija Breclj

Na pokopališču v Vrtovinu smo se lani poslovili od Terezije Breclj, rojene 1914. leta. Pred vojno sta bila z možem vključena v ilegalno protifašistično delovanje. Spomladi je pri njej našel zavetje pokojni narodni heroj Ivan Kosovel. Od takrat je aktivno in organizirano delala za NOB. Decembra 1943. pa je bila aretirana in zaprta. Po vrnitvi iz zapora je nadaljevala z delom za NOB do konca vojne. Odlikovana je bila z medaljo za slug za narod.

Jernej Hreščak

V 65. letu je v Sežani oktobra lani umrl Jernej Hreščak, oficir v 1. in 2. tankovski brigadi VOVJ, dolgoletni predsednik poddobra 1. tankovske brigade pri občinskem odboru ZZB NOV Sežana in član osrednjega odbora prekomorcev-borcev NOVJ, rezervni kapetan oklepnih enot JLA. Rodil se je 1921. leta v Senodolah pri Senožečah. Januarja 1941. leta je bil predčasno vpoklican k vojakom v Rivo di Garda. Kmalu je bil premeščen v Mantovo, kjer je čakal na odhod v Afriko. V živinskih vagonih so prek Jugoslavije potovali v Ate-ne in naprej z letali v Afriko in 15. julija 1942. leta je prispel v Tobruk. Ze naslednjega dne so odšli v Derno in dalje proti El Almainu, kjer je pre-stal vse strahote puš-čavske vojske. Sklenil je, da najde pot do zaveznikov, toda to mu je uspelo šele marca 1943 in konec junija je bil prepeljan v Palestino, kjer so ga vključili v bataljon primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov v kraljevski vojski na Bližnjem vzhodu. Kmalu se je pridružil vodilni skupini organizatorjev NOG in je skupaj z drugimi tovariši sodeloval v vojaškem uporu 10. julija 1943. Po uporu so ga zaprli in ostro zasliševali. V NOVJ se je vključil s prvo skupino soborcev. Nato je bil poslan v Gineifo, v partizanski tabor, kjer je stopil v 1. odred NOVJ. Uspešno je končal tankovski tečaj v Catadbi. Od tod je odpotoval v partizanski tabor v Gravinu, kjer je sodeloval pri ustanovitvi 1. tankovske brigade NOVJ. Septembra 1944 je skupaj z drugimi 600 borci odšel v Sovjetsko zvezo, kjer je ob ustanovitvi 2. tankovske brigade obiskoval tankovski tečaj. S to brigado je prišel v Jugoslavijo in sodeloval pri preboju sremske fronte in v drugih številnih bojih. Za zasluge v NOB je bil odlikovan s številnimi odlikovanji. Imel je čin kapetana oklepnih enot. Po vojni je opravljal številne odgovorne naloge v gospodarstvu in v organih za notranje zadeve.

Ferdo Javornik

Lani smo se v Smartnem poslovili od Ferda Javornika, rojenega 1928. leta. V NOV je stopil marca 1944. kot kurir postaje I-8. Prenašal je pošto preko zelo nevarnega prehoda Mislinjske doline na Graško goro.

Srečanja

43 let ustanovitve 11. SNOUB Miloš Zidanšek

Svečanost v enoti v Mariboru, ki razvija in nadaljuje tradicije te partizanske brigade! – Čestitka načelnika generalštaba JLA – Mitja Ribičič govoril na zboru skupnosti borcev te brigade – Plakete brigade – Posebna listina za 70-letnike

V Mariboru so 8. januarja svečano proslavili 43-letnico ustanovitve 11. SNOUB Miloš Zidanšek, ki so jo ustanovili 8. januarja 1944 pri Primožu na Pohorju, na prvo obletnico padca legendarne Pohorskega bataljona. Svečanosti so se poleg borcev udeležili tudi Mitja Ribičič, član sveta federacije in nekdanji komisar 4. operativne cone, narodni heroji in nosilci Partizanske spomenice 1941, upokojeni generali in drugi častniki, predstavniki mariborske garnizije JLA, družbenopolitičnih organizacij in družbenopolitičnih skupnosti Maribora, kakor tudi vojaki in častniki enote, ki razvija in nadaljuje tradicije Zidanškove brigade. **Podpolkovnik Ilija Pečanac** je orisal bojno pot Zidanško-

ve brigade in nanizal uspehe, ki jih je dosegla v boju z večkrat močnejšim sovražnikom. Med NOB je uničila ali onesposobila več kot 4500 sovražnikovih vojakov, zaplenila velike količine streliva in orožja ter pripravila vrsto napadov na okupatorjeve železnice in druge transporte. **Predsednik odbora Zidanškove brigade Tone Kropušek** je vojakom in borcem čestital k prazniku brigade in posebej poudaril visoko bojno pripravljenost enote, ki nadaljuje tradicije Zidanškove brigade. **Predsednik MK SZDL Maribor Črt Mesarič** je v imenu družbenopolitičnih organizacij in družbenopolitičnih skupnosti občin in mesta Maribor čestital vojakom in starešinam k prazniku brigade in poudaril, da

danes vojaki in starešine nadaljujejo in razvijajo tradicije Zidanškove brigade. Na svečanosti so prebrali čestitko načelnika generalštaba JLA in razne določbe o nagradah, nagradnih dopustih, pohvalah in o razglasitvi vzornih vojakov.

Na zboru skupnosti borcev 11. SNOUB Miloš Zidanšek in Pohorskega odreda je **predsednik Tone Kropušek** med drugim poudaril, da so knjigo Mirka Fajdiga »Pohorski partizani 1943« dobili brezplačno vsi borci odreda in tisti borci brigade, ki so se v letu 1943 bojevali na Pohorju. Knjigo so sprejele tudi razne partizanske kmetije.

Predlagal je, da bi se preostalih 40 knjig razdelili še med tiste pohorske partizanske kmetije, ki knjige doslej še niso sprejele. Na pobudo odbora sta bili poimenovani po Zidanškovi brigadi in Slandrovi brigadi cesti iz Savinjske in Tuhinjske doline na Menino planino. Svečanosti, ki sta jih ob tej priložnosti organizirali občini Mozirje in Kamnik, so dosegle svoj višek s srečanjem borcev obeh brigad ter številnih občanov na vrhu Menine. Obstaja predlog, da bi iz monografije Zidanškove brigade Mirko Fajdiga pripravil kratek izvešček bojne poti, ki

bi ga natisnili v slovenskem in srbohrvaškem jeziku. Slovenski izvod bi dobile vse občine na območju, kjer se je bojevala brigada – kot učni pripomoček. Izvod v srbohrvaškem jeziku pa bi naj dobila enota JLA v Mariboru kot pripomoček k moralno-politični vzgoji. Ugotovili so, da so stiki odbora in skupnosti borcev z mladino žal popustili. Zato bodo v prihodnje te stike spet oživili. Prav tako niso uresnili nekaterih nalog, ki so si jih zastavili skupaj s taborniškimi odredom.

Na zboru so izročili plakete brigade, ki so jih prejeli SO Mozirje, SO Radlje ob Dravi, SO Slovenj Gradec, SO Slovenska Bistrica in KS Tuhinj.

Poleg tega so izročili posebne listine Zidanškove brigade z umetniško podobo Primoža na Pohorju, ki so jih prejeli ob 70. obletnici rojstva: Karel Gril, Ivan Konečnik, Ivan Marzel-Mijo, Leopold Paradiž, Ivan Širnik-Mirko, Jože Jezerinik, Valentin Kriznik, Ivan Medič-Silvo, Ivan Tomšič-Toko, Albin Dušak-Bogdan, Stanko Grabnar, Feliks Ostrožnik, Ivan Restar, Oto Račnik, Edvard Bastič-Vali in Franc Kokol-Zvonko. Delegacija borcev, pripadnikov JLA in mladine je odnesla

venec v Primož na Pohorje, kjer je bila ustavljena Zidanškova brigada.

Na zboru skupnosti borcev 11. SNOUB Miloš Zidanšek in Pohorskega odreda je spregovoril **Mitja Ribičič, član sveta federacije in nekdanji komisar 4. operativne cone**. Zelo sem zadovoljen je poudaril, da odbori 11. SNOUB Miloš Zidanšek, Slandrove brigade in 14. divizije ter drugih partizanskih enot prav v sedanjih gospodarskih in političnih težavah vzdržujejo še tesnejše stike in se povezujejo ter utrjujejo vezi z nekdanjimi partizani, aktivisti OF, partizanskimi kmetijami in partizanskimi postojankami. Najbolj me skrbi, da se v mladi rod začnejo vtihotapljati nekateri pogledi, ki niso nadaljevanje naše revolucije in našega jasno začrtanega samoupravnega razvoja. Ne morem se strinjati z nekaterimi posamezniki, ki danes neodgovorno in neargumentirano blatijo pridobitve revolucije in tudi predsednika Tita. Po njegovih besedah ti pojavi niso nastali sami od sebe, saj so rezultat tudi določene defenzivnosti ZK in drugih družbenopolitičnih organizacij, pa tudi določene birokratizacije in forumskega dela v družbeno-političnih organizacijah, ki je odtujeno od lju-

di. Danasnji zbor mora biti poziv vsem borcem, da gredo med ljudi in zlasti med mladino in jih seznanijo s cilji naše revolucije, z doseženimi rezultati med vojno in v povojnem socialističnem razvoju. Mladi morajo vedeti, da nam svobode nihče ni podaril in da je bila izbojevana z velikimi napori, človeškimi in gmotnimi žrtvami. Razumljivo je, da danes mladi niso zadovoljni s sedanjim stanjem in da imajo kritične pripombe. Tudi borci imamo kritične pripombe na prepočasno uresničevanje ukrepov gospodarske stabilizacije in drugih ukrepov. Borci smo prvi za to, da smo v naši družbi jutri še bolj odprti, bolj demokratični in še bolj svobodni. Pri tem pa mislimo, da je to možno doseči le na pridobitvah NOB, z obnovo ZK, s frontno organizirano SZDL, z nadaljnjim razvojem samoupravljanja in neuvrščenosti samoupravnega socialističnega Jugoslavije. Borci so tudi tisti, ki opozarjajo na pomen bratstva in enotnosti med jugoslovanskimi narodi in narodnostmi, ki ga je treba še naprej razvijati in krepi v prid razvoja celotne jugoslovanske samoupravnega socialistične skupnosti ter vseh njenih narodov in narodnosti.

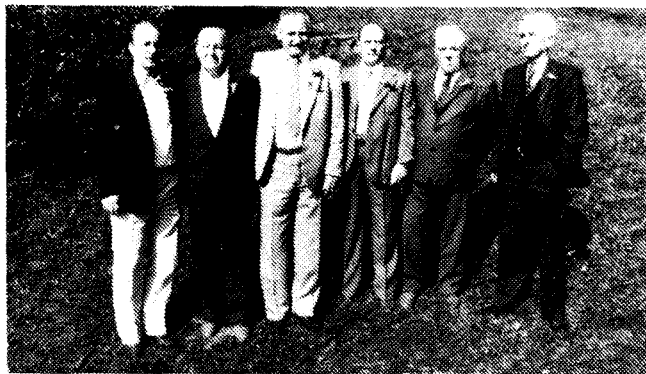
MARJAN KOS

Prva skupina VOS

Ob občinskem prazniku idrijske občine so na Gorah nad Idrijo odkrili spominsko ploščo prvi skupini Varnostno obveščevalne službe na Primorskem.

O tej skupini je bilo do sedaj malo znanega in še nič napisanega, ker enota ni imela uradnega naziva. Zato smo zaprosili Franca Mohoriča iz Idrije, da nam nekaj pove o delovanju te enote, katere član je bil. Skupina je prišla nekje z Vipavskega in se nastanila v Ljubevski grapi v bližini Gor nad Idrijo. Nekaj za tem sta k tej skupini pristopila, on (Franc Mohorič) in Mirko Eržen, oba domačina na Gorah.

Delovanje je segalo do Ledinske in Crnovrške planote. Ogibali so se spopadov z Italijani, da so bili bolj varni in lažje opravljali svojo nalogo.

Na sliki: še danes živeči pripadniki skupine VOS ob odkritju spominske plošče na Gorah. Ti so: Franc Mohorič, Srečko Štupica, generalpolkovnik Branko Jerkič, Vinko Kosovel, Emil Bavčar in Mirko Eržen.

Tako, ko so izvedeli, da je razpadla Italija, so poskušali razorožiti kolono italijanskih vojakov, ki so se umikali v Idrijo, kar jim ni uspelo. Vojakov je bilo namreč veliko število, njih pa le dvanajst. Odpravili so se v Idrijo in vanj vkorakali prvi. Tu so se porazdelili in pomagali organizirati in mobilizirati, dokler niso v Idrijo prišle druge partizanske enote. Nato so se zopet organizirali in nadaljevali s svojo nalogo.

Čez nekaj dni so Nemci pričeli prodirati proti Idriji. Ponekod so se jim partizani za kratek čas uprli, tako tudi na Gorah, zato so začeli požigati domačije.

S še dvema tovarišema so po nalogu komandirja odšli proti Goram, da bi ugotovili, kaj se dogaja. Na poti proti Goram so že padli v nemško zasedo. Padel je prvi član te skupine, neki Poljak, ki je bil z njim, on in drugi tovariš pa sta se rešila in se vrnila v Idrijo. Kmalu za tem so pričeli Nemci streljati z Gor s topovi. Ko se je umikal skozi Idrijo, je že naletel na dva mrtva Idrijčana, ki ju je ubila granata. Sicer pa v Idriji ni videl drugega človeka. Nekateri so se poskrili po kleteh, drugi pa so pobegnili iz Idrije. Vsi so potem odšli proti Vojskem in naprej v Cerkljo, kjer so delovali do konca vojne.

JANEZ JERAM

Petnajsta udarna

V Domu JLA v Ljubljani so se srečali borci skupnosti 15. udarne divizije; na srečanju so podeljevali priznanja za uspešno nadaljevanje tradicij NOB, še zlasti v zvezi z delom skupnosti. Tokrat je posebno priznanje prejel tudi tov. Franjo Štebih. S predstavniki skupnosti borcev divizije in Jurišnega bataljona, ki ima domicil v Ljutomerski občini ter s komandantom divizije, ki nosi ime Petnajsta udarna, so se dogovorili, da bo ob 20-letnici podelitve domicila Jurišnemu bataljonu v občini Ljutomer na dan občinskega praznika v letu 1987 srečanje preživelih borcev tega bataljona, pa tudi razstava o bojih 15. UDARNE DIVIZIJE s posebnim poudarkom na bojno pot Jurišnega bataljona.

Delo koroškega pokrajinskega muzeja revolucije

Lani je bila v prostorih Koroškega pokrajinskega muzeja revolucije v Slovenj Gradcu seja razširjenega zbora delavcev muzeja. Med glavnimi točkami dnevnega reda sta bili Poročilo o delu muzeja v desetih mesecih letošnjega leta ter Osnutek programa dela za prihodnje leto 1987.

Glede dela muzeja v letošnjem letu je bilo rečeno, da so bile vse naloge, začrtane za obravnavo obdobje, uresničene. Muzej je zbral in uredil precej gradiva o koroškem partizanstvu. Na podlagi tega je pripravil in odprl več manjših razstav. Prav tako je zbral okrog 200 fotografij o bratskih vezeh med občinama Varvarin in Ravne na Koroškem. Pripravil je ure pouka iz zgodovine NOB na Koroškem za učence oddaljenih šol Koroške, ki iz objektivnih razlogov ne morejo obiskati muzeja. Učenci bližnjih osnovnih šol pa imajo pogosto pouk zgodovine NOB v samem muzeju. Skupno je v tem obdobju obiskalo muzej 25 odraslih

skupin obiskovalcev in 72 šolskih razredov s skupnim številom okrog 3100 obiskovalcev. Poleg tega so delavci muzeja vodili precej skupin k Paučkovim bolnišnicam na Pohorju, na Poljano pri Prevaljah, v gestapojske mučilnice Dravograd itd.

V okviru praznika KS Slovenj Gradec je muzej organiziral (kot je že v navadi od leta 1983) tudi letos okroglo mizo, in sicer o partizanskih tehnikah in tisku. Sodelovali so nekdanji partizanski tiskarji in učenci zgodovinskih krožkov osnovnih šol Mislinjske doline.

Precej dela je bilo vložene tudi v znanstveno-raziskovalno delo. Tako so strokovni sodelavci muzeja postavili tri prispevke za zbornik NOB, v Méziški dolini. Dokončno je pripravljena za tisk tudi monografija o mladinskem gibanju na Koroškem med NOB. Narejen je bil prvi osnutek naloge o NOB na Koroškem 1944 do 1945. Nadaljuje s pisanje zgodovine NOB v Mislinjski dolini. Poteka pa tudi inten-

zivno zbiranje gradiva za zgodovino koroških Slovencev po letu 1945 in za zgodovino Koroške krajine po letu 1945 (do sedaj je bila sestavljena evidenca vseh virov in literature, pregledanega pa precej časopisnega gradiva). Osnutek programa dela Koroškega pokrajinskega muzeja revolucije za prihodnje leto, ki je bil poslan v razpravo vsem kulturnim skupnostim Koroške krajine, Kulturni skupnosti Slovenije ter raziskovalnim skupnostim, vsebuje štiri postavke:

– V okviru raziskovalnih nalog bo potrebno nadaljevati z nalogami, ki so začrtane za celotno srednjeročno obdobje do 1990. Postaviti bo treba nekaj manjših razstav na temo NOB, pripravljati potrebno gradivo za razstavo o zaključnih bojih, ki bo postavljena v Hrastovi domačiji na Poljani pri Prevaljah, ter za razstavo o povojnem razvoju Koroške krajine.

– V okviru varstva kulturne dediščine bo potrebno

konzervirati in restavrirati določene muzealije in arhivsko gradivo ter obnoviti partizansko bolnišnico Trška gora ter sodelovati pri rekonstrukciji partizanske bolnišnice na Kapli na Kozjaku.

– Pedagoško delo, sodelovanje s šolami, ZZZB NOV, sveti za ohranjanje revolucionarnih tradicij, odbori za spomeniško varstvo, mladinskimi pohodnimi enotami itd. bo potekalo po že ustaljenem sistemu.

– Še naprej bo treba skrbeti za pravilno vzdrževanje stavbe in muzejskih prostorov, misliti pa bo treba na sodobnejšo ureditev arhiva, vključno z nabavo dodatnih ognevarnih omar za shranjevanje gradiva ter računalniške opreme.

Za vse to bodo seveda potrebna finančna sredstva. Letni muzeji za vseskozi zelo prinašajo, zato bo potrebno dodelati že obstoječi sistem financiranja, iskati možnosti za neposredno svobodno menjavo dela z delovnimi organizacijami, rešiti pa tudi kadrovske probleme.

ADOLF ANKON

Zbor tomšičevcev v Žalcu

Malo pred Novim letom, 27. decembra lani, so se sešli preživeli borci Tomšičeve brigade iz občine Žalec k svojemu rednemu zboru, ki ga v nasprotju z drugimi podobori in osrednjim odborom sklicujejo vsako leto, ne pa vsake tri ali štiri leta. Iz podoborovega poročila izhaja, da ti borci zelo aktivno delujejo na vseh področjih in da so lani izpeljali več zanimivih akcij. Med drugim so si ogledali Titovo Velenje, ogled pa sklenili s prijetnim srečanjem. Slavko Brglez iz velenjskega podobora, ki se je kot gost udeležil zbora v Žalcu, je z obžalovanjem ugotovil, da njihov podobor ni tako dejaven, kar deloma izvira tudi iz neaktivnosti osrednjega odbora. Zato se mu je zdel sklep, da bo žalski podobor okrepil stike s podoboroma v Mozirju in Titove Velenju ter s podoboroma Tomšičeve brigade in 14. udarne divizije v Celju ter enkrat letno sklical sestanek njihovih

predstavnikov, zelo pameten in dobrodošel.

Na zboru v Žalcu, ki se ga je udeležilo 70 preživelih tomšičevcev, so sprejeli še več dobrih sklepov. Predvsem, da bodo še naprej zbirali in dopolnjevali podatke o borcih te brigade iz žalske občine ter pomagali pri zbiranju gradiva in se zavzemali za čimprejšen izid nadaljnjih dveh knjig o Tomšičevi brigadi. Izpeljali so tudi nadomestne volitve za tajnika podobora. Izvolili so Janka Kraševca namesto Karla Korena, ki je preminil med pripravi na sklic zbora. Vsi so obžalovali njegovo prezgodnjo smrt, kajti poleg Jožeta Šaleja je bil najbolj zaslužen za razgibanje dejavnosti žalskega podobora. Med drugim je 28. septembra 1983 sestavil znamenito pismo podoborov iz Mozirja, Titovega Velenja in Žalca, ki je zahtevalo, da se druga knjiga o Tomšičevi brigadi natisne brez odlašanja. To pa je na žalost ostalo brez odziva. Kljub temu, da je knjiga izšla z več kot dvojnopolletno zamudo, pa so se je silno razveselili, obenem pa izrazili željo, da bi čimprej izšli še nadaljnji dve knjigi. S.F.

Pisma uredništvu

Borci o izjemnih pokojninah

Odbor skupnosti borcev NOV Gorenjskega odreda je na sedmi seji med drugim obravnaval problematiko izjemnih pokojnin. To problematiko je sklenil dati na dnevni red zaradi objav v sredstvih javnega obveščanja, ki večkrat neresnično in tendenciozno prikazujejo dejansko stanje, pa tudi zaradi govorice, ki se o tem širi med občani.

V razpravi je bil omenjen članek v Ljubljanskem dnevniku z dne 15. 11. 1986 novinarke Uletove, ki je po splošni oceni žaljiv za borce in podpihne nerazpoloženje občanov, zlasti mladine, proti borcem NOV. Govori namreč o privilegijih, ki jih imajo borci in njihovih visokih pokojninah. Zaradi takšnega pisanja se ustvarja mnenje, da borci živi-

jo mnogo bolje od drugih delovnih ljudi. Borci morajo zaradi tega prenesti marsikatero pikro besedo od občanov, čeprav so njihovi privilegiji minimalni, saj zagotovljena borčeva pokojnina komajda omogoča eksistenco in čeprav razen oprostitve participacije pri zdravstvenem varstvu drugih privilegijev nimajo.

Če se že govori na veliko in piše o visokih izjemnih pokojninah, borci pa vedo, da takih pokojnin sami ne prejemajo, se zastavlja vprašanje, ali gre za lažnivo informiranje ali pa res obstaja sloj ljudi z izjemno

visokimi prejemki. Mnenja pa so, da ljudje, ki so bili na visokih položajih, prejemajo temu primerne pokojnine, na podlagi obstoječih predpisov. Ne strinjajo pa se z izjemnimi pokojninami, ki niso rezultati dela, ker so v tem primeru privilegij, ki je v nasprotju s cilji in načeli naše revolucije in ki nima senco na našo družbo, še posebno pa na borce. Zahtevajo, naj se javno objavi, kdo te izjemne pokojnine dobiva. S tem bi bilo nasprotujočim onemogočeno ribariti v kalnem in delovati v škodo borcem NOV.

JANEZ KUHAČ

Za Laibachom še Gottschee

O tako imenovani kulturno-umetniški skupini Laibach je bilo že veliko kritičnega napisanega. Pa ne na račun njihovega programa, temveč zaradi tega, ker so si nadeli nemško ime Laibach za Ljubljano. To ime pa je glede na težko in žalostno preteklost mesta Ljubljane v današnjem času in v današnjih razmerah neprijetno. Kajti: za Laibach imamo lepo slovensko ime – Ljubljana. Če kadar človek sliši iz radijskega sprejemnika ali pa po televiziji, kako tuji imenujejo Ljubljano z Laibachom, ga stresa pri srcu. In primer skupine Laibach je omenil v pri-

vi letošnji številki TV-15 Naš tovariš tudi Stane Komar v prispevku Da Listina ne bo mrtva črka na papirju.

Toda kaže, da se je Laibach pridružila še ena tovrstna skupina, tokrat v Kočevju. Leto si je nadela ime – Gottschee. V Dolenjskem listu (11. decembra 1986) je bil na prvi strani objavljen krajši prispevek: »Protest proti nasilju in vojnem«, s podnaslovom: »Pobudnik prve tovrstne prireditve v Kočevju je bila rock skupina Gottschee«. Med drugim je bilo napisano: Ob mednarodnem letu miru je kočevska mladina pripravila priredi-

tev, s katero so mladi proti oboroževanju, nasilju, grožnjam in trgovini z orožjem... Na prireditvi so nastopili ansambel Gottschee (punk stil 77) in drugi glasbeniki... Med organizatorji pa so bili razen pobudnika ansambla Gottschee še Kulturni center Kočevje, Delavska godba in OK ZMS Kočevje... V okviru mirovne manifestacije je skupina Gottschee izdala tudi bilten BPO (Boj proti orožju)...

Torej je črno na belu zapisano, da obstaja ansambel »Gottschee«, z imenom, ki se ga številni prebivalci Kočevja in drugih bližnjih krajev in

sploh Slovenci spominjajo z grenkobo. Torej spet nemško ime za slovenski ansambel. Laibachu je tako sledil ansambel Gottschee. Zakaj? Kdo je pobudnik teh imen in kdo so sploh tisti, ki nočejo prisluhniti ljudem, ki jim odsvetujejo, da bi si nadevali nepriljubljena in nekoč osovražena ter današnji dan že izbrisana imena? Toda na omenjeni prireditvi je s pobudo sodeloval tudi Kulturni center Kočevja. Mar ni bilo med njimi nikogar, ki bi se uprl imenovanju omenjene skupine »Gottschee«? Čudno, ali ne?

A. B.

V glasilu TV-15 z dne 11. decembra sem prebral, da je bila na Lavrici dne 26. novembra slavnostna proslava, na kateri je bila OS na Lavrici poimenovana po 12. SNOUB in na njej odkrita plošča v spomin na likvidacijo postojanke, ki je bila v takratni šoli na Lavrici. Res je, da sem v eni prejšnjih števil prebral o borbi na Lavrici. Takratni 3. bataljon 12. SNOUB je to postojanko napadel v noči 29. na 30. marec 1944, kakih vabil pa ni bilo zaslediti. Zato se kot udeleženec tega boja čutim prikrajšanega, ker ni bilo v glasilu vabil. Upam, da bi bilo popolnoma prav, da bi ob takih proslavah povabili ne vso 12. SNOUB, temveč samo še živeče borce, ki so v boju sodelovali. Tako bi na kraju, kjer smo bili pred 42 leti, živo obudili spomine in se še enkrat srečali. Ugotovili bi tudi kdo je bil takrat kot prostovoljec 3. bataljona 12. SNOUB navzoč, saj nas je bilo le okrog 30 borcev, ki pa se danes še slabo poznamo in nas je vedno manj.

JANEZ HORVAT

Podelitev spominskih odličij za borce Kamniško-zasavskega odreda

TV-15 je 4. 12. 1986 v št. 49 na 15. strani objavil poročilo tov. Franca Ježovnika o vsebini celjskega zbornika 1986. Avtor poročila je posebej izpostavil prispevek tov. Hedvike Vrhovšek o delu KP in OF na območju OK KPS Celje od aprila 1944 do osvoboditve kot popolnoma nov prispevek k poznavanju zgodovine NOB na področju mesta Celje in širše okolice. Avtorja bi radi opozorili, da za strokovnega poznavalca doslej objavljena literatura o NOB na celjskem prostoru omenjeni sestavek tov. Hedvike Vrhovšek ne prinaša ničesar novega. (Primer: glej CELJSKI ZBORNIK 1982/83, članek Razvoj NOB in revolucionarne oblasti v mestu Celju in okolici 1941–1943...).

Muzej revolucije, Celje

Že v letu 1985 je bil sprejet sklep na odboru Skupnosti borcev KZO, da se podeli spominska odličja vsem preživelim pripadnikom KZO. Ker odbor nima v ta namen finančnih sredstev, smo se obrnili na vse domicilne občine za finančno pomoč.

Naša enota ima domicil v občinah: Kamnik, Domžale, Litija, Zagorje in Hrastnik.

Poslali smo pismeno vlogo in priložili seznam borcev, ki so bili v naši enoti s prošnjo, da nam nakažejo potrebno finančno pomoč. Vse domicilne občine so se naši prošnji odzvale in nakazale potrebna sredstva.

Izdelanih je bilo preko 490 odličij. Prvič smo jih podelili za občinski praznik 10. septembra 1985 v Zagorju ob Savi. Zbora se je udeležilo preko 100 nekdanjih borcev KZO. Vsi so bili lepo sprejeti. Predsednik skupščine občine

tov. Jože Ranzinger jih je pozdravil in jim zaželel dobrega zdravja. Vsi so bili tudi pogoščeni z izdatno malico.

Na zboru v Zagorju je predsednik skupnosti borcev obvestil vse preživele borce, da se pripravlja knjiga zgodovine našega odreda. Knjiga je v osnutku napisana in se nahaja v recenziji.

Z podeljevanjem odličij smo nadaljevali še v letu 1986. V občini Kamnik je bilo podeljenih 44, v Domžalah 80, v Litiji 54, v Zagorju 131, v Hrastniku 41. Tudi v Trbovljah smo podelili 79 odličij. Sicer v tej občini naša enota nima svojega domicila, vendar je skupščina občine prispevala svoj delež, da so dobili vsi še živeči pripadniki KZO v omenjeni občini za državni praznik 29. november t. i. odličja.

V Trbovljah smo na zboru izvolili pododbor

Skupnosti borcev, ki bo v prihodnje pomagal zbirati potrebne podatke o borcih KZO, saj jih je v tej občini kar precej, čeravno je že precej pokojnih.

V mesecu decembru bomo izvolili še v preostalih revirskih občinah (Zagorju 15. 12., v Hrastniku pa verjetno v mesecu januarju 1987). Osrednji odbor bo pripravil osnutek poslovnika Skupnosti borcev KZO, ki ga bodo spomlad prihodnjega leta sprejeli na skupščinah pododborov v revirskih občinah.

Ob tej priložnosti naj se zahvalim vsem skupščinam občin v Revirjih za finančno pomoč, pa tudi vsem občinskim odborom ZZB NOV, ki so nam omogočili prirediti skromen sprejem v njihovih prostorih.

Tajnik Skupnosti borcev KZO

ALOJZ ŽUŽEK-TARZAN

Zapisovanja

Politkomisar Sime komentira

Ob obletnici velike partizanske zmage

Konec januarja in prve dni februarja 1943 smo slovenski partizani (Tomišičeva, Gubčeva in Cankarjeva brigada) z ramo ob rami s hrvaškimi partizani (elitna 13. Proletarska udarna brigada »Rade Končar« in 4. hrvaška partizanska brigada, ki smo ji rekli »Kordunaška«) izbojevali veličastno zmago nad skupnimi sovražniki pri Bukovici, Krašiču, Draganiču in na progi Karlovac–Zagreb.

Dobro se še spominjam, kako smo se takrat slovenski partizani norčevali iz malovrednih kun, denarja Paveličeve Neodvisne Države Hrvatske ali »Endeha«, kot smo jo bili takrat imenovali.

Danes – po 44-letih – pa me kar pri srcu stisne, ko z žalostjo in ogorčenjem obem ugotavljam, da naš socialistični dinar postaja iz dneva v dan vse bolj podoben takrat zaničevani endehajevski kuni!

Stavka, ki je pretresla Slovenijo

Ne pomnim, da bi kakoli stavka, vse od stavke trboveljskih knapov naprej, tako močno pretresla Slovenijo, kot jo je nedavna stavka Mateje Svetove in Katre Zajčeve.

Nepričakovani »štrajk« mladih smučarskih reprezentantk sredi napete tekmovalne sezone, je izzval izredni sestanek odgovornih kar v zgradbi republiškega izvršnega sveta, kar je, povsem razumljivo, štrajku pridalo novo razsežnost.

Slovenski sindikati, budni čuvarji in branitelji pravic in interesov slovenskega delavstva, so ob uspelem štrajku simpatičnih deklet brž ugotovili, da gre za prvi uspehi štrajk v burni zgodovini slovenskega stavkovnega gibanja samo z dvema udeleženkama. To pa povsem upravičeno sodi v Guinnessovo knjigo rekordov.

Ob tem pa so se znašle v resnih težavah strokovne službe slovenskih sindika-

tov, ki vestno registrirajo vse stavke v Sloveniji. Ne vedo namreč, v katero rubriko bi uvrstile navedeno (dušenje samouprave, slabe plače, neizplačevanje deviznih dnevnic itd.).

Pri tem ne gre pozabiti, da je za strokovne službe slovenskih sindikatov zelo pomembno, da se rubrike o štrajkih ob koncu leta lepo ujemajo po dolgem in počez.

Ob koncu pa moram pohvaliti strokovne službe zaradi ažurnosti. S 1. januarjem so že odprle novo rubriko »Štrajk članov jugoslovanske smučarske reprezentance (velja samo za člane iz SR Slovenije!)« s podrubrikama a) moški in b) ženske. Pregled štrajkov v moji ljubljani deželi je tako dosegel novo, višjo raven, kar bodo nekateri z one strani Sotle spet komentirali: »Opet ovi Slovenci!«

Jovankine zahteve

Največji slovenski tednik je objavil obširen sestavek o zahtevah Jovanke Broz, za katere bi težko rekel, da so skromne.

Za zahtevane predmete nekdanja prva tovarišica socialistične Jugoslavije (kot politkomisar vendar ne morem zapisati Prva dama – First Lady – kot je običaj na Zapadu) zatrjuje, da so njena osebna last. Da ima zelo dober spomin, dokazuje tudi nepopoln – 15 strani dolg – spisek njenih knjig.

Če me spomin ne vara, so pred mnogimi leti zlasti ženske revije podrobno pisale, kako je spoštovana Jovanka dobra gospodinja, ki sproti beleži vse izdatke in je s prihranki od gospodinjstva kupila hišo v Švici. O tem niti najmanj ne dvomim.

Da bi olajšal delo pristojni komisiji, ki mora ugotoviti, kateri predmeti so osebna Jovankina last, kateri pa državni, ji predlagam, da v prihodnjem roku predloži račune za sporne pr. dmete. Rešitev bo preprosta in s tem najbolj poštena: če so bili sporni predmeti plačani iz Jovankine zasebne blagajne, so

njeni, če pa so bili plačani iz državne blagajne, so kajpada državni!

Predlagani postopek je nedvomno tudi v skladu z načeli Komisije za ugotavljanje virov premoženja državljanov SFRJ, kar navsezadnje spoštujeva Jovanka tudi je!

Zato trdno zagovarjam stališče, da ji ne gre kratiti pravic, ki jih ima kot državljan-ka SFRJ...

Izseljevanje s Kosova

Ostro obsojam izseljevanje Srbov in Črnogorcev s Kosova pod stalnimi pritiski albanskih nacionalistov in separatistov. Vendar moram zaradi vse resnice navesti nedavno izjavo Refika Agaje, predsednika komisije za preprečevanje izseljevanja Srbov in Črnogorcev Avtonomne pokrajine Kosovo:

»Srbi in Črnogorci se ne izseljujejo s Kosova samo od leta 1981. Tu traja izseljevanje že od osvoboditve, le da temu ni nihče, kolikor pomnim, posvetil pozornosti. Od osvoboditve do danes se je izselilo 200.000 Srbov in Črnogorcev, prav toliko, kolikor jih je še sedaj tu. Od leta 1948 se je število Srbov in Črnogorcev povečalo samo za 31.000.«

Črni črnogorski mercedesi

Predsedstvo Centralnega komiteja ZK Črne gore je odločilo, da njegovih članov na delo ne bodo več vozili službeni avtomobili, prav tako pa se bodo tudi na železniško postajo in letališče vozili kot drugi ljudje – z avtobusom ali lastnim avtomobilom. O uporabi službenih vozil v zasebne namene (vožnja

žena na trg in otrok v šolo) pa ne sme biti več govora.

Precej zapoznel ukrep pa bo dobil v Črni gori vso veljavo šele, ko ga bodo dosledno uporabljali tudi vsi oblastni in družbenopolitični forumi na vseh ravneh in seveda tudi podjetja.

Menim, da bodo v Črni gori le tako oprali lik »črnega mercedesa«, ki je močno živ.

Protiinflacijske podražitve

Zvezni izvršni svet je še pred Novim letom »nepričakovano« obdaril Jugoslovane z vrsto krepkih podražitev, pri čemer seveda ni mogla manjkati niti Crvena zastava. Spiska podražitev ne bom navajal, ker ga znate že na pamet, čeprav se iz dneva v dan daljša.

Ker ZIS še vedno prisega na boj proti inflaciji, ne morem zadnjih podražitev uvrstiti nikamor drugam kot v obširen in od vseh forumov požegnani Protiinflacijski program.

Vendar pa moram priznati, da se me drži smola pri tem tuhanju. Še pred zadnjimi podražitvami (ne vem, kaj bi dal, da bi bile zares zadnje!) sem v nekem sestavku Sergeja Kraigherja prebral: »Protiinflacijski program je doživel veliko kritik v praksi. Poenostavljeno rečeno, smo v njem planirali za 1985 leto 10 ali 15 odstotno inflacijo, zdaj v letu 1986 se približujemo 100%, nekateri pravijo, da smo že presegli 100 odstotkov. Po izkušnjah po svetu pa je to – kot nas opozarjajo ekonomisti – že tista mera, kjer se inflacija že izogiba kontroli družbenih dejavnikov in se razvija po lastni logiki. Če tako gledamo na sam Protiinflacijski program, potem vsaj po zunanjem videzu njegove opredelitve nimajo zveze s stvarnostjo.«

V noči med 10. in 11. decembrom 1986 so neznanci pomazali partizanski spomenik v Dolu pri Doberdobu. Prav gotovo so neznani mazači vsem znani, saj v zadnjih časih se vedno pogosteje pojavljajo in podpisujejo njihova nesramna gesla. Javnim oblastem pa vse do danes »ni uspelo« preprečiti teh nesramnih dejanj.

Poleg partizanskega spomenika padlim so fašistični mazači pomazali tudi vse smerokaze v občini Doberdob: pomazali pa so samo slovenske napise.

MIRKO PERIC

Dogodki kažejo, da je imel stari revolucionar tudi tokrat prav!

Vse preveč besed

Vinko Hafner je na seji CK ZKJ opozoril, da gospodarska kriza, v kateri smo, vsebuje tudi mnoge elemente globlje družbene krize, kar se med drugim kaže tudi v poglobljanju in zaostrovanju negativnih gibanj. Hafner je nato vprašal, kdo je odgovoren za izhod iz tega stanja. Po njegovem mnenju vse krize v našem in drugih komunističnih gibanjih ne nastajajo v partijski bazi, temveč v vodstvih. V našem primeru gre za 540 občinskih in mestnih komitejev, predvsem pa za CK ZKJ, skupaj z republiškimi in pokrajinskimi komiteji. In to smo mi. Iz tega sledi, da je treba v vodstvih ZK najprej odpraviti pojave idejne neenotnosti, razredne otopenosti, inertnosti in oportunizma, kar bo takoj zelo ugodno vplivalo na ravnanje vse partijske baze.

Menim, da bi Vinku Hafnerju še bolj prisluhnili, če bi na kratko povedal star slovenski pregovor, da riba smrdi pri glavi...

»Tempo je strašan frajer...«

Pevca Gorana Bregovića proglašajo za ideologa jugoslovanskega rocka. Pred kratkim je hotel posneti novo ploščo s tremi gosti: dva (Vice Vukov in Mičo Popović) sta odpadla, tako da je ostal samo ugledni član sveta federacije Svetozar Vukmanović-Tempo.

Le-ta je v spremstvu zbora gojencev Doma za sirote »Ljubica Ivezić« iz Sarajeva in seveda Gorana Bregovića (»Bijelo dugme« iz Sarajeva) zapel pesem »Padaj silo i nepravdo«.

Še pred tem je Goran Bregović obiskal Tempa na

domu v Reževićih v Črnogorskem primorju. Prepušcam besedo Goranu Bregoviću brez prevoda, da bi se izognil polemikam, ki kaj rade nastanejo zaradi »slabega« prevoda: »Ja se ne poznam s političarima. Nikad nijednog nisam upoznao, i prvi put se nalazim s revolucionarom koji je pola Balkana digo na noge, koji je bunio od Bosne, Crne gore, Makedonije, Bugarske, Grčke. Znaš, revoluciju su romansirali ljudi koji su nevjeste romansopisci. Tako da se bojim da u tom susretu s Tempom pričam, da ne upadnem u taj klišé...A, mislim da je Tempo...strašan frajer!«

Odmah smo se sreli kod jugoslovenstva, jer, zapravo, iza sveta stoji jedna prava jugoslovanska ideja. Očito je da mnogi danas rade na razjebavanju Jugoslavije – i jedino što me u tom slučaju zanima je da sam dijete od oca Hrvata i majke Srkinje, da ču se možda oženit Muslimankom, i šta će mo je dijete bit u tom slučaju? Ono nema šta drugo da bude nego – Jugosloven!«

Toliko iz pogovora s Tempom.

Posredujem še nekaj misli in stališč Gorana Bregovića:

»Djeliti se po nacionalnoj liniji je primitivno, to su ideje iz feudalnog doba, srednji vijek. Moguće je da mi to zagovarja je jugoslovenstva dode glave, jer furam na to da budem popularan. Ako ne budem popularan, neću imat za hljeb. Što znači da ako jugoslovenstvo nije u trendu – onda sam ga najebao!«

Za konec še to: »Objektivno, politika i seks su zabava za sirotinju. Bogate nacije se ne zabavljaju takim stvarima, ne znam kako sa sek-som, al znam za politiku.«

Tokrat samo poročam.

Vaš Sime

V spomin dr. Viktorju Volčjaku

V Ljubljani je 8. januarja letos umrl dr. Viktor Volčjak, šef sanitete 9. korpusa, znan tudi kot ustanovitelj legendarne bolnišnice Franje, priljubljen slovenski partizanski zdravnik in po vojni uspešen voditelj vojaške bolnišnice v Ljubljani, internist in sanitetni polkovnik.

Rodil se je 15. septembra 1913 v Škofji Loki, živel pa večji del svojega življenja v Ljubljani, kjer je hodil tudi v šolo, med leti 1934 in 37 pa študiral v Zagrebu, kjer je tudi diplomiral. Kot zdravnik sekundarij je med leti 1939 in 41 služboval na Ptuj, v začetku vojne (41-42) pa v Žireh. Med partizane je odšel leta 1943.

Drugo in tretje leto po vojni je upravljal ljubljansko vojno bolnišnico, potem je bil nekaj časa pomočnik načelnika za sanitetni pouk v upravi JNA v Beogradu, še kasneje pa ga najdemo na interni kliniki Reborec v Zagrebu, zatem kot upravnika vojaške bolnišnice v Zagrebu in nato kot

načelnika internistike v vojaški bolnišnici v Ljubljani, kjer je delal vse do upokojitve.

Kot vojaški zdravnik je tudi svojo doktorsko disertacijo usmeril na področje vojaškega zdravstva. Raziskal je poliklinično službo v JLA glede na izkušnje bolnišnic 5. armadnega območja.

Kot upokojen zdravnik se je z vso vestnostjo posvetil tudi prispevkom za zgodovino partizanskega zdravstva, kar je počel ne nazadnje tudi kot član znanstvenega društva za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije. Na tem področju je posvečal posebno pozornost tistemu delu svojega partizanjenja, ki je bilo povezano z organizacijo partizanske bolnišnice Franje. Tako je o tem pisal v knjigi o bolnišnici Franji (zbornik je tudi v večji meri uredil), v večjih člankih, med drugim tudi v reviji Borec.

Poleg številnih strokovnih člankov v medicinskih revijah ter zgodovinskih spominskih prispevkov iz NOB je dr. Viktor Volčjak, kar je manj znano, v predvojni letih (v gimnazijskih časih) spisal tudi nekaj leposlovnih krajsih prispevkov pod psevdonimom Jakob Završnik. Ni torej naključje, da so dobile tri partizanske bolnišnične postojanke na desnem bregu Soče, ki so delovale v letih 1944-45, oznako »Jakob Završnik«.

Dr. Volčjak je prejel za svoje delovanje med NOB in po vojni številna priznanja in odlikovanja, med njimi red zaslug za narod partizansko zvezdo, red vojaških zaslug, red jugoslovanske ljudske armade in red bratstva ter enotnosti.

Kot zdravnik - partizan in kasnejši zdravnik je uredil Zbornik dokumentov vojne sanitete SFRJ - pomembne dokumente iz partizanske sanitete Slovenije.

D. Z.

Na sliki sanitetni polkovnik dr. Viktor Volčjak, dr. medicine 9. korpusa na Primorskem s sodelavcem (fotografirano 1944)

Iz zdravnikovih spominov

(Tvegana pot v operacijsko sobo)

Zdravnica Franja je štuba 9. korpusa sporočila naj pohitim na pomoč hudo ranjenemu partizanu v postojanki: ranjenec ima prestopljen spodnji del trebuha, prizadeta je sečna cev; poskus uvesti cevko v sečni mehur ni uspel, potreben bo operativni poseg.

Stopil sem do obveščevalnega odseka, da povem, kako je na Cerkljanskem, ali sovražnik miruje in če je cesta od Dolenje Trebuše do Želina in Cerklja varna. Dobil sem odgovor: vse mirno, brez skrbi na pot!

Ponujal se je lep spomladanski dan. Oprtan z veliko zdravniško torbo sem sedel na motorno kolo. Sprva sem vozil počasi po strmini od Čepovane prek Koblice do Dolenje Trebuše, posebno opreznost na ovinkih z živim peskom.

Na cesti proti Želinu ob desnem bregu Idrijce je vožnja že lažja, misli uhajajo naprej in nazaj. Kakšno razkošje - partizan se

vozi brezskrbno na kolesu, jutri že mogoče v avtomobilu, sovražnik pa čepi v dobro zavarovanih gnezdih in čaka na svoj pogin. Haha, prav mu je! Saj ni druge izbire, svoboda bo vsak čas tukaj mogoče jo ugledam že za naslednjim ovinkom.

V takih mislih sem si žvižgal svojo najljubšo pesem: Moj očka ima konjička dva... (Se sedaj imam to navado, ne sicer v tako prešernem razpoloženju, temveč, da odganjam dremavico za volanom.)

V vasici Reka nedaleč od Želina sem prevozil križišče, kjer se cepi cesta proti Grahovemu in Baški grapi. Ženske, ki delajo na polju, mi z rokami poskušajo nekaj dopovedati. Ustavim vozilo, da bi stopil do njih - takrat pa zaslišim za seboj na cesti ropotanje težkega železja. Za pogovor z ženami ni časa, z rokami mi dajejo znamenja: beži, ubogi fant!

Poženem, vendar kmalu zmanjšam hitrost. Pred

sabo zagledam najprej del kolone, potem pa celotno. Spredaj predhodnica na motorjih za njo trije tovarnjaki.

Križišču v Želinu se približujemo takole razporejeni: spredaj nemška kolona, zadaj v zaščitnici tank, med njima pa moje skromno vozilo.

Nemška kolona s predhodnico zavije na desno proti Idriji, jaz obrnem na levo proti Cerknemu. Nedaleč od križišča ležita na cesti kurir in njegov konj. Plin, še več plina, motor zarohni proti Cerknemu. Vozilo ustavim šele v Logu pri Metodu in Katarini Mlakar, kjer smo partizani vedno dobrodošli. Katarina me sumljivo pogleda: »Hadú zdilán ste videt. Jelté de bi an pažjerk žgajné?« »Ja pretresen sem, cesta je slaba,« odgovorim.

Potem vse steče kot po maslu.

Že pada mrak na sotesko Pasice, ko si z zdravnikom Franjo umivava roke za operacijo. Lida se uba-

da z instrumentarijem, bolničarja Danilo in Jože pripravljata ranjenca za operacijo.

Operativni poseg v ustrezni narkozi poteka brez večjih težav. Raztrgano tkivo odstraniva, drugi organ malo obreževa, v rano vstavlja trak in jo spneva le z nekaj šivi. Po krajšem prizadevanju zdaj uspe tudi uvesti cevko po naravni poti v mehur.

Dosti let pozneje, ob srečanju preživelih ranjencev in osebjah bolnišnice Franje, je k meni pristopil mož zrelih let: »Jaz sem tisti, ki ste ga operirali...«

Gledal sem ga, kimal, kot da se spominjam večrjnega dogodka, a spominov in dogodkov nikakor nisem mogel povezati. Tako se mi pogosto dogaja na srečanjih: poslušam, pritrujem, a si ne drznem kaj dodati. To krat pa je pristopila ranjenčeva žena in me rešila negotovosti: »Veste, tudi otroka imava...«

Po tisti operaciji sem prenočil v postojanki. Druga dne spet sedem na motorno kolo in med potjo vprašam na komandi mesta Cerklja, kako je na cesti Idrija-Zelina-Spodnja Trebuša, ali so kje opazili sovražnika.

»Nič, danes je vse mirno. Včeraj dopoldne pa je močno varovana nemška kolona s tankom v zaščitnici peljala tovor živega srebra iz Idrije mimo Želina, Reke, Podkojce na železniško postajo na Grahovem. Vračala se je popoldne.«

»A tako!«

Ko se bližam Želinu, zaostri čutila. Kakih sto metrov pred križiščem ustavim, opazujem in pri-sliškujem. Nič sumljivega ne zaznam, vendar zapeljem skozi križišče s hitrostjo, ki jo dopušča oster ovinek, prek mostu in zavijem pri prvem odcepu na desno v vasico Reko. Rad bi se zahvalil vaščankam za uspešno »partizansko pantomimo«.

Vasica prvi hip sploh ne kaže znakov življenja. Najprej opazim skozi okensko šipo otroško glavico. Kličem ljudi, za otroško se pojavi še materina glava. Žensko pregovorim, da pride na dvorišče, pridružita se ji še dve sosedici.

Povem jim, da sem včeraj vozil tod mimo in da so mi žene z opozorilnimi znaki rešile življenje.

Sežem v torbo in izvlečem dve tablici čokolade, ki sta pred kratkim padle z neba. Ženske molčijo. Ko mi pogled ošine močno napet popek tretje žene, sežem še enkrat v torbo: »Tole bo vašemu prišlo prav.« in ji ponudim čokolj, najmanjši preostali delček zaloge iz neke »osvobojene« lekarne.

Zdaj se oglasi najzgovornejša: »Vi sta pa an čudn partezan, jemate oster brada, uostése zmatuorjem u nimšk kaluon. Zdej nam pa še šejinke dajete, ka jih ni nkuodr za dabit...«

»Hitim, dokler je cesta prazna...«

Jože Čukajne

V meglenem, a vendar razigranem zadnjem dnevu leta 1986 smo nenadoma otrpili, ko smo zvedeli, da nas je zapustil Jože Čukajne, nosilec Partizanske spomenice 1941.

Doma je bil iz podgorjanske vasi Mihovo, tam, kjer se hudourni vode Kobile in Penderjevke razlijejo po ravnini Sentjernejskega polja. Neizmerno je ljubil svoj domači kraj, poznane so mu bile vse skrivne gozdne poti po slemenih Gorjancev, vse tja na Hrvaško in v Belo krajino.

Ko so na vrhu Gorjancev zagoreli prvi kresovi vstaje, je Jože neomajno in odločno sledil njihovemu blešku, postal je borec prvih partizanskih čet, ki so se pozneje združile v slavni Gorjanski bataljon. Kot sin preproste in poštene kmečke družine je zgodaj okusil, kako trd je kmečki kruh; in ravno to spoznanje ga je jeklenilo, ga dvigalo, mu krepilo vero, da bo nekoč drugače, lepše... za kar je vredno dati tudi življenje. S tako močjo v sebi je mnogo laže prenašal nečloveške napore, bil vedno pravi tovariš, ki so mu zaupali in šli za njim...

Končno je pesem svobode odjeknila po širnih gorjanskih gozdovih, segla s svojim

lepote svoje rojstne vasi, se nikoli ni mogel povsem ziveti v novo okolje, v novo življenje... Del njega je bil vedno tam, kjer je v najtežjih dnevih naše zgodovine doživel težke, a vendar nepozabne trenutke, tam, kjer so bile največje odlike tovarštvo, odločnost, predanost ciljem revolucije in neomajna vera v lepši, pravičnejši svet...

Ko smo se v soboto, 3. januarja 1987, na pokopališču Lučna v Novem mestu z vsemi vojaškimi častmi poslovi-li od spomeničarja Jožeta, kmečkega fanta, ki je vse življenje posvetil naši revoluciji in izgradnji porušene domovine, so naši pogledi preko visokih in modernih zgradb zdrseli na mogočen masiv Gorjancev, ki nas bodo vedno spominjali na borco, na Jožeta Čukajno.

»...Ko se spomladi 1943 vrhovno vodstvo slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja iz Polhograjskih Dolomitov preko Notranjske preselilo v Kočevski Rog, je TV-15 kot najbližja postaja baze centralnega vodstva takoj postala zelo pomembna, saj je preko nje potovala vsa pošta od vrhovnih forumov, to je od izvršnega odbora OF, centralnega komiteja KPS in Glavnega štaba NOV in POS, predvsem k organizatorjem in voditeljem osvobodilnega gibanja v Ljubljani, na Primorskem, Štajerskem in Gorenjskem. Prav tako se je na TV-15 stekala vsa pošta iz omenjenih pokrajin...«

(odlomek iz knjige Partizanski kurirji Rada Zakonjška)

Književniki, padli med NOB

Karel Širok

Ob 25-letnici smrti

Na spominski plošči, posvečeni padlim slovenskim pisateljem med narodnoosvobodilnim bojem, je tudi ime Karla Široka.

Pesnik in pisatelj Karel Širok se je rodil 26. oktobra 1889 v Smartnu v Goriških Brdih. Po končani gimnaziji v Gorici in Trstu je odšel na učiteljske v Kopru. Poučeval je kot učitelj v okolici Trsta. V času težkih političnih bojev na Primorskem, v hudih časih za slovenstvo se je silovito predal novinarstvu. Pozneje se je posvetil glasbi in je aktivno sodeloval v orkestru. V Trstu ga je igralec in režiser Milan Skrbinšek pridobil za igralstvo in gledališče. Prišel je nastopati kot igralec in režiser. Hkrati ga je nemir gnal tudi k likovni umetnosti, prišel je tudi slikati in modelirati. V njem je bilo začuda mnogo nag-njenj in obilo raznovrstnih darovitosti, navsezadnje pa je največ dosegel vendarle v pisanju.

Leta 1925 je bil kot učitelj odpuščen, naslednje leto je zbežal v Jugoslavijo; tu je sprva učiteljeval v Črnomlju, nato pa je prosveto zamenjal za diplomatsko: postal je konzularni uradnik v Trstu in Celovcu. Ob nemški okupaciji Avstrije so ga Nemci

za pol leta zaprli, nato pa izgnali. Vrnil se je v Ljubljano, tam pa so ga leta 1941 Italijani aretirali in ga izročili gestapu v Celovcu. Tu so ga obsodili na smrt. Proti koncu leta 1941 so ga iz celice smrti odpeljali v Begunje in ga kmalu po novem letu 5. januarja 1942 po zverinskem mučenju ustrelili v Dragi pri Begunjah.

V slovensko kulturno zgodovino se je zapisal s svojim delom za gledališče in književnost. Njegovo ustvarjanje za gledališče se veže na bivanje v Trstu po prvi svetovni vojni. Z bratom Albertom je sodeloval v slovenskem Narodnem domu med prvo svetovno vojno in po njej. V Šklednju in pri Svetem Jakobu je uspešno vodil amatersko gledališko družino, s katero je prirejal gledališke predstave in vodil dramsko šolo, kjer je prosvetljeval mlade amaterske gledališke kadre.

V književnosti mu je bilo najbolj pri srcu mladinsko slovstvo in na tem področju je dosegel največ uspehov, ki mu jih priznava tudi literarna zgodovina. Po mnogih objavah v raznih mladinskih listih in revijah, je prišel izdajati tudi samostojne knjige.

Za časa življenja je izdal tri pesniške zbirke: JUTRO, POLŽJA HIŠICA in KAPELICA ter zbirko črtic iz živalskega sveta SLEPI SLAVČKI. Izmed pesniških zbirk ima največjo umetniško cenovno KAPELICA, v kateri so zlasti zanimive pesmi o bazo-viških žrtvah in o beguncih-pregnancijah s Primorske. V tej zbirki je natisnjena tudi pesem »Kako je tebi, Marija, pri srcu takrat«. Pesem poje o materah bazo-viških žrtv, ki so jih ustrelili italijanski fašisti.

Njegove pesmi za mladino in otroke so povečini zasnovane na ljudskem izročilu in na primorskem narodnostnem boju. Po svojem izrazu so preproste, vendar pa doživete in prepojene s pristnim in iskrenim čustvom. Kot pesnik ne more zatajiti, da je hkrati učitelj, zato so njegovi stihi (čeprav pristržno in nevsiljivo) didaktični. Tone Pavček je v članku o njem zapisal, da je Karel Širok v literaturi plačal dolg svojim ostalim hotenjem, svojemu nemirnemu duhu.

Zaradi njegove prezgodnje smrti je pred nami njegova literarna zapuščina, ki je bolj torzo kot zaključena celota. Vendar njegovo umetniško delo in njegova pokončna življenjska drža v najhujših časih naše zgodovine pričata o njegovem dragocenem prispevku v slovenski književnosti in narodnoosvobodilnem gibanju. Dušan Mevlja

Kaj ste izvedeli o drobcih zgodovine:

Moj dedek o postajah TV

Ko je bil moj dedek star 27 let, je odšel k partizanom. Od borca je napredoval do komandirja in leta 1944 je postal namestnik komandanta relejnih postaj Slovenije. Pri partizanih so na začetku vojne rekli postojankam karavie, nato pa so se preimenovali v TV postojanke.

Kurirji so prenašali pošto med dvema ali več postojankami. Pozimi 1944. leta, ko je bilo veliko snega, je na eni TV postaji zastala nujna pošta: ko jo je obiskal Cene,

(tako je bilo partizansko ime mojega dedka), je sklenil, da mora biti pošta za vsako ceno odpravljena. Dejal je, da bo odšel z njim Boris Butina. »Prenesla bova ekspresno pošto,« sta dejala in vzela smuči. Počasi sta napredovala. Po petih urah sta prisluščala do javke v Starem Brezju, kjer pa ni bilo nobene sledi o kurirjih, ki naj bi ju tu počakali. Morala sta naprej do postaje. Po kratkem počitku sta se odpravila po stari kurirski poti mimo Raj-

henaua proti Tmovcu. Ko sta bila le še kako uro od TV 14, se je znočilo in sneg je zakril vse sledi, po katerih bi se lahko ravnala. Utrujenost in mraz sta jima lezla v kosti. Prvi je omagal Cene. Hotel je počakati dneva, vendar se je Borisu posrečilo, da ga je spravil pokonci, vendar je čez nekaj časa omagal tudi sam. Ker sta vedela, da mora biti postojanka blizu, sta večkrat ustrelila v zrak. V TV-14 so ju slišali in kurir Janez Henigman – Meden ju je pospremil v toplo zavetje. Tam sta izvedela, da sta bila oddaljena samo 10 minut.

Takih poti je doživel moj dedek mnogo in čeprav je

umrl en mesec po mojem rojstvu in ga nisem poznala, sem ponosna nanj. Vedno bom hvalična njemu in vsem borcem NOV, da so s svojo požrtvovalnostjo in junaštvom premagali sovražnika in osvobodili našo domovino.

BARBARA MOHAR
OŠ Leopolda Mačka – Boruta
5. a razred
Ljubljana-Polje

(Ta prispevek je prvi s šole Leopolda Mačka – Boruta iz Ljubljane in iz njihovega novinarskega krožka. Upamo, da bodo odslej naprej kar deževali...)

Pozdrav kurirjem

Oj, zvesti vi kurirčki mladi,
brž vstajajte,
torbice si oprtajte;
tja čez polja pohitite,
kurirsko pošto ponesite!

Čez gozdove in vasi
tja daleč vaša pot drži,
do cilja več ko milje tri
kurir hiti, hiti...

In le za dom srce naj bije,
naj mu svobode sonce sije.
Kot partizan-kurir nekoč, v širni svet
kurirček danes moraš pohitet!

(Naša sodelavka Angela Prijatelj je tole pesmico namenila posebej za mladinski kotiček. Objavljamo jo in se ji tudi prav lepo zahvaljujemo, saj je ena redkih naših sodelavcev, ki prostovoljno pošlje kak prispevek tudi za mlade.)

Zadnji boj Prešernovega bataljona

Bilo je pozimi 1943. Zima. Danes je lepa in lep je tudi naš svobodni vsakdan, za katerega je ugasnilo marsikatero junaško življenje.

Tistega leta pa je bila zima krvava. Borci Prešernovega bataljona so gazili sneg proti Lovčevemu hotelu. Zagrnjeni so bili v tišino. Vsak je bil z mislimi doma, morda je premišljeval o malem sinku, morda o domačiji, ki jo bo treba obnoviti ali pa o topli krušni peči in domačem kruhu. Marsikomu so prsti otrpnili, a ni smel zadrževati kolone. Treba je bilo potrpeti in pozabiti na mraz. Vetrer je zavijal po pobočju, kot bi se spraševal o njihovi usodi.

V Lovčevem hotelu so se borci v topli izbi naspali in odahnilo od napore pot. Spokojnost noči so presekali strelji, ki so vznemirili okolico. Prijetnih sanj je bilo konec, vse je postalo spet kruta resničnost. Kot blisk se je od pograda do pograda širila novica, da so obkoljeni. V trenutku so bili na nogah in prišli za orožje. Zapeli so mitraljezi in puške. Vnel se je hud boj. Nemci so bili presenečeni. Niso pričpakovali takega odpora in toliko svojih žrtev. Tudi partizani so imeli mnogo mrtvih in ranjenih tovarišev. Prenesli so jih v »varno« zavetje kleti. Ranjenim so se na obrazih zrcalile bolečine, ki so jih prestajali. Manjše skupine so se hotele umakniti v gozd, toda skoraj vsi so tam pod lesketajočimi vejami smrek zadnjic vdihnili mrzel zimski zrak, preden so za vedno zaprli oči. Kljub temu, da je v Lovčevem hotelu

postajalo nevzdržno, se niso hoteli predati. Pogajalca, ki jih je priliznjeno ogovarjal, so kar preslišali in s podvojeno silo udarili po vsiljivcih. Nekaj časa so se uspešno branili proti sovražniku, toda moči so pohajale. Sneg je postal rdeč, kot peterokraka zvezda na titovkah, ki jih je bodrila, jim vlivala voljo. Treba se je bilo smrti

zazreti v oči. Le od kod so borci jemali toliko srčne moči, da so si v najtežjih trenutkih zapele in niso izgubili upanja. Ogledni zbulji Lovčevega hotela in bližnjih senikov so žalostno prasketali v temo. Tu in tam je bilo slišati strel sovražnikove pištole, namenjen našemu ranjenemu junaku. Bitko je malokdo preživel. Danes na Pokljuki stoji spomenik kot priča preteklosti, ki bo z velikimi črkami ostala zapisana v zgodovino našega majhnega naroda.

BARBARA LAKOTA,
Krožek za ohranjanje tradicij
NOB
OŠ Tone Čufar Jesenice

Kako smo praznovali novo leto?

Vsa Vipava je bila že teden pred novim letom vsa v lučkah. Letos so praznično podoba našega kraja olepšale mnoge prireditve. Med njimi mi je bil najbolj všeč spreved dedka Mraza. Vsi smo se ga veselili, najbolj pa najmlajši.

Vse je kričalo in pozdravljalo prijatelja otrok, ki se je pripeljal na kočiji. Bil je seveda ves premražen, saj je povedal, da je prišel s Triglava. Spremljali so ga otroci, oblečeni v živalce, z njimi pa tudi mažoretke. Vse skupaj je poživila še godba na pihala. Slišala sem, da je bil dedek Mraz gledališki igralec Sergej Ferari.

DARJA TOLIČIČ, 5. c
O. Š. Drago Bajc
Vipava

Partizanski pohod v Stavčo vas

Novembra smo se odpravili na Dolenjsko v Stavčo vas. Pripeljali smo se do žužemberka. Nato smo pot nadaljevali do Stavče vasi peš. Izlet je bil namenjen nam, da spoznamo kraj, kjer je bil ustanovljen jurišni bataljon 15. udarne divizije.

Ustavili smo se pred spominsko ploščo. Bila je kratka proslava. Nastopili so učenci OŠ Janeza Levca, OŠ Žužemberk in učenci OŠ Ljutomer. Nekaj besed o jurišnem bataljonu nam je povedal tov. Ljotje Papič in tov. Bogdan. Potem smo se odpeljali z avtobusom do Dvora. Od tu smo se povzpeli na Vinkov vrh. Na vrhu nam je ponovno tov. Papič povedal nekaj besed o začetnem spopadu jurišnega bataljona. Po govoru tov. Papiča je bila kratka proslava. Nastopili so učenci OŠ Janeza Levca in OŠ Ljutomer. Po proslavi smo se vrnili do dvora, kjer nas je čakal avtobus in se odpeljali do Žužemberka. Sli smo v OŠ Žužemberk, kjer smo pojedli golaž. Po pojedini smo odšli v Ljubljano. Izlet iz Ljubljane v Stavčo vas je bil zelo lep.

Na tem izletu smo videli del Dolenjske. Vreme je bilo toplo. Nadihali smo se svežega zraka.

SLAVKA GAČNIK IN IRMETA ISLAIMOVIČ
8. a razred
Žužemberk

ZELENA SMREKA

V zimi leta 1943 je imela partizanska četa akcijo čez reko Soro. Na nasprotnem bregu reke so se pojavili Nemci in belogardisti. Sovražnik je bil v premoči in partizani bi lahko imeli veliko žrtev. Treba jih je bilo obvestiti.

Znašla se je aktivistka Francka Kunstelj iz Zgornje Senice pri Medvodah. Začela je točiti po bližnji smreki in na ves glas kričati:

»Joj, kako je ta smreka ze-

lena in koliko ima zelenih vej!« Naredila se je, kot da je nora. Partizani so spoznali, da jim preti nevarnost in so se umaknili.

Tako je aktivistka z iznajdljivostjo rešila četo partizanov. To mi je pripovedovala aktivistka Angelca Knific-Barbka iz Rakovnika pri Sori.

DARJA KNIFIC
3. r.
O. Š. Preska

Taborniške »fine finte«

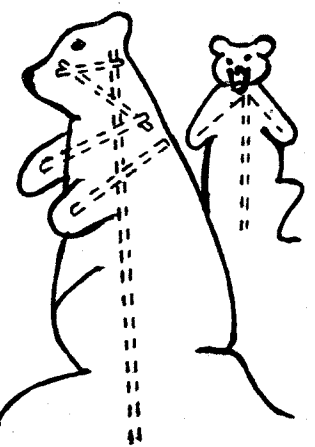
Namesto snežaka – sneženi medved

Zimske igre v naravi, ko je dosti snega, vabijo vse mlade. Pa tudi staro. Figure iz snega vsi radi delamo. Da pa ne bomo ponavljali istega in izdelovali le snežene možje z loncem na glavi in korenčkom ter ožljem na obrazu, bomo letos napravili nekaj novega.

Pa poskusimo z medvedom. S sneženim belim medvedom!

To sploh ni težko. Figura je lahko mali medvedek ali pa dvometrski medved. Malo večji bodo izdelali pa kar tri metre veliko medvedjo belo pošast. Da pa bo naš medved dobro stal in da se ne bo prehitro zrušil, bomo napravili ogrodje figure.

Uporabimo stare palice, letve, odpadne embalažne deščice in podobne lesene pripomočke, ki jih bomo povezali z žico ali z vrvmi med seboj. V pomoč je skica. Seveda pa lahko na podoben način izdelamo tudi drugo žival. Najprej izdelamo ogrodje, ki pa ga potem oblagamo s snegom. Kmalu bomo tako dobili grobo figuro. Z noži ali sekiricami oziroma s podobnimi pripomočki oblikujemo kip do podrobnosti. Če slučajno na kakšnem mestu odrežemo preveč snega, nič zato. Odrezani del namočimo v vodo in ga pritismo na ustrezno mesto. Mraz bo povzročil, da se bo tako prilepljen del hitro združil s celoto. Pri oblikovanju uporabimo vsa svoja iznajdljivost, domišljijo,

naslednji dan. Tako bo beli medved bolj čvrst in njegovo življenje daljše.

Seveda pa si bomo tako belo mrcino privoščili le tedaj, če bo dovolj snega oziroma če bo dovolj hladno. Namesto medveda pa se lahko dogovorimo, da bo vsaka skupina npr. treh umetnikov izdelala svojo belo figuro (medved, žirafa, slon, volk, tiger, lev...)

Tone Simončič

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Še slab teden do konference

Ne bom vas spodbujala k pisanju ta teden, ko je ostalo le še nekaj dni do konference in ko je skrajni čas, da popravite nekatere zaostale grehe po redovalnicah.

Splača se malo poprijeti, saj bodo potem počitnice toliko bolj prijazne in sproščene.

Danes bi raje z vami pokramljala malo o obšolskih dejavnostih. O športu na primer. Te dni smo skoraj vsako soboto in nedeljo ves čas v nekakšni vročici navijanja za naše najboljše alpske smučarje in smučarke. Nezadržno se prebijajo na najvišji svetovni vrh in to nas vse skupaj veseli, navdaja s ponosom in zanosom. Ne bom vam tokrat razpredala o tem, koliko presmučanih strmin je za njimi, koliko kilometrov prog, koliko poletne telovadbe, neskončnih voženj z avtomobilom iz kraja v kraj... skratka, to so napor, ki jih vsi vrhunski športniki plačujejo kot davek za svoj uspeh, za priznanje in slavo. Vem, da so mnogi med vami pogosto v sanjah prvaki in šampioni. Nikar ne mislite, da še v odrasle glave ne zaide kdaj kakšna misel o šampionstvu... Toda, vsi ne moremo biti vrhunski športniki – ne smučarji in tudi ne skakalci. Lahko pa si izberete čisto svojo skrito, samo svojo pot, kjer boste prvi. Morda to ni ravno smučanje. Lahko je tudi odlično računanje, obvladovanje malega vrača, ki se mu pravi računalnik, lahko je zbiranje znamk... Navsezadnje pa boste takrat, ko boste že približno vedeli, kaj bi radi postali v življenju, ugotovili, da tudi ozko znanje na enem samem področju ni dovolj za današnjo rabo. Zato se nikar preveč ne trapite in ne jezite nase, če so vam prvi obetavni koraki k šampionstvu spodleteli. Pomembno je, da vsako stvar, ki se je lotite, opravite po svojih najboljših močeh – do kraja. In če ugotovite, da vam smučanje ne gre, poskusite z drsanjem, plavanjem, odbojko...

Tudi čas počitnic lahko koristno porabite za raziskovanje možnosti svojega udejstvovanja v športu. Vrata Partizana so vedno odprta za ljubitelje telovadbe, številna športna društva vas vabijo. Pojdite in pogledajte, kje vam je najbolj všeč. Če pa se ho izkazalo, da ste posebno nadarjeni, kdo ve, bomo morda čez nekaj let tudi o vas pisali kot o junakih.

Sonček, snežen in mrzel pozdrav
iz Ljubljane vam pošilja
Bojana

NJE KRAMLJANJE KRAMLJANJE

Živeti v svobodni deželi miru

(Žrtvoval se je za nas)

Vojna – beseda, polna sovraštva in zla! Vedno pobira nedolžne ljudi: otroke, babice, dedke, žene in može.

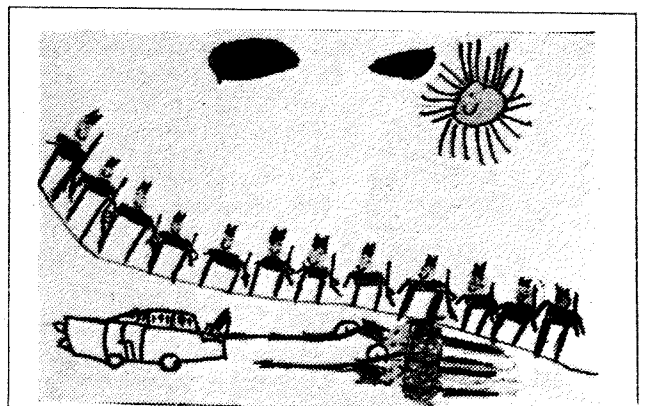
Srečna sem, ker živim v svobodni in lepi domovini. Tudi naše babice in dedki so se za to, da je moja domovina danes lepa, polna miru in veselja, borili. Zmago smo si pridobili samo z ljubeznijo do naše zemlje. Zato se je v naših krajih odvijal narodnoosvobodilni boj. Vse polno spomenikov nas spominja na to, na junaške ljudi, ki so žrtvovali svoja življenja za nas.

Vsem tem junakom v spomin nosimo rože in prižigamo sveče. Vsako leto enkrat, na športni dan, učenci vseh razredov od petega do osme-

ga, odidemo s kolesi na različne kraje, kjer položimo cvetje na grobove padlih. Naš razred se je letos odpeljal na Gančane, kjer smo prižgali sveče ob spomeniku narodnemu heroju Štefanu Kovaču-Marku. Spomin nanj smo počastili tudi z enominutnim molkom.

Pogosto, ko po televiziji spremljam dnevnik, slišim in vidim, da po nekaterih delih sveta še divja vojna, da umirajo tisoči mladih in starih, nedolžnih ljudi. Vsakič si želim, da bi tudi ti ljudje lahko živeli v miru, da bi se lahko otroci igrali, veselili, hodili v šolo... To je moja največja želja!

KATJA ŠAJNOVIČ, 6. a
O. Š. Bakovci

Tole umetnino je ustvaril prvček iz straniške osnovne šole Denis Klinar. Predstavlja pa lahko partizane ali pa tudi današnje vojakke.

Na smučeh – Po poteh Kokrškega odreda

Množični smučarski tek Po poteh Kokrškega odreda bo v nedeljo, 18. januarja, v Dupljah.

Proge na izbiro: 30 km, 15 km, 7 km.

Moški bodo tekli v treh kategorijah (do 30 let, od 30 do 45 let, nad 45 let), **ženske** v dveh (do 35 leti, nad 35 let.)

Pionirski tek je namenjen vsem, ki so bili rojeni leta 1972 in kasneje.

Trimski tek je brez starostnih omejitev.

Obvestilo – posebej za borce in borke:

Odbor skupnosti borcev Kokrškega odreda obvešča vse borce – smučarje, da bo tek na 7 km po dogovoru z

organizatorjem množičnega smučarskega teka v Dupljah v nedeljo, 18. januarja, enako kot lani, posebej za borke in borke. Borke in borci bodo s tekom začeli ob 9.40, takoj po startu na 30 in 15 km in pred startom začetnikov na progi 7 km. Borci bodo razdeljeni v dve skupini, najboljši trije pa bodo prejeli medalje.

Borci Kokrškega odreda (netekmovalci) se bodo zbrali ob 8. uri na svečani seji v osnovni šoli v Dupljah. Po končani tekmi pa se bodo skupaj z borci – smučarji zbrali na tovariškem srečanju v gostilni pri Trnovcu.

Odbor skupnosti borcev Kokrškega odreda

Neutrudna Mara Trontel

Navada je že, da se ob preloemu leta malce ozremo na opravljeno delo, se dogovarjamo, kako naj bi delali v prihodnje; čeprav dogovorjeno največkrat ostaja na papirju, življenje vendarle teče dalje. Redni sestanki, seje in programske-volilne konference so na dnevnem redu, tudi v krajevnih skupnostih. Ene takšne redne seje smo se udeležili tudi mi, in sicer seje v krajevni skupnosti Ljubo Serčer v Ljubljani. Tamkajšnji člani zveze komunistov so ob navzočnosti predstavnikov družbenopolitičnega življenja občine Ljubljana-Siška ocenjevali opravljene naloge, zlasti ob zadnjem neuspelem referendumu za četrto ljubljanski samopri-spevek.

90-letna Mara Trontel je že

dolga desetletja aktivna družbenopolitična delavka v omenjeni krajevni skupnosti; najbolj delavna je v Socialistični zvezi delovnih ljudi in osnovni organizaciji Zveze komunistov. Tudi pri Rdečem križu jo dobro poznajo. Minula seja OO ZK pa bo Mari še dolgo ostala v prijetnem spominu. Za svoje dolgoletno in požrtvovalno delo je bila deležna posebne pozornosti. Ko so ji izročili šopek rož in jubilejno torto, so se ji zarosile oči.

Luč sveta je zagledala v Gorenji Slivnici pri Šmarju-Sap. Že pri trinajstih letih si je morala služiti vsakdanjo skorjico kruha. Ni jo sram povedati, da je služila pri Rutarjevih, tam za ljubljanskim gradom. Okusila je gorja druge svetovne vojne. Vsa

Metka Močnik izroča slavljenki jubilejno torto

družina je bila predana idejam za boljšo prihodnost, tudi Mara je sovražila hlapčevstvo in jaro gospodo. Zato ni čudno, da je bila vsa družina v zaporu, Mara pa je bila aktivistka OF od samega začetka.

Otroke ima rada, tudi svoje. Rada je med mladimi, zna tudi prislusniti njihovim te-

žavam. Še sedaj, pri devetdesetih, najde za slehernega tople besedo, mladim pa rada modro svetuje. To so potrdili tudi taborniki taborniškega odreda Dobra volja, ki so ji tudi prišli voščiti ob visokem jubileju. Zazeleli so ji še veliko obletnic, to pa ji želimo tudi mi.

Jože Čurin

Vsejugoslovanski natečaj za podelitev nagrade

»Četrty julij« v letu 1987

Svet sklada zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije bo tudi ob letošnjem dnevu borca podelil nagrade, poimeno-vane »Četrty julij« – s tematiko narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Imena posameznikov ali skupin avtorjev ter znanstvene in strokovne ustanove, organizacije in društva – kandidate lahko predlagajo posamezniki, organizacije združenega dela, družbenopolitične organizacije in združenja. Rok pošiljanja predlogov z obrazložitvami (na naslov: Zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije, za Svet sklada »Četrty julij«, Beograd, Bulevar Lenjina 6) je 1. marec 1987.

15 let uspešnega delovanja TPPZ Pinko Tomažič

V soboto, 24. januarja, bo ob 16. uri v gledališču France Prešern v Boljuncu koncert Tržaškega partizanskega pev-skega zbora Pinko Tomažič.

Koncert, v spomin na osvoboditev in posvečen miru v svetu, bo priložnost, da se člani že uveljavljenega zbora spomnijo 15. obletnice njegovega delovanja in še posebej 40. obletnice umetniške dejavnosti in glasbene ustvarjalnosti dirigenta Oskarja Kjudra, enega najbolj temperamentnih slovenskih zborovodij.

Koncert, na katerem bo nastopila tudi Mladinska skupina Pinko Tomažič, ki jo vodi Pija Cah-Širca, bo pod pokroviteljstvom Republiškega odbora Zveze združenj borcev NOV Slovenije in VZPI-ANPI za deželo Furlanijo – Julijsko krajino.

Priredbe za zbor in orkester sta pripravila Oskar Kjuder in Aleksij Curk, kot recitatorji pa bodo nastopili Stane Raztresen, Giorgio Fortunat in Aldo Pressel.

Tržaški partizanski zbor bo na koncertu nastopil s štirinajstimi borbenimi in revolucionarnimi pesmimi, posvečenimi boju za mir in svobodo.

Jubilejni koncert bo zaključil skupni nastop obeh zborov, ki bosta zapela Adamičevo pesem Bela Ljubljana, Kjudrovo Prekomorci in še Adamičevo Če zapojemo.

Za to priložnost je zbor pripravil posebno brošuro s članki, posvečenimi delovanju TPPZ in pomenu, ki ga ima ta borbeni in revolucionarna pesem še danes v svetu.

Ob jubileju TPPZ Pinko Tomažič, ki si je pridobil številne prijatelje in zveste poslušalce tudi po vsej Sloveniji, članom iskreno čestita tudi TV-15 Naš tovariš.

Jože Oblak

V Čedadu počastili spomin na ustreljene talce

18. decembra 1944. leta so odjeknili strelji na športnem igrišču v Čedadu iz strojnic nacističnih okupatorjev. Rafali so uničili osem življenj mladih partizanov, med katerimi so bili trije Slovenci. V bližnji vojašnici ob Nadiži pa so streljali ujete partizane, talce vseh narodnosti od začetka okupacije do konca vojne.

Za osem ustreljenih partizanov je bila vse od osvoboditve naprej prav vsako leto žalna svečanost in sicer ob tistih nedeljah, ki so najbližje žalostnemu datumu – 18. decembra.

Letošnja komemoracija je bila še bolj slovesna, ker je bila povezana tudi s komemoracijama žrtev športnega igrišča

»Campo dei martiri della libertà« (Igrišče mučencev za svobodo) in neznanih žrtev ob vojašnici na bregu reke Nadiže.

Navzoči so bili predstavniki borčevskih organizacij s svojimi prapori, župani nekaterih furlanskih in beneških občin ter številno prebivalstvo. Delegacija skupščine občine Nova Gorica, ki jo je vodil njen predsednik Danilo Bašin, je položila venec ob spomenik neznanim žrtvam ob Nadiži.

O boju proti nacifašizmu, o vrednotah odpornosti, ki so odprle pot življenju nove, demokratične republike in bolj človeški družbi, sta govorila Giuseppe Pascolini, čedadski župan in profesor za sekcijo ANPI Federico Vincenti, predsednik pokrajinskega odbora ANPI.

Jože Oblak

Zahvala uredništvu TV-15

Iskrena hvala, da ste objavili poizvedbo o mojem padlem bratu Karliju Rupu iz Cigance v Slovenski Bistrici. Po dolgoletnem iskanju sem le našla njegov grob, in sicer v Šmartnem v Tuhinjski dolini, kjer so učenci in učitelji temkajšnje osnovne šole vseh enainštirideset let zgledno skrbeli za njegovo zadnje počivališče.

Še posebej hvaležna za vsa njegova prizadevanja sem tovarišu Blažu Naratu, predsedniku krajeвне organizacije ZB Šmartno-Hruševka ter tovarišici Mariji Zavrlovi iz Kamnika, da me je o bratovem grobu obvestila.

Milica Vdovč, Jesenice

Kratko pojasnilo

»Bil sem italijanski vojak«

V sestavku »Bil sem italijanski vojak« (TV-15 Naš tovariš dne 27. novembra 1986) je med drugim zapisano: »Na tej bojni poti je padlo veliko Slovencev, zato je vrhovni komandant tovariš Tito preživele poslal nazaj v Slovenijo. Med njimi sem zagledal sovaščana Ivana Manfredo, ki je leta 1934 emigriral v Jugoslavijo, živel v Mariboru in bil med prvimi izgnanci v Srbijo. Manfreda je uredil, da sem se jim priključil in z njimi nadaljeval potovanje v Slovenijo. V resnici pa je moj brat Ivan Manfreda, v partizanih je bil Jaka, leta 1935 emigriral v Celju, kjer se je izučil tesarske obrti. Kot primorski emigrant se je aprila 1941 ob napadu nacistične Nemčije in fašistične Italije na Jugoslavijo priključil prostovoljcem. Jaka se je že oktobra 1941 prostovoljno priključil borcem Romanjiskega odreda in ostal v NOV neprekinjeno do osvoboditve.

Naj še omenim, da je pokojni Jaka že jeseni leta 1944 na Primorskem prejel »spomenico 1941«, ki jo sedaj hranim kot dragocen spomin na njegovo dolgo partizansko pot.

Danica Logar-Sava

Ob zaključku športnega leta upokojencev

Športni program smo upokojenci-športniki iz Slovenije leta 1986 uresničili po načrtovanem.

Samo na območnih tekmovanjih je sodelovalo v lanskem letu 1542 športnikov v balinanju, kegljanju, šahu, streljanju, plavanju, kolesarjenju. Najbolj aktivni športniki so bili v preteklih dvanajstih mesecih iz primorskih občin. Iz tega območja je lani sodelovalo v srečanjih kar 355 upokojencev in upokojenk, ki se ukvarjajo s športno dejavnostjo.

Jeseni lani je potekalo republiško tekmovanje v štirih panogah v Postojni, Ljubljani, Celju in Mariboru. Tekmovali so v kegljanju, balinanju, šahu in streljanju. Teh tekmovanj se je udeležilo nad 230 športnikov. K republiškemu tekmovanju spadata tudi smučanje in ribištvo. V smučanju je bilo lani 220 udeležencev, pri ribiških tekmovanjih pa 120. Torej, republiškega tekmovanja se je udeležilo lani nad 570 upokojencev-športnikov.

V Sloveniji imamo organiziranih nad 400 športnih sekcij s 5500 aktivnimi športniki. Število sekcij se je lani nekoliko povečalo v primerjavi z letom 1985.

Tudi lani je v naše vrste vstopilo večje število mladih upokojencev, ki so začeli in končali svoje delovno dobo po osvoboditvi. Mnogi med njimi so že aktivno sodelovali v raznih športnih društvih in v delovnih kolektivih.

Prvo tekmovanje v letu 1987 bo v smučanju. Tokrat se bodo pomerili športniki v okolici Celja, saj so prejšnja leta tekmovali v Bohinju. Prireditelj bo tokrat občinska ZDU Celje.

Tudi v letu 1987 se bodo kot lani nadaljevala občinska, področna in republiška tekmovanja, ki so bila vsa zelo dobro organizirana.

Poudariti je treba, da ima edino Slovenija organizirano športno dejavnost upokojencev, medtem ko se v drugih republikah borijo z začetnimi težavami.

Društvom daje vso strokovno in materialno pomoč ob tekmovanjih Zveza društev upokojencev, katere predsednik za športna tekmovanja je Avgust Batagelj, tajnik pa Jože Jurac.

Vinko Bavcon

naš
tv-15 TOVARIS

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: MIRA SVETINA (predsednica); člani: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADAŠKA, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, FRANC KONOBELJ, MARIJAN LAH, FRANJO MAROŠEK, IVO OREŠNIK, JOŽE OBLAK, ZORKA PERŠIČ, IVAN REPINC, JOŠT ROLC, VANDA ŠKODNIK in delegati: LOJZE ERBEŽNIK, RK ZRVS SLOVENIJE, VLADIMIR DEJAN, IS SKUPŠČINE SRS, MARINKA LEVIČNIK, SPIZ SRS. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK. Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR. Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: MIRANDA MRČELA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: BOJAN ZVONAR; Telefon uredništva: 327-780. Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelk: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 4.400 din, posamezna številka v prosti prodaji 100 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50191-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov – Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Pinko Tomažič na tržaški ulici pred aretacijo leta 1940

Smučarski tek »Po poteh 14. divizije«

Zveza telesnokulturnih organizacij občine Ravne na Koroškem letos že trinajstič organizira tek v spomin na legendarni pohod 14. divizije na Štajersko in Koroško.

Letošnji tek bo 1. februarja ob 10. uri v Kotljah.

Na 8 km dolgi progi s široko smučino vabimo kar največ pripadnikov JLA, teritorialne obrambe in organov za notranje zadeve. Prav z množičnostjo počastimo spomin na veliki pohod 14. divizije.

ZTKO Občine Ravne